

TUDÓSÍTVÁNY

A KEGYES TANÍTÓRENDIEK

MOJZSÁG

BUDA-PESTI GYMGYMNASIUMÁRÓL

AZ 1836—87-iki TANÉVBEN.

BUDAPEST.

„HUNYADI MÁTYÁS” NYOMDA-INTÉZET.

1887.

TARTALOM.

- I. Lycurgus és Solon Törvényhozása. Párhuzam.
  - II. A tanári kar.
  - III. Tudósítás a tanodáról.
  - IV. Tanterv.
  - V. Írásbeli feladványok.
  - VI. Az ifjuság érdemsorozata.
  - VII. A sorozatban használt rövidítések magyarázata.
  - VIII. Statistikai táblázatok.
  - IX. Figyelmeztetés.
-

LYCURGUS ÉS SOLON TÖRVÉNYHOZÁSA.

PÁRHUZAM.

Az emberi műveltség fejlődésének legfényesebb néző-tere Görögország, mely földirati helyzeténél s természeti alkatánál fogva hivatva volt kitünő állást foglalni el az ó-*kor* államai között. Míg az ország kellemes éghajlata a szellemi tehetségek fejlődését látszék előmozdítani, természetrajzi viszonyai a civilisatio első feltételét: a munkásságot sürgették. Elmésség, tevékenység s nemes izlés jellemzé a görög népet: e tulajdonai emelék az őskor egyéb népei fölé, e tulajdonai emelék a műveltség magaslatára. „A hellenek virágkorából — így szól Bajza — az emberiség s művelődése történetében új korszak kezdődik!” Ez új korszak feltünésénél a görögök állami intézményei- s törvényeiben a szabadság hajnalát méltán üdvözölhetjük.

Görögország számos apró, egymástól független államra volt osztva, melyek nem kevésbé különböztek intézményeik, mint néptörzseik s vidékeikre nézve. Ez államok elkülönítő falait nem dönthették le sem a hellen népeket összekötő nemzeti intézmények, sem ama belső rázkódások, melyeket a Heraklidák vándorlásától fogva a perzsa háborúkig szenvedtek. Kormányformájok a legrégebb időben egyeduralmi volt, de az a VII. század vége felé a szoros értelemben vett Görögország minden államból, kivéve Spartát és Epirust, eltűnt, s helyébe köztársasági kormányforma lépett.

A kormányforma átalakulásának idejében kiváló nevezetességre jutnak a dórok és a jónok, a görög népek történetének képviselői, kiknél a zilált társadalmi viszonyok rendezését s a nép szellemének és szokásainak megfelelő törvények alkotását két böles férfi tüzte ki feladatául: Lyeurgus Spartának, Solon Athennek adott törvényeket,

E törvényhozók egyaránt jeles egyénisége ép oly figyelmet érdemel, mint csaknem teljesen ellentétes alkotmányuk s az ezekből fejlődött két ellenkező irányú műveltség.

I Lyeurgus és Solon.

Lyeurgustól Solont három évszázad választja el; ugyanannyi idővel később emelkedik ki Athen Hellas —, mint Sparta Peloponnesus államai közül.

Mindkét törvényhozó királyi vérből származik s böleseségben, önzetlen honszeretet s polgári érdemekben egyaránt jeleskedik. Munkásságukat, ember- s népismeretüket mindketten a közjóra és az államra fordították, melynek nagyságát megalapítani a legjobb szándékkal, de nagyon különböző eszközökkel törekedtek.

Lycurgus volt az első, ki a kalózok megfékezésével az Aegei-tengert biztossá tette; Solon a szép Salamis visszafoglalásával szerezte meg polgártársai bizalmát s becsülését. — Lycurgus nemes jellemét bámulják honfitársai, midőn elhunyt királyi bátyjának (Polydektes) gyermekét az életnek megtartja, habár az özvegy királyné kezével és Sparta egyik fejedelmi székével kecsgetteti őt; de azért elhiszik, hogy uralomra vágyik, s menekülésre kényszerítik őt. Lycurgus Kretába fut; de nem boszut forralni hazája ellen, hanem, hogy azon törvényeket, melyek alatt az ott lakó dór nép boldogan élt, tanulmányozza s háborgó honába átültesse.

Solon szintén hazáján kívül gyűjtötte tapasztalatait. Atyja eltékozolván vagyónának nagy részét, reá keveset hagyott; ő tehát mint kereskedő tartotta fenn magát. Mint ilyen Görögországot, sőt részben Ázsiát is beutazta, s tapasztalatokban gazdag elméje őt korának bölcssei s hazája első tisztviselői sorába emelé. Bölcs tanácsait — ama kor szokása szerint — distichonokban fejezé ki. Ő a nép embere volt, és ezt arra oktatta, hogy tanulja meg ismerni önmagát.

Görögország minden hőse, törvényhozója s jelesebb bölcs a delphii oraculum védelme alatt állott. Solon is, de kivált Lycurgus benne találta föl törvényhozói működésének támasztát, midőn őt a Pythia istennek nyilvánítván, utasításokkal látta el, melyek megtartására Spartában mind a királyok, mind a nép kötelezték magukat. — E körülmény felemlítése igen fontos a spartai alkotmányra nézve, mivel annak szigoru pontját csak az oraculum, illetőleg az istenek tekintélye által fogadta el a nép.

II. Belviszonyok a törvényhozás előtt.

Spartában Agis és Prokles utódai közül két egyenlő hatalmu király uralkodott. A megosztott királyi hatalom nem állhatott fenn sokáig, s a népet sem tehetette boldoggá. A királyok között fölmerült a hatalom egymástól való féltése, s ez okból a nép kegyét s hajlamát engedelményekkel törekedtek megszerezni, mi által hatalmuk a népre szállott át, mely azt engedetlenségre s végül lázadásra ingerelte. „Kevésbé mult, hogy a zavargások az ujonan alakuló államot fejlődésének közepette meg nem béníták s szét nem szaggatták; szerencse, hogy a közviszonyokat egy erős kéz még épen jókor rendezte. E mentő tényt Sparta Lycurgusnak köszönheté, és azon tisztelet, melylyel e férfinak emlékét ünnepelte, világos tanujele azon meggyőződésnek, hogy nélküle a zavarokba merült állam pusztulásnak indult volna.”¹⁾ — Föllépésének idejét — Aristoteles szerint — közönségesen Kr. e. 884-ik évre teszik.

Athen a dórok bevándorlása óta sem a homályból, sem az örökös viszálykodásból kiemelkedni nem tudott, s a fejletlenség ily viszonyok között a legmagasabb fokra hágott. Kiki saját belátása szerint akarta orvosolni az állam bajait. A hegyek, tengerpart és a síkság lakói mind más és más alkotmányt kívántak, szokásaik és szükségleteikhez képest. A vagyon-egyenletlensége annyira ment már, hogy a földbirtok csekély számú polgárok kezében özpontosulván, a sokaság nyomoruság- és adóssággal küzdött. Amazok mindent meg akartak tartani, ezek az adósságok eltörlését s a föld felosztását sürgették.

A kilencz archon szava elhangzott az általános zavarban. Drako sem arathatótt sikert, sőt növelte a zavarokat, mivel csak büntetéséről gondoskodott az embe-

¹⁾ Curtius E. A görögök története. I. 217.

reknek, s nem javításáról is. Kylon kísérletei a nép köztársasági érzelmein szenvednek hajótörést. A kretai Epimenidesnek sikerül ugyan a nyugalmat egy pillanatra helyreállítani; de csak Solon állandósíthatja azt, érvényre emelvén a nép jogait.

III. A törvényhozók fellépése.

Midőn az eláradt zavarok s egyenetlenségek úgy Spartát, mint Athent a legnagyobb veszélylyel fenyegették, az említett férfiak bölcsességében összpontosult a polgárok bizalma, tőlük várták zilált állami viszonyaik rendezését.

Lycurgus abban a meggyőződésben volt, hogy egyes törvényeknek sem fogadják, sem hasznuk nem lenne, s azért új életmódot kívánt behozni. Fegyveres barátaitól körülvéve adta elő javaslatait, melyeket a nép elfogadván, mint törvényeket betanult.

Solon, kit népe bizalma archoni méltóságra emelt, böles mérséklettel írja meg törvényeit, melyeket eleinte az Akropolisban, utóbb a Prytaneumban őriztek, hol bárki is olvashatta azokat.

Hogy Lycurgus a nép conservatív hajlamát, melynél fogva ősi intézményeihez ragaszkodék, figyelembe vette, nem szenved kétséget. Ez okból a neki tulajdonított törvények közt olyanok is vannak, melyek a törvényhozás előtti időben is fennálltak; de azokat az újaktól elkülöníteni lehetetlen.

Hasonlókép áll a dolog Solon törvényeivel is. Ő ugyanis „arra törekedett, hogy mindenütt a meglevőből származtassa az újat, és minden hirtelen átmenetet kerüljön; azért bajos pontosan kimutatni változtatásait és biztosan megkülönböztetni a Solon előtti a Solonitól.“¹⁾

IV. A nyugalom helyreállítása és a kormányzás meghatározása.

Midőn a törvényhozók felléptek, — mint említők — pártviszályok dúltak az újonan átalakítandó államokban. Spartában a királyok és a nép, Athenben a hitelezők s az elnyomott adósok állottak egymással szemközt. Ezek viszálykodásának megszüntetése és a kormányzás meghatározása lón a törvényhozók első feladata.

Lycurgus a két királyt meghagyta s hatalmuk körét kijelelte. Ők voltak az új alkotmány alapja. Békében a tanács elnökei, háboruban a sereg első vezérei valának. Ők végezték vagy rendezték az áldozatokat. Eltartásukra jelentékeny földbirtok volt rendelve, melytől a perioikok nekik adót fizettek. Az áldozatokból és a hadi zsákmányból is nagyobb osztalék illette meg őket. A nyilvános ünnepeken s a harezi játékokon különös helyet készítettek számukra, s bárhol jelentek meg, tisztelettel állott fel mindenki előttük.

„Az ikerkirályság biztosítékot nyújtott az iránt, hogy a két fejedelmi ág (Proklidák és Agidák) kölesönös féltékenysége lehetlenné tegye a királyi jogok önkényes átbágását. Hasonló értelme volt ama törvénynek is, mely a királyoknak megtiltá külföldi családokból nősülni, nehogy fejedelmi családokkal való összeházasodásuk dynastiai politika üzésére vagy zsarnoki önkény gyakorlására csábítsa őket.“²⁾

¹⁾ Curtius i. m. II. 57.

²⁾ Curtius i. m. I. 221.

A tyrannismus és anarchia közt hányatott államban a királyok és a nép közé Lyeurgus egy tanácsot helyezett, mely hivatva volt mind a királyok, mind a nép hatalmi visszaéléseit meggátolni, s közöttük a helyes egyensúlyt fentartani. A tanács a királyokkal együtt harmincz tagból állott. E tanács tagjait, kiknek legalább hatvan-éveseknek kellett lenniök (*γερονσία*, vének tanácsa), a népgyűlés a legelőbbkelő családokból élethossziglan választotta meg. A tanács szavazás utján hozta határozatait. A királyok utoljára szavaztak; távollétökben a senatorok egyike vette át a két szavazatot.

A tanács javaslatait a havonkint egyszer, holdtöltekor összehívott népgyűlés (*óλιá*), melynek tagjai a 30-ik évöket meghaladott polgárok valának, elfogadhatta vagy elvethette, de azokat módosítani nem állott hatalmában. A szavazás egyébként a legtöbb esetben üres formáság volt, mivel felkiáltással történt; csak néha állottak két csoportba.

Spartának egy hatóságáról, mely az első messeniai háború után félelmes hatalomra emelkedett, az öt ephorról, nem tudhatni, vajjon a Lyeurgus előtti korból származott-e, vagy később keletkezett a királyok és a tanács korlátozására.

Egyéb spartai tisztviselőkről igen hiányos ismereteink vannak; mert a néven kívül, melyből foglalkozásukra következtethetünk, alig jutott más tudtunkra.

Lyeurgus ez első nagy fontosságú intézkedéseivel az állam nyugalalmát megszilárdította, s magának további újításaihoz a tanács-testületben hatalmas támaszt teremtett.

Solon, mellözve a régi ¹⁾ felosztást és a születési elsőbbséget, vagyon szerint osztályozza népét, jól tudván, hogy oly államban, melynek polgárai az egyenlőség eszméjétől meg nem foszthatók, a születést a népfelosztás alapjául nem veheti. Új elvből indult tehát ki, melyet a görögök a *τιμνημα* (adótoke) szótól timokratikus elvnek neveztek. A régi négy néposztálynak megfelelőleg a polgárokat vagyonuk, illetőleg jövedelmük aránya szerint négy osztályba sorozta olyképen, hogy a kiknek fekvő birtoka legalább 500 mérő árpát, vagy e gabnamennyiség értékének megfelelő egyéb terméket jövedelmezett, az első osztályba tartoztak. Ezek voltak a pentakosiomedimnek vagy ötszázmérősök. A második osztályba sorozta, kinek legalább 300 (lovagi osztály, *ίππεις*), a harmadikba, kinek legkevesebb 200 mérő évi jövedelme volt (igások, *ξενυίται*). A negyedik s legnépesebb osztályba tartoztak azon szabad polgárok, kiknek jövedelme 200 mérőn alul volt (*θῆτες*).

E felosztással Solon a atheniek munkásságára jótékonyan hatott, mivel az alsóbb osztályuak becsületes munka s takarékoság által gyarapítván vagyonukat, magasabb néposztályba emelkedni törekedtek. — Megjegyzendő, hogy azon polgár „kinek gazdagsága pénzforgalmon alapult, ha még oly gazdag volt is, a thetek osztályába tartozott. A régiek nézete szerint ugyanis a földművelés volt az egyetlen foglalkozás, mely az embert lélekben és testben, egészségben, erőben és bátorságban megtartotta. Saját szántóföldje föloldhatatlanul kötötte össze mindennél inkább a polgárt az állammal; az kezeskedett arról, hogy birtokosa vagyónával és vérével védelmezi, ha kell, a haza közös tűzhelyét.“²⁾

¹⁾ Attika népe Solon előtt phylek-, phatriák- s nemzetségekre (*γένη*) velt osztva. 4 phyle volt, melyek mindegyike 3 phatriából, minden phatria ismét 30 nemzetségből állott.

²⁾ Curtius i. m. II. 52.

A fokozatos vagyoni felosztásnak megfelelt a polgári jogok és kötelességek osztályok szerint való meghatározása.

Az állam tisztviselői a három első osztályból voltak választhatók; mivel ők az anyagi gondoktól mentek lévén, a közügyekkel leginkább foglalkozhattak. Az állami tisztviselők fizetést nem híztak. — E három osztály állította ki a honvédelmi erőt, és, ha a szükség kívánta, adót is fizetett, mely kötelezettségek alól a negyedik néposztály fel volt mentve.

Habár a legnépesebb osztály a hivataloktól el volt zárva, nagy befolyást nyert azzal, hogy a népgyűlésen archonokat s egyéb tisztviselőket nemcsak választani, hanem őket felelősségre vonni is jogköréhez tartozott. E kiváló fontosságú jog mellett anyagi segedelemben is részesültek a szegényebb sorsú polgárok. Nagy jótétemény volt rájuk nézve a fizetés, mit az állami gyűlekezetekben való megjelenésükért kaptak, továbbá az áldozatok alkalmával kiosztott hús. Voltak jótékony célú társulatok is, melyek tagjai havonként bizonyos összeget fizettek be azok gyámolítására, kik közülök szükségét szenvedtek. Így a nép legnagyobb része azon helyzetbe jutott, hogy nem kényszerülván sok testi munkával keresni kenyerét, szellemi képzésére nagyobb gondot fordíthatott.

Mind a négy osztály 20 éven fölül levő polgárainak jogában, sőt kötelességében állott megjelenni a népgyűlésen (*ἐκκλησία*), melyet minden 35 napban négy ízben tartottak.

A népgyűlésnek, mely Attikában a legfőbb hatalmat képezte, feladata volt megválasztani a tisztviselőket, az előterjesztett javaslatok fölött határozatot hozni, nyilvános peres ügyekben itélni, háboru és béke közt választani. A legegyszerűbb polgár is előterjeszthette itt nézetét; de a szavazási és szónoklási jogot nélkülözték mindazok, kik akár az állam, akár az erkölcsök ellen vétettek.

Az előterjesztett ügyek fölött közönségesen kézfelemeléssel (*χειροτονία*), vagy, ha ez célhoz nem vezetett, szavazással (*ψηφοί*, fehér és fekete kövecskékkel, vagy babszemekkel) határoztak.¹⁾ Előbb a harminczadik évüket betöltött polgárok szavaztak, hogy időt nyervén az ifjabbak a megfontolásra, hevességök lecsillapodjék. A többség határozatát kihirdették, leírták s az állam levéltárába helyezték. — Attól, ki a gyűlésen későn jelent meg, megtagadták a fizetését, mi eleinte egy, később három obolusból állott.

Attikában e szerint „az egész népre rá volt bízva az állam üdve, a jog legfelső gyakorlata; egyik osztály sem volt azon helyzetben, hogy kénytelen lett volna a meglévő rend rabjának lenni. Sőt inkább valamennyinek volt része az egész üdvében, valamennyinek közös érdeke volt az államot fentartani. Így sikerült Solonnak a társadalom osztályait méltányos egyezkedés által kibékíteni; ő megadta a népnek, a mit igazságtalanság nélkül nem lehetett tőle megtagadni, és a nemességnek is — mint látni fogjuk — birtokában maradt, a mit csak polgárháború által lehetett volna tőle kicsikarni.”²⁾

A 400 tagból álló államtanács (*βουλή*) arra volt hivatva, hogy a népgyűlésen tárgyalandó ügyeket megvitassa, a népgyűlést összehívja s támogassa, a hozott hatá-

¹⁾ Az ostracismus nem tartozik Solon törvényei közé.

²⁾ Curtius i. m. II. 54.

rozatok érvényesítése fölött örködjék s a hadi készüléket rendezze. A tanácsosok hivatalba lépésök alkalmával esküvel kötelezték magukat kötelességeik hű teljesítésére. hivatalos évök eltelte után pedig a törvény értelmében letették tisztségöket.

Nyilvános, vagy magán jellegű tanácsulást az ünnepek kivételével mindennap tartottak; de a tagok csak ritkán jelentek meg teljes számmal.¹⁾ A működő tanácsosok, kiket prytanoknak (*πρυτάνεις*) neveztek, összejöveteleiket a tholosban tartották, hol az állam költségén étkeztek.

Athen légmagasabb rangú tisztviselői a pentakosiomedimnek közöl egy évre választott archonok valának, számra kilenczen. Az első, kit különösen archonnak neveztek (később eponymosnak, mivel az év tőle nyerte a nevét), leginkább családi ügyekkel foglalkozott. A második, basileus, vallásos és főbenjáró ügyekben hozott ítéletet. A harmadik, polemarchus, hadügyekkel, az ifjuság katonai gyakorlataival, az idegenekkel s ezek családjáiban fölmerült vitás kérdések megoldásával foglalkozott. A többiek, a thesmothetek, mint a törvényszékek legfőbb tisztviselői, igazságot szolgáltatottak. Az archonok együttesen csupán a magistratus ellen emelt panaszoknál ítélték. Évenként egyszer átvizsgálták a törvénykönyvet, vajjon ellentmondó, egy tárgyra kétszeres, vagy elavult törvényt nem foglal-e magában? Mielőtt valamely új törvényt megerősítettek, a régit, melynek védelme öt polgárra volt bízva, ünnepiesen érvényen kívül helyezték.

Ha az archonok működéséért a nép hálára kötelezettnek érzé magát, őket az areopag testületébe emelte, melynek tagjai életök fogytaig viselték diszes hivatalukat. E törvényszék a jó erkölcsök és a vallás védője volt; örködött továbbá a népgyűlés. valamint a többi államhatóság fölött is, melyek határozatait megsemmisíthette, sőt nyomasztó viszonyok között a kormányt is egészen kezébe vehette. Gyűléseit éjjel, sötétben tartotta, nehogy a vádlott arcvonásai a bírókat megvesztegessék. A vádlónak horasztó esküvel kellett bizonyítania, hogy hamis vádat emelni nincs szándékában. A pörlekedő feleknek szigorúan kerülniök kellett a tárgyhoz szoroson nem tartozó kitéréseket, valamint a szív megindítását érző szónoki fordulatokat és előadási szépségeket. A tárgyalás egészben véve ünnepies és tiszteletgerjesztő volt.

Az areopág oly nagy tekintélyben állott mindenki előtt, hogy a királyok és népek bizalommal terjeszték elébe peres ügyeiket; és, mint Demosthenes mondja, senkinek sem volt oka panaszra ítéletei miatt.²⁾

Alsóbbrendű tisztségek igen nagy számmal voltak Atticában, s így a polgárság jelentékeny része a kormányzásban ténylegesen működött.

Ezek Solon közigazgatási reformjai. Míg Lycurgus kormánya aristocraticus jellegét visel, Soloné nagyobb részben democraticus. Ő mérsékelte az olygarchicus areopág hatalmát, emelte az aristoeraticus tanács tekintélyét és ezé irányosan rendezte a közgyűlést. Lycurgus polgárai csak látszólagos befolyást gyakoroltak a közigazgatásra; Athenben a polgárok döntő szavazási jogában a néplénség eszméjét megvalósítva látjuk. Szerencsére, az atheni nép polgári erénye s műveltsége magasabb volt, semhogy ez intézkedés téves volna egyhamar felismerhető lett volna. — Az államkormány közegeinek számát illetőleg azt a különbséget találjuk, hogy míg

¹⁾ Klisthenes idejétől fogva számuk 500 volt; ötvenen jelentek meg a gyűlésen s így csak minden tizedik gyűlésen került egyre a sor.

²⁾ Curtius C. Világtört. III. 95.

Spartában a tisztviselők száma a törvények természetéből kifolyólag igen csekély, addig Athenben azok száma aránylag igen magasra emelkedett. -- Megegyeznek a törvényhozók abban, hogy hazájok lakosságának csak egy részét ruházzák fel polgári jogokkal, a nagy többséget pedig alárendelt helyzetben hagyják.

V. A polgárok vagyonát illető intézkedések.

A görög törvényhozók igen fontos intézkedést tettek a polgárok vagyonát illetőleg. Lycurgust az egyenlősítés, Solont a kibékítés eszméje vezérelte.

Hogy e pontban állandó erejű törvényt egy oly rendszabálylyal párhuzamosítok, mely csak elodázhatatlan segedelem volt, s nem tartozik a törvények közé, azért teszem, hogy Lycurgus telektörvénye mellett Solonnak ép oly merész, mint böles intézkedését is kellőleg méltassam.

Sparta polgárainak, kik a törvény előtt egyenlők valának, vagyoniilag is egyenlőknek kellett lenniök. E végből Lycurgus az egész földbirtokot egyenlő részekre osztotta fel, s kilencezer részt a spartaiaknak, harmincezret pedig a perioikoknak adott birtokul. A földbirtokot, melyet minden dór család osztályrésztül nyert, eladni, vagy hozzá vásárolni nem lehetett. Művelésére mintegy hét helota család volt rendelve, melyek a termékek bizonyos részét uroknak adták át. Lycurgus a birtokegyenlőség mellett behozta a vagyonszétválást, melynél fogva a spartaiak egymás ingó vagyonát: házi eszközeit, barmait stb., ha szükségök volt rá, mint sajátjokat használhatták. — A perioikok földeiknek szabad tulajdonosai maradtak, de a királyoknak tartoztak adót fizetni.

Ekkép Spartából ki volt zárva egy a vagyonszerzés, mint az elszegényedés lehetősége. A dórok megszabadultak az életfentartás gondjaitól, de egyszersmind eltek attól az élvezettől, melyet a szorgalmas munkásság gyümölcse nyújt.

Hogy e törvény a birtokában megkárosított vagyonos néposztályban rossz vért szült, elképzelhető; ámde engedniök kellett, mivel az oraculum s a haza jövődő nagysága úgy kívánta.

Solon is áldozatot kíván a vagyonosaktól, és ök, bár veszteségök érezhető, elfogadják a terhes, de az elnyomott adósok felszabadítására egyedül alkalmazható rendszabályt. Ime! Athen fiai sem rettennek vissza az áldozattól, midőn a közjó gyarapodása és hazájok felvirágzása tekint jutalmul feléjük. Solon gyorsan és gyökeresen akart a rabszolgaságban vagy börtönökben sinlődő adósokon segíteni. E célból minden kötelezvényt érvényen kívül helyez, s megtilt minden hitelezést vagy szerződést a kölcsönvevő személyére; megszünteti a hitelező jogát adósát bebörtönöztetni vagy tőle adóssága fejében munkát követelni: a törvényszékhez utasítá őt, mely az adós birtokait lefoglalhatta a nélkül, hogy szabadságától is megfoszthatta volna. — Ez volt a seisachtheia, a terhek könnyítése, s eredménye: a szegényebb sorsú eladósodottak minden veszélytől való megszabadulása. De nemcsak ezeket terhelte adósság: hitelezőik szintén adóssai voltak egymásnak, s ezek a teherkönnyítés által jelentékeny veszteséget szenvedtek. Solon ezeket kártalanítandó, leszállítja a pénz értékét 27 százalékkal, úgy, hogy 100 drachma új pénzben 73 régi drachmát érjen, s megengedi, hogy az adósságot mindenki az új pénzláb szerint fizethesse. Így a hitelezők némit veszítének, míg az adós 27 százalék elengedést nyert.

Solon e rendszabálya ugy a küszöbön levő polgárháborúnak, mint a jövőben történhető hasonló bajoknak elejét vette, s bár a nyugalom helyreállítása egyesek vesztesége nélkül nem történhetett meg, a seisachtheia a böles archon további intézkedései iránt általános bizalmat keltett.

VI. Vallási és erkölcsi intézmények.

Görögország vallási intézményei jelentékeny részben Egyiptomból származtak, de idők folytán oly sajátzerű változásokon mentek keresztül, hogy megszűnván egy elkülönített néposztály tulajdona lenni, a népjog szolgálatába állottak a hatalmasok önző törekvései ellenében. A delphii oraculum és az amphictyonok tanácsa mint vallásos intézmények üdvös befolyást gyakoroltak a közügyekre, s a nép tisztelettel s bizalommal fogadta intésöket s tanácsukat. Ismervén a törvényhozók a vallás és intézményeinek jótékony hatását a nép hazafias érzelmeire, társadalmi s magán életére; azokon lényeges változtatást nem tettek. — Egyébként a görög nép babonás félelemmel irtózott az istenek s a nekik szentelt ünnepek s tárgyak ellen vétetni. A természeti tűneményeket, mint a földrengést, napfogyatkozást s a gyakori szárazságot a háberü előjelének tekinti még Thukydidés is. Általában csodálnunk kell, hogy oly államokban, melyek alkotmányuk- s a művelődés terén szerzett vívmányaikkal az egész világot bámulatra ragadják, a vallási nézetek közt a józan észszel ellenkező balgaságokat találunk.

Lycurgus minden eszközt felhasznált, hogy honát hatalmas katonai állammá változtassa. E végből némely vallási szokásokat is megváltoztatott, rendszabályaihoz idomított. Hogy a nép csupán a harezias életmódot tartsa nemesnek s dicsőnek, minden spartai isten, még Aphrodite is, fegyveresen ábrázoltatott. Az áldozatoknak csekély értékűeknek kellett lenniök, hogy az istentisztelet gyakorlásában gátolva senki ne legyen. Meghagyta, hogy a spartai röviden imádkozzék és pedig azért, hogy becsületesen élhessen és kötelességeit teljesíthesse. Az életet szebbé teendő gyakori ünnepeket rendelt, s a vallásos érzület élnkítésére sok oltárt és templomot emelt a város területén. Az ünnepi összejöveteleknél az áhitat fokozását az énekkarok eszközölték. — Ugy a vallási dolgokban, mint az állam törvényeit illetőleg a kételkedés legcsekélyebb árnyékától is mindenkinek őrizkedni kellett.

Az erkölcsi törvények megalkotásánál Lycurgus vas következetességgel halad kijelent célja felé, s kérlelhetetlen szigorúsággal veti el mindazt, a mi egy tisztán katonai állam fennállására szükségtelen vagy ártalmas. A hazát mindenek fölött szeretni s a törvényeknek vakon engedelmeskedni lön a spartaiak sarkalatos erénye. A hazáért fel kellett áldozniök egyéni szabadságukat s mindazon nemes érzelmeket, melyekkel a természet a család tagjait összefűzi s boldogítja. A törvény határozta meg, mely újdón szülött hagyható életben; a gyengébb vagy hibás testü, s így a fegyverviselésre alkalmatlan gyermeket kitették, nem gondolván arra, hogy a gyengébbek megerősödhetnek, s a testi hibákat a természet gazdag szellemi tehetségekkel pótolhatja. A gyermek az államé, s ez kiragadja őt még zsenge korában anyja karjai közül, s neveli a legszigorúbb fegyelmi szabályok szerint, edzi tagjait a végletekig s keménynyé teszi szivét az érzéketlenségig. Még az anyai szeretet sem maradt érintetlenül. A spartai nő hős volt, nem gyöngéden szerető anya; szivében csak egy

szeretet honolt : a hazaszeretet. Megveti a vesztett harczából visszatért fiút, s természetellenes örömtől sugárzó arczczal siet halát adni az isteneknek fia halálhírére, ha Sparta győzött. — A ravaszsgot s az ügyesen vágbevitt lopást dicséretre méltónak tartják, s leitatják a helotát, hogy az ifjuság a mértékletlenséget megvetni tanulja.

Igy rendelte alá Lycurgus az erkölcsi törvényt politikájának. De mig bizonyos erényeket nem helyeselhető intézkedések által virágoztat fel a katonai állam javára, némely vétkek elkövetését úgyszólván lehetetlenné teszi. A kincsgyűjtési hajlam utját a nemes érzek használatának eltiltásával zárja el. S a hol minden polgár ellátása biztosítva volt, az inség sem ösztönözhetett vétkekre senkit. — Midőn Lycurgus a kincsek s a fényűzés számkivetésével az egyszerűséget honosítá meg hazájában, oly erénnyel díszesíté nemzetét, melyet sem az ő-, sem az új-kor népeinél nem találunk.

Solon is törekedett, bár szelidebb módon, a vallási és erkölcsi érzület emelésére hatni életszabályokat tartalmazó velős mondataival, törvényei által pedig oly mély vallásosság fejlődött ki Athenben, hogy az istenek tiszteletében és az ünnepek megtartásában egy görög város sem versenyezhetett vele.

Minden polgárnak kötelességében állott a megsértett vagy megtámadott félnek azonnal védelmére kelni, s a közbátorságot háborító személyek ellen törvényes keresetet indítani. A gyilkos üldözése a meggyilkolt rokonainak volt kötelessége; nem szándékos emberölés esetében a tettesnek mindaddig számkivetésben kellett élnie, mig a megölt rokonai ki nem engesztelődtek. Szülőgyilkosság ellen Solon nem hozott törvényt, s midőn ennek oka iránt kérdezték, így felelt: „Gondolom, oly büntényt senki sem fog elkövetni. És — mondják — bölcsen cselekedett, midőn nem mondott törvényt az ellen, mit még ki sem követett el; mert ily törvény inkább a bűnös tett elkövetését, mint annak elhárítását eredményezné.“¹⁾

Az iszákosságot meggátolandó, azokat, kikre ily vétkek bizonyult, az archonok által szigorúan bünteti és magát az archont, ha nyilvános helyen ittasan merne megjelenni, halállal sújtja. A kire mértékletlenség vagy szülei iránt való tiszteletlenség vádjá nehezedett, a prytanok testületéből kizárja. Tilalmazza a holtak becsmérését: „a halottakról semmit, vagy jót“ — és állott ez általában az élőkre nézve is mindenütt, kivéve a templomot, a törvényszéket és nyilvános lakomákat, hol szabad volt gyalázkodni; a másutt sértegető a megbántott félnek három drachmát, a közpénzlárnak kettőt fizetett.

Midőn Solon Lycurgussal ellentétben a munkásságot parancsolja, egyszersmind szigorú törvényeket alkot a tétlenség meggátlása végett. Hatalmat ad az areopágnak nyomozni, mikép s miből élnek az emberek, s büntetni a tétlenekeket. Mindenkinnek jogában állott a henyélőt feljelenteni, s a kire három ízben volt rábizonyítva a hivalkodás, becsstelennek nyilvánították. „A törvényhozó a munkásságban látta azt a talajt, melyben a polgárok jóléte s a haza jövő nagysága gyökerezik. Ez intézkedésnek köszönhető Athen, hogy falai közt az ipar s művészetek meghonosodtak, polgárai vagyonosak lettek, s a holdog Atticában idegenek is nagy számmal telepedtek. Nem kellett itt a kivándorlást halálos büntetéssel tiltani, mint Spartában.“²⁾

A fényűzésnek, mint az erkölcsök ellenségének korlátozásáról is gondoskodott,

¹⁾ Cicero : Pro Sex. Roscio Amerino, Cap. XXV.

²⁾ Curtius i. m. I. 233.

midőn egyebek közt az ékszerek túlságos használatát megtiltotta, s a költséges temetési szertartásokat egyszerűsítette.

Megemlítendő még, hogy pártküzdelmek idején mindenkinek határozottan állást kellett foglalnia. Hogy e törvény válságos helyzetbe ejtlé azokat, kiknek véleménye a pártok elveivel meg nem egyezett, a sajátságos törvényből következik.

Az athenit bizonyos erkölcsi méltóság, finom izlés és önérzetesség jellemzé; e tulajdonok mérsékelték botlásait és adtak erőt azon ítéletnek, mely a vétkest a legtöbb esetben becstelennek (ἄτιμος) bélyegzé.

Valamint a polgári, úgy az erkölcsi életben is szabadabban mozoghattak Athen pogárai a spartaiaknál. A spartai feláldozta önállóságát hazájáért, az atheni élt azzal hazájáért. Midőn a spartaiak engedelmességét s honszerelmét csodáljuk, melynél fogva életök minden örömről lemondani készek voltak s a legnemesebb hazafiúi tettekre buzdultak: nem helyeselhetjük sem az állam keretébe nem illő gyermekek iránti szivtelenségöket, sem azt, hogy a szerenesétlen helotákban az emberiséget kigúnyolták. Kárhoztatnunk kell, hogy Lyeurgus törvényei a sziv legnemesebb érzelmeit elfojtják s a családi viszony szent kötelekeit szétszaggatták. Solonban a humanizmus és szemérem gyöngéd örét látjuk, ki a szorgalmas munkásság elrendelése s oly intézmények által hat a közerkölcsiségre, melyek a sziv nemesítésével s az elme kiművelésével azt felvirágoztatják. És czélját nem téveszté el; mert „democratiájának káros következményei nem voltak észrevehetők mindaddig, mig az erkölcsök jók maradtak; mivel e kormányformát — a népuralom alatt élt görög államtudósok véleménye szerint — az erény hatalma védelmezte“, ¹⁾ melyet ő oltott honfitársai szivébe.

VII. A család és a nők.

A családot s a nőket illető némely intézkedésről megemlékeztünk; e pontban közelebbről vesszük szemügyre a spartai és atheni családi élet jellemző vonásait.

Lyeurgus minden törvényén felismerhető vezéreszméje: az állam védelmi erejének lehető legmagasabb fokra emelése. Ő ez eszmének ép úgy alárendelte az emberek jólétét, érzelmeit s vágyait, mint a házassági s családi ügyeket. Ép és erős nemzedékben látván hazája jövőndő nagyságát, arra törekedett, hogy törvényei által ebbeli reményének biztos alapot adjon.

Más görög államokban a férfiak testét vadászat s hadi gyakorlatok fejleszték; de a nőnem általában tülö s nemtelen foglalkozásra volt kárhoztatva, mely mind a test, mind a szellem fejlődésére károsan hatott. Saját kezeikkel készítették családjok ruházatát, a mulatságokból ki voltak zárva, s nevelésök is el volt hanyagolva. Az így szolgaságra kárhoztatott nőnem képtelen vala oly nemzedéknek adni életét, minőt Lyeurgus kívánt. Feloldotta tehát a szabad nőt a szolgálai munkára kötelezettség alól, s oly gyakorlatokra és időtöltésekre jogosította, melyek máshol kizárólag a férfiakat illették meg. Azért is a spartai nőket az atheniek mellett teljesen nőietlen lényeknek tartották. Jelen voltak ök a nyilvános ünnepeken, belevegyültek a közös mulatságokba s nyilváníthatták tetszésöket vagy ócsárlásukat, mely, tőlök jövőn, hatását nem téveszté el. Ez által nemesak társai, hanem bírái is lettek a másik nemnek. A spartai törvén-

¹⁾ Montesquieu: Der Geist der Gesetze. Altenburg, 1782. I. 34.

nyek minden jó tulajdonát élvezték, a nélkül, hogy azok súlya rájuk is nehezedett volna. Mig az atheni nők Solon után is megmaradtak alárendelt helyzetökben, a spartaiak kiemelkedtek abból s elfoglalták a társadalomban az őket megillető tiszteletreméltó állást. Neveltetésöknél fogva megszokták magukat polgárnőkül tekinteni, és a honszeretet, a közjó tisztelete s bátorság tekintetében sem állottak a férfiak mögött.

Spartában a főtekinet mindenben az államra volt irányozva; a családnak is csak annyiban volt értéke, a mennyiben az államnak hasznára vált.

Törvényes házasság csak polgárok és polgárnők közt jöhetett létre. A nőtlen állás megalázó büntetést hozott a férfira, valamint a kitűzött határidő előtti vagy utáni nősülés is.

Lycurgus örökösödési törvényei a vagyoni egyenlőség fentartására czéloznak. Az atyai birtok törvényes örököse a legidősebb fiú, kinek kötelességében állott a család többi tagjairól gondoskodni; ennek halála után a legközelebbi fítestvérre szállott az atyai vagyon. A leányok férjhezmenésök alkalmával némi nászajándékot kaptak a családi vagyonból. — Ha valamely családtya csak egy leányt hagyott, úgy ez az összes vagyont örökölte; de legközelebbi nőtlen rokonának kötelessége volt őt nőül venni. Nőtlen férfirokon hiányában az állam jelölt ki egy vagyontalan férfit az örökös leány férjéül.

A családi életre Solon is kiváló gondot fordított, de nem lazítá meg a családtagok közti viszonyt, mint Lycurgus, hanem inkább annak megszilárdításáról gondoskodott, miért is az atheni családi életet sokkal kedvezőbb színben látjuk a spartainál.

A házastársak elválása meg volt nehezítve. Ha a válást a nő kívánta, a törvényszék határozott; ha pedig a férj, úgy kötelessége volt a jegyajándékot nejének kiadni, s az elbocsátott élelmezéséről gondoskodni.

Az atheni nők nem élveztek annyi szabadságot, mint a spartaiak. Ők alárendelt helyzetben maradtak, bár sorsukat az ázsiai nők méltán irigyelheték. A férfiak társaságából ki voltak zárva. Lakásuk a ház hátsó részében volt, s csak ritkán hagyhatták azt el. Ha utra keltek, nem volt szabad három öltözetnél és egy obolus értékű élelmi szernél többet magukkal vinniök, sem éjjel fáklavilág nélkül utazniök.

Az atyai hatalom, melyet Spartában az állam s annak minden polgára közösen gyakorolt, Athenben igen jelentékeny volt, ámbár körét a törvény jelölte ki. Az atyának saját fiában tisztelnie kellett egy szabad község jövendőbeli polgárát; azért Solon megvonta tőle azt a jogot, hogy fiát zálogba adhassa vagy végleg eladhassa. A törvény a kiskorú fiút is megóvjá az önkényes kitagadástól; neveléséről is gondoskodott, mert kimondotta, hogy azon atyának, ki fiai nevelését elhanyagolja, s őket valamely mesterségre nem taníttatja, nincs joga arra számítani, hogy őt egykor eltartsák. Mert a hol azon szeretet hiányzik, mely a gyermekek testi és lelki tehetségének gondos fejlesztésében nyilvánkozik, ott nincs igazi atya, és nincsen atyai jog.¹⁾ A gyermekeknek viszont kötelessége volt szülőknek engedelmeskedni, ellenkező esetben jogukban állott a szülőknek őket örökségökből kitagadni, vagy a háztól elutasítani.

Midőn Solon a családok fentartásáról gondoskodott, rendelkezte, hogy az elhunyt atya helyébe azonnal fia lépjen. fimagzat hiányában pedig egy természetes örökös

---

¹⁾ Curtius i. m. II. 60.

vegye föl a meghalt nevét. A ki csak egy leánygyermeket hagyott, legközelebbi rokonát tehetette örökösének azon föltétel alatt, hogy leányát nőül vegye, vagy, ha több leánya maradt, az egyiket vegye el, a többit illően adja férjhez. Ha az árva hajadon szegény, a legközelebbi rokon köteles őt nőül venni, vagy kiházasítani.

VIII. A nevelés s az életmód.

Azon egyoldalúság, mely Lyncurgus törvényeit Solonéi mellett jellemzi, a nevelés rendszabályaiban ismerhető fel leginkább. Épen a nevelés volt azon eszköz, melylyel a leendő polgárokat törvényeihez idomítá, s eszméjét: erős katonai államot alkotni — megvalósítá. A testi erő s ügyesség kifejtése, bátorság, nyersség, engedelmesség s általában amá tulajdonok elsajátítása lón tehát feladata a spartai ifjaknak, melyek által a hareztéren kitünő hőökké lettek.

Spartában — az egyenlőség elvénél fogva — a trónörökösök kivételével mindenki egyenlő nevelésben részesült. Mikor végződött e nevelés, alig határozható meg; minthogy akkor sem szűnt meg az állam felügyelete, midőn a növendékek már régen férfiakká és apákká lettek.

Az ujdon szülött fiú, ha egészségesnek s épnek találtván, nem bizaték a Taygetus szirtei közt sorsára, az anyja vagy dajkája ápolásában részesült, kik a szabad fejlődés érdekében mellőzték a pólyát, óvták a gyermeket az elkényeztetéstől, s korán szoktatták úgy a magányhoz, mint az éhség türelmes elviseléséhez. Hétéves koráig a szülői háznál maradt a fiúgyermek; ekkor kezdődött a nyilvános nevelés az állam felügyelete alatt. A növendékeknek szigorú mestereik vezetése alatt minden fáradsághoz, éhség-, szomjúság- s a legsúlyosabb testi fájdalmakhoz kellett szokniok. Szorgalmasan üzték a test gyakorlását, s az engedelmességre és vitézségre fő súlyt fektetének. Nehogy mesterök távollétében rosszra vetemedjenek, valamely polgár mindig volt mellettök, kinek hatalmában állott őket megfenyíteni, mihelyt valamit vétettek. Meztláb, tövig nyirott hajjal, hajadon fővel jártak, s ugyanazon köpenyféle ruha (*χιτών*) fődte télen-nyáron testöket. Fekvőhelyök széna- vagy szalmával, tizenötödik évektől fogva pedig sajátkezüleg tépett csáté- és náddal volt behintve. Eledelök ugyanaz volt, a mi a felnötteké; de, hogy karekuságukat el ne veszítsék, oly csekély adagokban kapták azt, hogy táplálkozásukra elégtelen volt, ha csak nem loptak hozzá. Bátorságuk s ügyességök gyakorlása végett voltak ekként utalva a lopásra; de a kit tetten érték, keményen lakolt, nem ugyan a lopás, hanem ügyetlensége miatt. — Ha tekintjük a törvényhozó célját, ily lopást Spartában nem tarthatunk szegyenletes tettnek, habár nem is helyeselhetjük azt, mint oly tényt, mely az ifjakat ravaszághoz szoktatván, a spartai jellemet csorbát ejtett.

A testi fájdalom elviseléséhez is szokniok kellett, s azért évenkint egyszer Diana oltáránál megvesszőzték őket. Győztesként üdvözölték az ifjut, ki a legtöbb csapást jaj-szó nélkül kiállotta. Többen inkább szótlanul haltak meg, semhogy elviseljék a gyávát sujtó megvetést. A gyakorló küzdelmekben vett csapásokat a fájdalom legcsekélyebb jele nélkül eltűrni, a tikkasztó hőséget s a hideget elviselni, télen meztláb járni s a szabad ég alatt hálni, naponkint az Eurotasban megfürdeni, oly gyakorlatok voltak, melyek alól magát senki sem vonhatta ki.

Lyncurgus a serdülő ifjakat fékezendő, foglalkozásaikat szaporítá s kevés időt

engedett nekik a nyugalomra. Az illedelemhez tartozott, hogy kezeiket öltönyük alá rejtve járjanak, ne tekingessenek szét, s lábuk elé nézzenek.

A mily nagy súlyt fektetett Lycurgus a testi nevelésre, ép oly kevés figyelmet fordított a szellemi erők kifejtésére. Az írni és olvasni tanulás mellékes dolog Spartában, nagyobb figyelemmel voltak a vezénylésre használt igen változatos harci dalok betanulására, az énekekre és a tánczra.

Spartából a fényüzés minden neme ki volt zárva, az étkezés is a legegyszerűbb módon történhetett. Midőn Lycurgus a királyokra is kiterjeszkedő közös étkezés módzatait terjeszté elő, a nép elégedetlensége nagy zajban tört ki, s a törvényhozó élete is veszedelemben forgott. De győzött az oraculum tekintélye, s a nép lecsillapodván, az együtt-étkezés (*συστία*) törvényét elfogadta. E szerint minden polgár kötelezve volt havonként bizonyos mennyiségű eleséget (árpa, füge, sajt, bor) és pénzét beszoigáltatni, minek fejében ellátást nyert. A férfiak nyilvános helyen étkeztek; közönségesen tizenöt, egymással jól megférő polgár ült egy asztalnál, melytől elmaradni tilos volt. Törvényszabta ételeik: a fekete leves (*αἰματία*) melyet az idegenek élvezhetetlennek tartottak, hús és rozskenyér; csemegéül sajtot, olajbogyót s fügét, italul pedig bort használtak. „És a spartainak, — mondja Xenophon, — ki testét a gyakorlatokon megedzette, nem volt szabad az ételektől legyőznie. Nem is lehetett könnyen találni embereket, kik a spartaiakat testi erőben föltümulták.“¹⁾

Az egyenlőség elve ki volt terjesztve a lakásokra, melyek építésénél minden kényelmet mellőztek, és a külső viseletre is. Mindenki egyenlő durva ruhát viselt, melynek sem anyaga, sem alakja nem változott. A férfiak térdig sem érő köntöst, köpenyt és henger-alakú süveget viseltek, s többnyire mezitláb jártak; de ünnepies alkalomkor sarut is használtak. A gyermekek rövid, az ifjak és férfiak hosszú hajjat, szakállat és bajuszt viseltek. Ékszereket, kenőcsöt vagy olajat használniok tiltva volt. Háborúban nem vették e törvényeket oly szigorún, mint béke idején, akkor ugyanis bíborvörös köpeny fődte vállalkat, s fejüket koszorú ékesíté.

A spartai teljes életében tanulta és gyakorolta az engedelmisséget, melyet az állam alapkövének ismert. Tiszteletet s előzékenységet tanusított az idősebbek iránt; s a spartaiak e tulajdona megérdemlé azon elismerést, melylyel őket más népek jutalmazták. Erényeik közé tartozott a hallgatás és szemérmesség is. — Azokat, kik az erkölcsi törvények követelményeinek nem feleltek meg, mint használhatalan tagokat a társaságból kizárták.

Lycurgus, hogy „a száraz és komoly életmódot, melyben csak a szigorú kötelességérzet uralkodott, lehetőleg élénkítse, a nevetés istenének kultust rendelt. Az egész Görögországban ismeretes spartai elmesség bölcsője a lesche volt, a dologtalanok gyülekező helye, hol a spartaiak apró csapatokban egyhegyültek és vidáman beszélgettek. Itt lehetett megtanulni a spartai beszélgetés módját, és begyakorolni a találékonyságot.“²⁾ A beszélgetésekre bő anyagot nyujtottak a Taygetus erdeiben tartott gyakori vadászatok; de más népek intézményei beszédtárgyul nem szolgálhattak.

Ez életrend mellett alakult ki a spartaiak jelleme s harciassága, ez életrend

¹⁾ Xen. Laced. III.

²⁾ Curtius i. m. I. 234.

fűzé őket oly szorosan egymáshoz és az államhoz, hogy az egyesek léte úgyszólván az államban enyészett el. Midőn az élet kényelméről lemondtak, s magokat a terhes életmódra adták: oly áldozatot vittek hazájok oltárára, melyhez hasonlót más nemzetknél nem találunk; mivel, „bár csodálták s dicsérték mindenhol a spartai életmódot, utánozni egy állam sem kívánta azt.“¹⁾ Szándékuk: hazájokat hatalmassá tenni — tiszta volt, s megérdemli az utókor elismerését; egyoldalú kiképzetéseket azonban, melynél fogva az elme- és szív-nemesítő tudományokat mint haszontalanokat mellőzték, s így szívtelenek és durvák maradtak, méltán kárhoztathatjuk. Jaj volt a spartaiak hatalma alá került népnek! — S ha kérjük: vajjon okvetetlenül szükséges volt-e a honvédelem céljából a népet a katonain kívül minden más foglalkozástól elvonni s annyi testi sanyarúságra kényszeríteni? — feleletet ad Athen példája. Az ő fiait sem szelidebb neveltetésök, sem pompás ruházatuk, sem műveltségök nem akadályozá, hogy a csatasíkon oroszlánként küzdjenek.

Solon nem elégszik meg ily egyoldalú neveléssel, sőt hazája jövőbeli nagyságát a testi és szellemi erők összhangzatos kiképzésében és a műveltség sokoldalúságában látja. Azért az ifjúság szabad fejlődését nem korlátozza az állam szigorú felügyeletével, s csak arra törekszik, hogy „egy összhangzatosan rendezett község kebelében szokják a fiatal ember magától hozzá, hogy a rosszat gyűlölje és teljes lelkéből őrüljön a nemesnek és szépnek, ... lelki-testi épségre fejlődjék és az államba nőjön bele, a mely nem kíván spartai módra betanított, hanem szabadon és teljesen kifejlődött embereket.“²⁾ Ebből magyarázhatjuk meg, hogy Athenben a tudományok s művészetek oly magas fokra jutottak, s hogy polgárai a honszeretet s vitézségben jeleskedtek.

Az ifjúság nevelését Solon a szülőkre bízta, s arra az állam csak irányadó befolyást gyakorolt, ellenkezőleg a spartai törvénynyel, mely a nevelést egészen magához ragadta.

A görög köztársaságokban, melyekről némi hagyományaink vannak, azt találjuk, hogy a törvények az újdon szülöttek életére kevés figyelemmel voltak; közönségesen a szülők tetszésére volt bízva fölnevelésök vagy elvesztésök. Athenben is hatalmában állott az atyának, ha szegénysége miatt képtelennek érzé magát gyermekét fölnevelni, őt kitenni. Az ős-kor szellemében leljük magyarázatát e barbár nézetnek, melynek számos kised eshetett áldozatiul. Sajnálunk kell, hogy a nemesen érző Solon e tárgyról kortársaival egyenlőn gondolkodott.

Athenben hétéves korúig anyai ápolás és felügyelet alatt élt a gyermek, azután pedig nyilvános iskolába adták. Figyelemre méltó Solonnak az iskolákat illető azon intézkedése, melynél fogva azokat csakis nappal volt szabad nyitva tartani, s azokba csupán a tanítóknak és ezek törvény által kijelelt rokonainak lehetett belépniök.

Az előkelők gyermekeiket egy rabszolga felügyeletére bízták; volt továbbá két mesterök: egyik a test, másik a szellem kiképzésére. Az úzás és egyéb könnyebb gyakorlatok előkészíték az ifjút a nehezebb nyilvános testgyakorlatokra. Tanulták az éneket, zenét s a költők énekeit. 18-éves koruktól fogva, midőn magánjogi nagykorúságot nyertek az ifjak, a gymnasiumot látogatták, hol a testgyakorlás folytatása

¹⁾ Xen. Laced. X.

²⁾ Curtius i. m. II. 61.

mellett a hadtudományokban nyertek oktatást. 20-éves korukban minden állású ifjak megesküdték, hogy hazájok törvényeinek engedelmeskedni fognak s azokat épségben tartják, hadvezéreik zászlait híven követik s küzdenek hazájokért a végső csepp vérig ; — ugyanekkor a szavazó polgárok sorába léptek.

Az alsóbb néposztályok életfentartási gondokkal terhelt polgárai nem adhattak jobb nevelést gyermekeiknek ; de arról gondoskodniok kellett, hogy foglalkozás nélkül ne maradjanak.

E szerint az atheni nevelés a nép vagyoni állapota szerint különbözött. Az alsóbb rendűek földművelésre, kereskedés- vagy iparüzésre, a gazdagabbak pedig a testgyakorlás folytatása mellett philosophiai tanulmányokra adták magukat, megismerkedtek Athen s a többi görög államok történetével, s 30-éves korukban a népgyűlésen megjelenvén, erkölcsi viseletök, szellemi tehetségeik s egyéb kedvező tulajdonaik alapján remélhették, hogy hivatalt nyernek.

Míg tehát Solon a sokoldalúság, az ipar, művészetek s tudományok által óhajtá hazáját nagygyá tenni, az ifjúság testi neveléséről s a hon védelméről sem feledkezék meg. Lyeurgus csupán harezosokat nevelt, kik a hadviselésen kívül semmihez sem értettek. Mindazonáltal Sparta nem mondható nagyobbnak a hadviselésben, mint Athen a műveltség történetében. — S ha kérjük ; melyik törvényhozó fogta fel helyesebben az emberiség célját : az-e, ki népét az emberiség remévé, vagy az, ki szeretet- s tiszteletre méltóvá nevelte ? — ki tagadná, hogy az utóbbi ?

IX. Tudomány, művészet, ipar és kereskedés.

Spartából, hol minden dolog becsét hasznavehetősége szerint ítélték meg, a művészetek s tudományok csaknem teljesen száműzettek. Mi szükségök lett volna azokra a nyers harezfiaknak ? Helyet adtak mégis Homerus, Therpander és Tyrtaeus költeményeinek, s ezek tudásában állott összes szellemi műveltségök. Innen van, hogy míg más görög államokban az irodalom a legmagasabb fokra emelkedék, a spartaiak, noha szellemesek voltak, a tudományok terén soha sem tüntethették ki magokat. Az ékesszólás is, melyben az atheniek oly kitünű jártasságot szereztek, el volt tiltva Spartában ; e helyett gondolataiknak gyors és rövid kifejezésében gyakorolták magokat.

Solon szabad fejlődést biztosított mind a tudományoknak, mind a művészeteknek, miért is azok Athen szellemes népének ápolása mellett oly örvendetesen felvirágoztak, hogy Perikles joggal nevezhette Athent az egész Görögország képző iskolájának. Szabad alkotmányának védő szárnya alatt minden szépnak barátja s ápolója lett az atheni, a nélkül, hogy elpuhult volna ; mert „bátorsága szárazon és vizen utat tört magának.“¹⁾

A csaknem teljesen elszigetelt Spartából az életmód rendkívüli egyszerűsége s a nehezen kezelhető vaspénz által, melyet az idegenek nem használhattak, az ipar s kereskedés ki volt zárva ; „nem is látogatták külföldi kereskedők, sem jósok, sem arany és ezüst ékszerek készítői.“²⁾ — Lyeurgus az állam nagysága érdekében az

¹⁾ Thukidides II. 40, 41.

²⁾ Plutarchus. Lyc. 9, 13.

ipart s a kereskedést elnyomja, Solon hasonló czélből mindent megtesz, hogy azokat minél inkább fejleszse. Szigorúan megtiltja az attikai nyers termékek kivitelét a bogyo-olaj kivitelével, mi ott nagy bőségben termett; mert azt kívánta, hogy a kereskedés iparcikkokkal történjék. A forgalmat könnyítendő, a mérték-, súly- és pénzviszonyt rendezi, jó pénzt veret, melyet aztán mindentűtt bizalommal fogadtak. A legnagyobb gonddal törekedék honfitársaival az ipar üzését megkedveltetni, és tárt karokkal fogadá az ipar valamely ágához értő bevándorlottakat, sőt polgári jogokkal ruházta fel őket, ha Atticában állandóan megtelepedtek. Ezeknek tulajdonítható a kereskedés fölvirágzása, a népuralom elterjedése s Athen tengeri hatalma.

X. Biráskodás.

A legfőbb birói hatalmat mindkét görög államban a kormánytestületeknél találjuk. Spartában a szigorú államrend fölöslegessé tette a különösen igazságszolgáltatással foglalkozó testületeket; annál nagyobb volt ezek száma Athenben.

Spartában a királyok a családi, örökségi és uti ügyekben szolgáltatnak igazságot, a gerusia a főbenjáró vétségeknél, egyes tisztviselői testületek pedig saját hivatalkörükbe eső pörös és büntető ügyekben mondottak ítéletet. (Az ephorok a tisztviselők és a királyok ellen emelt panaszoknál biráskodtak.) Csekély jelentőségű egyenetlenséget ideiglenesen kinevezett biró is elintézhett. — A panaszosok és vádlottak személyesen védhették ügyeiket; a fiatalok valamely idősebb rokonuk vagy barátjuk által helyettesíthették magokat.

Büntetés háromféle volt: vagyoni, becsületbeli és halálbüntetés. A vagyoni büntetések csekélyebb vétségeknél jelentéktelenek voltak; de a súlyosabbaknál, kivált ha a királyokat, vagy a magasabb állami tisztviselőket terhelték, oly érzékenyek, hogy meneküléssel vonták ki magokat az ítélet alól. — A becsületbeli büntetés az összes polgári jogoknak, vagy azok egy részének elvesztésében állott. Ily súlyos atimiával büntették a gyávákat. Ezek előtt az ifjabbak nem álltak fel, leányaik nem kaptak férjet, a jó nevű férfiakat nem volt szabad utánozniok. Nem csodálhatni tehát, — mondja Xenophon — ha ezek inkább választották a halált, mint a becsületlen életet. — A halálbüntetést vagy az állami börtönház meghatározott helyén hajtották végre megfojtás —, vagy a város közelében levő hegynyílásba (*χαίμας*) taszítás által.

Athenben az archonok s az areopag testületén kívül a bírák s törvényszékek nagy száma foglalkozott igazságszolgáltatással. Ilyenek voltak az ephetek (*Ἐφῆται*), Drakon által szervezett birói testület, kik a szándékos gyilkosságoknál ítéltek. Mint-hogy azonban Solon a hasonló ügyeket az areopagra bízta, az ephetek sokat vesztettek hatalmuk- s tekintélyökből. — A tizenegyek (*Ἐνδεκα*) a börtönök s a foglyok ügyeivel s a halálos ítéletek végrehajtásával foglalkoztak. Az esküdtek legfelső törvényszéke (*Ἡλιαία*), melynek tagjait (4000?) borzasztó eskü kötelezé az igazság kimondására, nemcsak biráskodott, hanem a tisztviselők hivatalos működése fölött is őrkdött. — Harmincz (később negyven) békebiró látogatta a helységeket a fölmerült csekélyebb jelentőségű peres ügyek elintézése végett. Ezeken kívül minden phyleben voltak nyilvános és magán ügyek kezelésével megbízott közbirók (*δαιτυραί*) s a társadalmi és magán élet minden mozzanatát szemmel tartó alsóbb rendű tisztviselők,

kiknek rendkívül nagy száma és rendeltetése érthetelenné teszi az atheni törvénykezést. Ez intézkedés árnyékoldala akkor mutatkozott, midőn az ügyvédek és sophisták túlságosan elszaporodtak; másrészt azonban a műveltség oly fokát eredményezte, hogy ahhoz hasonlót más népeknél hiába keresünk.

XI. Hadügy.

Mennyi figyelmet fordítottak a törvényhozók az ifjúság katonai kiképzetésére, láttuk a nevelésnél. E pontban közelebről vesszük szemügyre a két görög állam hadügyi intézményeit.

Lycurgus harezias törvényeit Sparta külseje is elárulta. E város szabadon, falusiasan volt építve, s falak helyett polgárok karja védte. „Az, ki a Taygetus magaslatáról letekintett, az egész vidéket egy nagy hadgyakorló helynek vagy tábornak tarthatta, hol egy csatára kész hadsereg egy meghódított országrészt tart megszállva.“ ¹⁾ A spartaiaknak mindig készen kellett tartaniok fegyvereiket, nehogy elégedetlen alattvalóik támadása meglepje őket.

A polgárok hatvan éves korukig mindnyájan kötelesek voltak hadi szolgálatra; háború idején perioikokat, sőt helotákat is alkalmaztak a seregnél, miután őket teendőikre megtanították.

Seregök létszámát illető tudósításaink igen eltérők, mivel — Thukidides szerint — minden állami ügyeiket titokban tartották, s számukat se tudta senki. A törvényhozó a lacedaemoni hadakat hat gyalog, s ugyanannyi lovas csapatra osztotta. E csapatok neve: mora. A mora tisztjei ezek: egy polemarchos, négy lochagos, nyolcz pentekoster és tizenhat enotomarchos. ²⁾ Thukidides a nélkül, hogy a mora-ról említést tenne, következőleg írja le a gyalogságot: Minden lochos négy pentekostysból, egy pentekostys pedig négy enotomiából állott; négy ember harezolt az enotomia élén, mely többnyire nyolcz-soros volt. — A lovasság, melynél a gyöngébb embereket alkalmazták, nem volt nagy fontosságú. Különbözött a közönséges lovasoktól a királyok védelmére kiválasztott háromszáz legjelesebb vitéz, kik gyalog és lóháton egyaránt szolgálhattak. — Fegyvereik: rövid kard, hosszú paizs, később lándsa is.

A spartai hadak minden szükségesekkel bőven el voltak látva. Kiséretökben papok s költők is valának, kik a harezosok bátorságát élesztették; ezeken kívül nagy számmal heloták, orvosok, munkások és kézművesek, továbbá kocsik és teherhordó állatok. Seregöket mindig egy lovas csapat előzte meg, s ha kör-alakú táborukba szálltak, biztonságukat gyalog és lovas előőrseik tartották fenn. Szokásos hadi gyakorlataikat a táborban is rendszeren megtartották. — Ha csatára készültek, a királynak korán reggel végzett áldozata s közös imáik után szokatlan vidámság élénkítő a különben komoly harezfiakat. Felöltvén vörös egyenruhájokat, homlokukon gondosan szétválasztott hajjal, koszorúsán s ragyogó fegyverzetben csatarendbe állottak. A tábornok vezérlő szavára mindenki tudta, mi a teendője, s így a legügyesebb mozdulatokat is könnyűséggel tették meg. Midőn az ellenség felé közeledének, tebát az ütközet előtt, a király egy bakot áldozott, mire a zene megszólalt, és a vitézek

¹⁾ Curtius i. m. 234.

²⁾ Xen. Lac. 11.

lassú, szilárd léptekkel haladtak azon munka elé, melyet ők a legnemesebbeknek tanultak ismerni. Mindenki tudta, hogy győzni, vagy halni fog; mert a megfutamodóra a legnagyobb gyalázat várt. Hasonlókép szégyenletes volt a paizsot elvetni; azért az anyják, midőn bucsuzó fiaikat megölelték, a paizsra mutatva e szavakkal váltak el tőlök: „Vagy ezzel, vagy ezen“, — a csatában elhullottakat ugyanis tulajdon paizsaikon szokták honukba visszashállítani.

A hadi törvény, mely a megfutamodott ellenség üldözését eltiltá, elősegíté a spartaiak győzelmét: mivel az ellenség, ha nem volt oka üldözéstől félnie, gyakran inkább választá a futást, mint a kétségbeesett küzdelmet. Megemlítjük még, hogy tilalmas volt a háborut holdtölte előtt megkezdeni s a csatában elhullott vitézeket kifosztani.

Hogy Lycurgus a népének harcúvágyából keletkezhető bajokat, kivált a hódítást, meggátolja, megtiltotta a támadó háborut és az ugyanazon néppel való gyakoribb hadviselést is, nehogy az idegenek a spartai hadakozás módját eltanulják s hasznukra fordítsák.

Kivánatos volna Solon hadi törvényeit Lycurguséival szembeállítanunk, annál inkább, minthogy Solon maga is tapasztalt harezos vala; mivel azonban e tárgyra vonatkozó adataink hiányoznak, áttekintését adjuk azon hadi intézményeknek, melyek a Solon utáni időkben léptek életbe.

Állandó katonaság Athenben nem létezett, ha csak ilyenül nem tekintjük azon, 18—20-éves ifjakkól álló sereget, mely a határőrséget képezte. — Minden polgár a 18-ik évtől fogva, midőn nevét a katalogosba bejegyezték, a hadvanadikig kötelezve volt hadi szolgálatra, ámbár csak a 20-ik éven fölül levők tartoztak az ország határain túl is katonáskodni. A theketek nem írták be; de ők is teljesítettek katonai szolgálatot mint könnyű-fegyveresek. A metoikok közönségesen nehéz fegyverzetet viseltek, a rabszolgák kezébe csak a legnagyobb szükségben adtak fegyvert. Az atheni hadak élén tíz egyenlő rangú tábornok állott, kik együttesen képezték a hadi tanácsot, s naponkint váltakozva viselték a fővezéri tisztséget. E rendszert később úgy módosították, hogy a tíz tábornokot továbbra is meghagyván, a fővezérséget a nép egy személyre ruházta.

Fegyvernemeik: a hepliták (nehéz fegyverzetű gyalogok), a peltasták (kis pajzsokkal), a psilosok (könnyű-fegyveresek.) A gyalogság 10 taxisra oszlott, s ugyanannyi taxiarchos (tábornok) vezérlete alatt állt. Az összes lovasság két nagy szakaszra volt osztva, s mindegyiket egy hipparchos vezette. A lovasok eleinte könnyebb, később nehéz fegyverzetel voltak ellátva, s lovaikat is pánczél védte.

Az atheni haderő fegyverzetre és beosztásra nézve hasonlított a spartaihoz, de katonai képzettség, rend s fegyelem tekintetében nem mérkőzhetett vele.

XII. Polgárjog nélkül való néposztályok.

A törvényhozók figyelme azou alsóbb rendű néposztályokra is kiterjedt, melyek polgári jogot nem élveztek. Ilyenek voltak Spartában a perioikok és heloták, Athenben a metoikok és a rabszolgák.

Perioikoknak (körüllakók, vidékiek) nevezték azon achaeus és dór eredetű lakosságot, kiknek a közügyek intézésében részök nem volt, de különben teljes személy-

s vagyonszabadságot élveztek, s községi ügyeiket is maguk intézhették. Az ipart s kereskedést kizárólag ők üzték Lakoniában ; foglalkoztak hajózással, föld- és bányaműveléssel is. Kötelességek volt birtokaik után adót fizetni, háboruban hoplita-szolgálatot teljesíteni s a hatóságnak engedelmeskedni. — A perioikokat a dór nemesekkel együtt lacedaemoniaiaknak nevezték.

Sokkal mostohább volt a törvényhozó a heloták iránt, kiket rabszolgaságra kárhoyzattott, illetőleg abban meghagyott. Ezek szintén achaeus eredetűek valának, s nevőket Helos várostól nyerték, mely a hódító dórok elleni makaes harezaiik szervező helye volt. Ők mint állami rabszolgák a spartaiak földbirtokain laktak, azokat művelték s a termékek bizonyos részét uraiknak átszolgáltattak ; különben saját részökre gazdálkodhattak. A helota munkakörét a törvény jelelte ki ; s mivel az állam tulajdona volt, őt a polgárnak sem megölni, sem eladni, vagy szabadon bocsátani nem lehetett. Háboruban többnyire mint könnyű-fegyveresek szolgáltak, s ha különösen kitüntették magokat, szabadságot s a perioikokéhoz hasonló társadalmi állást nyertek.

A büszke dórok lealázó bánásmódban részesíték a helotákat, s minden eszközt felhasználtak szellemök szabad fejlődése és szabadságérzetök elfojtására. Ruházatuk is megkülönbözteté őket a szabadoktól ; ezek mulattatására illetlen tánczokat kellett járniok, saját magokra vonatkozó gúnydalok éneklése mellett. A spartaiak hősi dalait nem volt szabad énekelniök, nehogy azokat helota ajkak megszenteltelensékek. — E nép, mely gúny és megvetés tárgya volt, s melynek létszáma a 200.000-et jóval meghaladta, míg az összes lakosság száma mintegy 400.000-re tehető, — mély gyűlölséget táplált elnyomói iránt ; s habár ezek éber figyelemmel örködtek, a heloták többször fenyegették a spartaiakat kiirtással, mint a külső ellenségek.

Nem valószínű, hogy a krypteia- törvény Lyeurgustól eredt, ki a polgárok jogát a heloták fölött szűk határok közé szorítá. E törvény értelmében a spartai ifjuság irtó vadászatot tartott a helotákra, valahányszor növekedő számuk az államra nézve veszélyesnek látszék. Bizonyára később, a félelmes hatalomra jutott ephorok korában jött szokásba ezen emberirtás, mely szomorú bizonyosága az erkölcsök elvadásulásának.

A spartai perioikokhoz hasonló néposztályt képeztek Attikában a metoikok, ipar- s kereskedéssel foglalkozó idegen letelepültek. Szabadságot élveztek polgári jog nélkül, s a törvények ótalma alatt állottak. Az állammal valamely atheni polgár közbenjárásával léphettek viszonyba, ki nélkül a törvényszékeknél sem léphettek föl, ám-bár perőket önállóan folytathatták. Pártfogójoknak (*προστάτης*) az ótalomért bizonyos pénzösszeget (*μετοίκιον*) kellett fizetniök ; a kinek nem volt pártfogója, vagy annak az ótalompénzt nem fizette le, büntetésül rabszolgaságra kárhoyzatták. Háboru idején hadi adót fizetni s a hadseregben hoplita-szolgálatot teljesíteni kötelességeik közé ta tozott. Az államnak tett kiváló szolgálataik jutalmául fölmentést nyertek a prostataes védősége s az ótalompénz fizetése alól, földbirtokot szerezhettek s a polgárokkal egyenlő terhet viseltek (*ισοτελής*).

Az attikai rabszolgákat a helotákhoz képest boldogoknak tartották, habár ők is nyomasztó sorshban éltek. Ők nem voltak földhöz kötve, s nem képezték az állam tulajdonát, mint a heloták, hanem vásárlás útján kerültek uraik birtokába. Néha gö-

rög hadi foglyok is jutottak e szomorú sorsra ; de ezeket többnyire kiváltották, s így az attikai rabszolgák leginkább barbárok (nem görögök) valának. Számuk Athen fénykorában mintegy 365.000 volt, s úgy aránylott a polgárság számához — ezt 90.000-nek véve-, mint 4 az 1-hez. — Solon törvénye szerint a rabszolga, urának kegyetlen bánása elől valamelyik asylumba futhatott, hol pillanatnyi menedéket talált ; panaszt emelhetett a törvényszék előtt, s ajánlatot tehetett valamely polgárnak, hogy őt gazdájától megvásárolja. — Ha valamely rabszolga hü szolgálatáért urától szabadságot nyert, a metoikok sorába lépett, s patronusa előbbi ura lett ; de ha megfeledezék azon kötelesség- s fizeteletről, melylyel pártfogójának tartozott, visszaesett előbbi állapotába.

Ha elgondoljuk, mennyi küzdelmébe került a XVIII. és XIX. század humanus érzelmü férfainak a rabszolgaságot a művelt államokban eltörölni : nem csodálhatjuk, ha ez intézmény, melyet még Aristoteles is szükségesnek tartott, a hajdankor népeinél s a görögöknél is általános volt.

Ha a dór s jón törvények szellemét vizsgáljuk, azok ellentétessége több tekintetben azonnal feltűnik. Lyeurgus aristokratikus gondolkodásánál fogva kelet felé hajol ; Solon kelettel végkép szakított. Lyeurgus a polgárokat idomítja a törvényhez, Solon a törvényt a polgárok szelleméhez Spartában az erkölcsök engedtek a törvénynek, Athenben a törvények az erkölcsöknek ; ott halni, itt élni tanultak a hazáért. Ha feladata az államnak a polgárok szellemi fejlődését s jólétét előmozdítani, ugy Lyeurgus törvényhozói felfogása téves volt, mert hajthatatlan törvényeivel minden szellemi s anyagi haladásnak gátat vetett. A szabad Athenben a szellem szabadon fejlődött, s alkotásait az utókor csodálja s fölülmulhatatlanoknak tekinti. — Mondják, hogy Lyeurgus, midőn az iránt kérdezték : miért nem ad demokratikus kormányzatot, ha annyira szorgoskodik az emberi jogok egyenlősítésén, így válaszolt : „Menjetek s kísértsetek meg annak behozatalát saját házaikban.“

A törvényhozás művében Lyeurgus önkényesebben járt el, mint Solon ; ő visszament a régi korba, s úgy rendezte államát, mintha a világ a nyers ifjuság hőskorában örökké megmaradhatna, s mintha az intézmények, melyek emberekre vonatkoznak, a változandóság törvényének nem volnának alávetve. Esküvel kötelezte népét alkotmánya fentartására mindaddig, míg utjából, melyre indult, vissza nem tér. És Lyeurgusnak még hamvai sem kerültek vissza Spartába. A dór nép hiven ragaszkodott esküjéhez, és Sparta belbékéje hosszú időre, hétszáz évre, biztosítva lön. De sem az eskü, sem a szigorú fegyelem hatalma nem akadályozhatta meg, hogy a hon védelmére szánt erő csakhamar támadóvá ne váljék ; hogy a győzelmek s azok nyomában járó gazdagság s a nemzet növekedő tekintélye idővel új igényeket nem támaszszanak ; hogy míg az idők és emberek változnak, a régi törvény változatlanul fennálljon. Fenmaradt az, de csak látszatra és visszaélések között, melyektől az önző s tétlen emberek mind kevésbbé tartózkodtak.

Solonnak látnia kellett, mint él vissza Athen önfefü és nyugtalan népe a rá ruházott hatalommal, mint használják föl egyes nagyravágyó férfiak a tömeg hi-

székenységét s lesznek tyrannosokká a népszabadság védelmének ürügye alatt. A nagyszerü intézkedések nem akadályozhatták meg a nemesség és a nép közötti versengést ; de míg e küzdelemben a népuralom mind szélesebb alapra helyezkedik, Athén a politikai hatalom és műveltség magas fokára emelkedik. Ámde hatalma és nagyravágyása felébresztvén Sparta féltékenységét s gyűlöletét, szülője lett az egész Görögországot elgyengítő kegyetlen testvérháborúnak.

Sparta ha vétett is erkölcesei ellen, nyersségét s vitézségét megtartván, a küzdő téren legyőzte Athent ; „csakhogy, szerencsére, nem a háboru s a győzelem ád meg mindent a világon, s a tudományok s művészetek birodalma még nem veszett el az aegos-potamosi csata által.“ *)

---

*) Cantu C. Világtört. III. 105.

Az idézettekén kívül használt segédkönyvek : Schlosser, Weltgeschichte. Frankfurt, 1339—41. — W. Mitford, Geschichte Griechenlands. Wien, 1818. — Herder, Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit. Leipzig, 1813. — W. Smith, History of Greece. London, 1865.

Szölgyény János.

III.

A TANÁRI KAR.

A) Rendes tanárok.

Szám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott:	Osztályok, melyekben tanított	Hetenkinti tanóráinak sz.	Tanárkodási éveinek száma	Észrevételek
1.	Bartos József,	Történelem, Földrajz,	VI., VII., VIII. II. A., II. B.,	16	14	Tanácskozm. jegyző.
2.	Berkes Imre,	Latin nyelv, Német nyelv, Mennyiségtan	III. A., III. A., II. B., V. B.,	18	18	III. A. osztály főnöke
3.	Bertalan Alajos,	Német nyelv, Természetr. Mennyiségtan Földrajz,	IV. A., V. B., VI., I. A., I. A.,	18	23	IV. A. oszt. főnöke, a természetrajzi és vegytani szertár őre.
4.	Drajkó Béla,	Latin nyelv,	IV. A., IV. B., VI.,	18	12	IV. B. oszt. főnöke.
5.	Füredi János,	Hittan, Magyar nyelv Görög nyelv, Német nyelv,	II. B., III. A., III. B., III. B., V. A., III. B.,	18	19	III. B. oszt. főnöke.
6.	Horváth György,	Latin nyelv, Görög nyelv,	II. A., III. B., VI.	18	6	II. B. osztály főnöke.
7.	Karátsonyi Miklós,	Hittan, Számтан,	II. A., I. B., II. A., III. B., IV. A., IV. B.,	18	8	
8.	Kovács János,	Hittan, Latin nyelv,	IV. A., IV. B., V. A., V. B., VI., VII., V. A.,	18	25	V. A. oszt. főnöke, hitszónok.
9.	Dr. Maywald József,	Latin nyelv, Német nyelv, Görög nyelv,	VII., VIII., V. B., VII.,	18	18	VI. osztály főnöke, a gymn. könyvtár őre.
10.	Molnár Pál,	Hittan, Magyar nyelv Latin nyelv, Történelem,	I. A., II. A., II. A., III. A.,	18	12	II. A. oszt. főnöke.
11.	Pálmai Miklós,	Hittan, Magyar nyelv Latin nyelv, Történelem,	I. B., I. B., I. B., III. B.,	18	7	I. B. oszt. főnöke.
12.	Rauchbauer József,	Magyar nyelv Mennyiségtan	IV. A., IV. B., III. A., V. A., VI.,	18	13	Az énekiskola gondozója.
13.	Sarang József,	Német nyelv, Földrajz, Természetr.,	V. B., VI., VII., I. B., IV. B., V. A.,	18	8	

Kegyes tanítórendi áldozó papok

Szám	A tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott :	Osztályok, melyekben tanított :	Hetenkinti tanóráinak sz.	Tanárkodási éveinek száma :	Észrevételek
14.	Dr. Schmidt Ágoston.	Mennyiségtan Természettan Fizikai földr.,	VII., VIII., VII., VIII., III. A., III. B.,	17	23	A természettani szertár őre.
15.	Szölgyémy János,	Magyar nyelv Történelem,	III. A., V. A., V. B., IV. B., V. A., V. B.,	18	15	V. B. oszt. főnöke.
16.	Tóth György,	Latin nyelv, Görög nyelv, Történelem,	V. B., VIII., VIII., IV. A.,	18	13	VIII. osztály főnöke.
17.	Trautwein János,	Hittan,	VIII.,	2	45	Igazgató, hitszónok.
18.	Weigang József,	M. nyelv I. A., Latin nyelv, Német nyelv,	I. A., IV. B., V. A.,	18	18	I. A. oszt. főnöke
19.	Dr. Weiszbarth Károly,	Magyar nyelv Bölcsészet,	II. B., VI., VII., VIII. VIII.,	17	15	VI. osztály főnöke, a „gyakorló iskola“ vezetője.
20.	Weixlgärtner Vincze, akad. festő.	Rajzoló mértan, Szépirás,	I. A., I. B., II. A., II. B. III. A., III. B., IV. A., IV. B., I. A., I. B., II. A., II. B.,	24	30	A rajz-szerek őre

B) Rendkívüli tanárok.

1. Rauchbauer József, k. t. r., a műéneknek.
2. Rayé Lajos, világi, a francia nyelvnek,
3. Horváth György, k. t. r., a gyorsírásnak tanára.

Tudósítás a tanintézetről.

Az 1886—87-iki tanévet megelőzőleg augusztus hó 29. 30., 31., napján tartattak a beíratások, a felvételi és javítóvizsgálatok. — Szeptember 1-én volt az ünnepélyes „Veni Sancte“, mely napon, valamint 3-ikán folytattattak a vizsgálatok; 4-én vették kezdetüket a rendes előadások.

Májushó 2-án Dr. Berzeviczy Albert, vallás- és közoktatásügyi minist. államtitkár úr ő méltósága, Kalmár Endre úr kir. tanácsos s a kegyes-tanítórend magyarországi főnöke és Dr. Klamárik János minist. osztálytanácsos úr kíséretében becses látogatásával tisztelte meg tanintézetünket. Nagyságos Dr. Lutter Nándor, kir. tanácsos és tankerületi kir. főigazgató úr pedig aprilhóban tartotta hivatalos látogatását.

I. Vallási és fegyelmi ügy.

Az ifjúság, a téli időszak kivételével, naponkint sz. misét hallgatott, melyet vasár- s ünnepnap keresztény oktatás előzött meg; ötször végezte ez évben a sz. gyónást és ugyanannyiszor járult az Úr asztalához; a husvéti sz. gyónást a szokásos sz. gyakorlatok előzték meg; jelenvolt az anyaszentegyház által rendelt nyilvános körmeneteken is. — A dicsőségesen uralkodó I. Ferencz József ap. király s ő felsége a királyné magas névnapjain és a koronázás évfordulóján — mint nemzeti ünnepeken — október 4-én, november 19-én és június hó 8-án ünnepélyes sz. misék tartattak. Gyászistentisztelet volt I. Ferencz ő cs. és ap. kir. felsége halálának évfordulóján, márczius 2-án.

A hittani vizsgálatok méltóságos és főt. Márkus Gyula pápai házi praelatus, apát kanonok és központi papnöveldei kormányzó úr, mint érseki biztos jelenlétében tartattak meg május hó 7-én, június hó 14, 15, és 16-án. — A más vallású tanulók a hittanban saját lelkészeiktől nyertek oktatást, az előmenetelről pedig bizonyítványt.

Az iskolai törvényeket az év folytán kétszer olvasta fel az igazgató az ifjúságnak.

II. Tanácskozások.

A nevelésben és oktatásban szükségelt egységes eljárás és egyöntetű módszer érdekében megtartattak a nm. vall. és közokt. m. kir. miniszter úr által 1876-iki július hó 22-én kiadott középiskolai rendtartás 26., 36 - 38., és 44—46. pontjai szerint a tanácskozások. Az ellenőrző tanácskozás eredményéről a növendékek és szülők értesítették.

III. Gyakorló iskola.

A Gyakorló iskolát ebben az évben is ugyanazon irányelvek vezérelték működésében, mint az előbbieken. Az iskola tagjai a felső két osztály növendékei voltak; tisztviselői (jegyzői, könyv- és pénztárnok, bíráló tagok szintén a két felső osztály tagjai közül választottak. A tagok dolgozataik tárgyát a magyar nyelvészet és irodalom, szépszézet és életrajz, a hazai és egyetemes történelem, természettan és philosophia köréből vették. Pályázatra 6 pályatétel volt kitűzve, melyek közül a legjobb görög dolgozatra dr. Bartók Géza által, Szabó Istvárnak, Homéros fordítójának emlékére tett alapítványból 1 dr. 10 frankos arany volt kitűzve, a többi pálya kérdésekre a Gyakorló iskola tűzött ki jutalmat.

A magyar irodalomtörténeti tételre kitűzött jutalmat (3 #) Exner Kornél VIII. o. t. nyerte, Szalay József VII. o. t. dicséretet érdemelt. A latin tétel jutalmát (2 #) Halász Ferenc VIII. o. t., a történelmiét (2 #) Moldoványi István VIII. o. t. nyerte el. A görög tételre kiszabott jutalmat (1 #) a Szabó díjjal együtt (10 irk.) Hüttl Deszö VII. o. t. érdemelte meg. A természettani tételre kitűzött jutalmat (2 #) Exner Kornél VIII. o. t. nyerte.

A jutalmak kiosztása június hó 8-án volt.

IV. Gymnasiun i énekiskola.

Az énekiskolának a lefolyt tanévben 42 kezdő, 71 haladó, összesen 113 tagja volt, kiket heti 5 órában Rauchbauer József k. r. tanár tanított. Miként a megelőző években, úgy most is főleg a szabatos egyházi énekekre fordítottatott kiváló gond. Az előadott nagyobb szerzemények közül megemlítendők Maresch, Seyler, Kempter, Langer és Pembauer miséi Liszt koronázási miséjének „Credo“-jával, melyeket az énekar nemcsak a gymnasium kápolnájában, hanem a főváros egyéb templomaiban is előadott. Az isteni szolgálaton kívül az énekár több gymnasiumi ünnepélyen is működött; nevezetesen nov. 29-én ngos és ftdő Kalmár Endre kir. tanácsos s tartományi rendfőnök úr, — május 15-én pedig Trautwein nep. János főgimn. igazgató ur névünnepeének előestéjén; mindkét alkalommal nagyszámú és diszes közönség előtt; f. ó. márt. 24-én pedig jótékonycélú hangversenyt rendezett, mely a gymnasiumi segélyző egyesület alaptökéjének gyarapítására 169 frt 96 krt jövedelmezett.

V. Természettudományi tanszerek.

A természettani szertár részére vásároltatott: 1) Thermo-elektromagnes; 2) Edelmann-féle rheocord; 3) Beetz-féle elektroskop; 4) Eudiometer vasállvánnyal; 5) 1 Platina-csésze; 6) 18 kémszer a spectral anlyisishoz; 7) jégcalorimeter; 8) olvadó pontot meghatározó készülék; 9) Antolik-féle szárító-lámpa; 10) 2 db. Lané-féle palaczk; 11) 1 db. Crookes-féle kisugárzó készülék; 12) Weber-féle magnetometer.

II. A természetrajz gyűjtemény ajándékozások és vétel utján gyarapodott.

A) Ajándékozás folytán a következő tárgyak járultak a gyűjteményhez: 1) Emlős állatokban: 1 kőszáli zerge — Antilope rupicapra — Csekonics Endre gróf úrtól; 1 mezei nyúl — Lepus timidus — 1 köz. ürge — Spermophilus citillus — 2 erdei egér — Mus sylvaticus — Dezsöeffv Béla földbirtokos úrtól; 1 k. róka — c. vulpes — ifj. Sárközy Pál szolgabíró úrtól; 1 nyest — Mustela foina — 1 hermelin M. erminea — Anderlik B. VI. — 2 tengeri nyúl — L. cuniculus Baghy Béla VI. o. t., u. az. Reichl Károly IV. A) 1 özfej Gregor Gyula VI., 1 nagyfülű denevér — Plecotus auritus — Géczy Éde VI. o. t.-tól — 2) Emlős csontvázakban: 1 emberi koponya, Bignio Lajos II. A), 1 emberi koponya (Plagicephalia), 1 gyermekesontvár, Hüttl Deszö VII. 1 köz. denevér 1 köz. pele — Myoxus glis — Széki Antal VI. o. t.-tól. Agancsok és szarvakban:

1 pár ökörszarv, Baghy Béla VI., 1—1 özágancs, Szitár István és Takáts Rezső VI. o.; 1 kosszarv, Purébl (Győző I. A.) o. t.-tól. B o r s z e s z k é s z i t m é n y e k b e n : 3 embryo, Calderoni és társa uraktól, — M i k r o s k o p i k u s p r a e p a r a t u m o k b a n : 40 db. Egger Emil VI. o. t.-tól. M a d a r a k b a n : 2 süket fajd — Tetrao urogallus, — Liphay István min. tanácsos úrtól, 2 császárfajd — T. bonasia — Pongrácz Géza földbirtokos úrtól, 2 erdei pintyöke, Fr. coelebs — 2 kenderike — Fr. cannabina — 2 tengelicz — Fr. carduelis — 2 kerti sármány — Emberiza hortulana — ♂ és ♀, — kölesi s. v. sordély — E. miliaria — 1 sárga billegető — Motacilla flava — 1 mezei pipiske — Anthus campestris —, 1 tüzesfejű királyka — Regulus ignicapillus —, 2 czinke — Parus major és coeruleus —, 1 vörösfarkú zenér — Sylvia phoeniceus —, 1 vörösbegyű fülemüle — S. rubecula —, 2 fekete rigó —, 1 ökörszem — 2 köz. aranybegy — Oriolus galbula — ♂ és ♀ —, 2 esóka — Corv. monedula —, 1 csacsogó karies — Coracias garrula —, 1 közép harkály, 1 erdei bagoly — Strix aluco —, 1 kis kukik — Strix noctua —, 1 vándor sólyom — Falco peregrinus —, 1 ölyveske sólyom — F. subbuteo —, 1 törpe sólyom — F. acsalon —, 1 vörhenyes kánya — Milvus rufus —, 1 fáczán — Phasianus colchicus — ♂ —, 2 páva — ♂ és ♀ —, 1 búbos bíbiez — Vanellus cristatus —, 2 vizi szalonka — Scolopax gallinago és gallinula —, 2 parti szalonka — Totanus rufus és T. glottis —, 1 Bubos vöcsök 2 db. parlagi sirály v. mankócz — Oedinemus crepitans — Dezsőffy B. úrtól; 1 kanalas kacs — Anas clypeata —, Dezsőffy Gyula ny. plébános úrtól; 1 éji gém — Ardea nycticorax —, 1 csörgő kacs — Anas strepera — Dr. Körömi Arpád tanár úrtól —, 1 parlagi sirály (mankócz). 1 bajnok vibiez — Tringa pugnax —, 1 mogyorós szajkó — Nucifraga caryocatactes — Calderoni és társa uraktól; 1 kis gém — Ardea minuta —, 1 szélkiáltó poling — Numenius arquatus —, 1 gólyalábú tőcs — Himantopus rufipes —, 1 csirke kacs — Anas crecca —, 2 búbos vöcsök — Podiceps cristatus —, 1 füles v. — p. auritus — sat. Keglevich Miklós gróftól; 1 egerész ölyv — Buteo vulg. —, 1 gébics sólyom — F. lanarius —, 1 erdei bagoly —, 3 fáczány — Ph. colchicus — sat. Károlyi Imre gróf VI. o. tan. 1 szárcsa — Fulica atra — Márher Aladár VI., 2 török galamb — Columba domestica —, 1 fogoly — Perdix cinerea —, 1 vetési varjú — Corv. frugilegus —, 1 szarka — Pica caudata — Baghy B. VI., 1 nyirfajd — Tetrao tetrix —, 2 fogoly, 2 házi galamb (Velenczéből) Pick Ernő V. B., 1 köz. fáczány — 1 gyöngytúk — Numida meleagris —, 1 hófajd v. alpesi fajd — Lagopus alpinus —, 2 szárcsa — 1. búbos bűvár — Mergus serrator —, 1 kis bűvár — M. albellus —, 1 nagy bölömbika — Botaurus stellaris —, 1 zöld harkály Reichl K. IV. A. — 1 gatyás ölyv — Buteo lagopus —, 1 nagyobb harkály — Picus major —, 1 fenyő rigó — Turdus pilaris —, Geissler Ernő I., 1 búbos vöcsök — 1 cerszajkó — Garrulus glandarius —, 1 sárgafejű királyka — Regulus fiavicapillus — Viczián Ede VI., 1 császármadár — Tetrao bonasia — s 9 különböző kitömött madár — Bárczy Dezső I. A. o. tan.-tól. Ugyancsak egyes részint kitömött, részint kitömésre szánt madarakkal gyarapították meg a gyűjteményt: Jánik Béla VI, Perina József VI, Rédl Samu I. A. és Deszpinit Kálmán I. A. o. tanulók. — M a d á r c s o n t v á z a k b a n : 1 zöld harkály —, 1 tyúk-koponya. Széki Antal VI. o. t. M a d á r f é s z k e k b e n é s t o j á s o k b a n : 1 sárga rigó és 1 tengelicz fészek, Dezsőffy B. úrtól; 1 köz. rigó fészek, Fanda István IV. A. — 120 különböző madártojás, Hüttl Dezső VII. 1 flamingó tojás, Buday Aladár II. B. o. tan.-tól. H ü l l ö k b e n : 1 közönséges vipera — Pelias berus — Wachenhusen Antal vadász százados úrtól, 1 homoki vipera — V. ammodites — Pántl Kálmán III. B. 1 fiatal alligátor — csontváz Rakovszky Antal IV. A. o. t. — A h ü l l ö k , k é t é l t ü e k é s h a l a k g y ű j t e m é n y é t e g y e s p é l d á n y o k k a l s z a p o r i t o t t á k m é g : Abelsberg J. és Oszvald G. VI., Kiss K. és Fanda I. IV., Horváth B. és Rédl S. I. A. o. tanulók. — Széki Antal egy kecske béka és egy zöld gyík tüdejét praeparálta. — A c s i g á k é s k a g y l ó k g y ű j t e m é n y é t s z a p o r i t o t t á k : Szarvassy J. (5), Eberling Oszkár (2), Abelsberg J.

és Széki A. (10) VI. Dudits M. (10) V., Latzkovits A. IV. A), Bignio L. II. A) és Trwirst Gy. I. A) o. tanulók. I z l á b ú á l l a t o k b a n : Ez állatkör gyűjteményének gyarapításához a mult szünidő s ez iskolai év alatt többen járultak. Első sorban Dezsőffy Béla és Pável János urak, a kik a természetrajz tanárának — az intézet részére eszközölt gyűjtés alkalmával és azon kívül is — több százra menő példánynyal kedveskedtek. Az 1886/7-ik évben tanintézetünk rovargyűjteménye mintegy 5000 dbra szaporodott. Másodsorban gazdagíták gyűjteményünket bold. ifj. Dezsőffy Béla IV., Dezsőffy János és Aurél III. B, Széki A. VI. Bignio L. II. A., Pántl K. III. B. o. tan. és még többen. A l l a t t a n i t á r g y a k b a n gyűjteményükhöz járultak még: 1 függőczinke fészek — Frivaldszky János kir. tanácsos úrtól, 1 termes fészek — Xantus János múzeumi ör. úrtól, Calderoni és társa uraktól 2 db koral és egy cypraea tigris, mely felületén — angol nyelven a „Miatyánk“-ot tartalmazza.

2) N ö v é n y t a n i t á r g y a k b a n : 7 tábla algagyűjtemény, 1 gomba Poliporus fomentarius — Rappensberger Kajetán ktr. házifnök s kormánytanácsos úrtól, 2 u. o. gomba, Dudits M. V. B. o. tan. 1 db fagyöngy-viscum album. (tölgyágon) Dezsőffy B. földbirtokos úrtól. — Geidusehek József ur növénygyűjteményünk részére 24 db. cartontokot s ugyan annyi táblácskát ajándékozott s a telepnövények részére 6 db. papir dobozt díszesen bevonatott.

3) Á s v á n y t a n i t á r g y a k b a n : 9 db. ásvány, Ráth Gusztáv műépítész úrtól: — 40 db. Calderoni és tsa uraktól; az ásványgyűjtemény szaporításához hozzájárultak még: Egger Emil, Tscheuke Armin, Szarvassy Géza, Herde Jenő. Fenyvessy Béla, Rein Sándor, Beöthy László, Masirevics Samu, Deszpinitz Kálmán, Beliczay Gyula, Twirst Gyula, Horváth Béla, Fritz Géza, Nagy Ferencz, és Varga Péter tanulók. Kőzetgyűjteményünket Ráth G. műép. ur 4 dbbal szaporította. Ö s l é n y t a n i t á r g y a k b a n és k ö v ü l e t e k b e n gyűjteményükhöz járultak: 1 Mammut agyar, Waldeck Frigyes gróf úrtól; 1 db ősszarvas-aganas (kövület) Sarang tanár úrtól; 2 kagylókövület, Ráth G. műépítész úrtól; 1 db hallenyomót, Bartha Rickárd VI. o. t., csiga kövület Majoros E. IV. A., 2 u. a. Montag Gyula, I. A) és 1 fakövület Széttner Rezső I. A) o. t.-től Herde Jenő IV. A. o. t. 52 uj jegeczmintát ajándékozott, Beöthy, Erdélyi és Heves Pál pedig a régi jegeczmintákat újból bevonták. Tscheuke Armin ajándékozott a mammut agyarhoz 1 állványt Széki Antal VI. a mikroszkopokhoz 4 korongot és Bednarz Károly VI. o. t. a szerárnak egy táblát készített.

Kedves köteleységünknek tartjuk az intézet nevében köszönetet mondani mindazon jötevőinknek, kik tanintézetünk szertárát a felsorolt tárgyakkal megajándékozták, vagy — a felsoroltakon kívül — bármi csekélységgel is gyarapították; de főleg hálás köszönettel tartozunk Wachenhusen Antal 24 sz. vadászzászlóaljbeli százas urnak, a ki az intézetünk részére ajándékozott állatokból s z á z n á l t ö b b d a r a b o t t ö m ö t t k i.

B) Vétel folytán. 1) E m l ő s á l l a t o k b a n : 1 köz. vidra — Lutra vulgaris; 1 éjjelező denevér — respertilio noctula, — 1 köz. mokus — Scirus vulg. 2) M a d a r a k b a n : 1 vöcsök-Podiceps auritus — 3) K é t é l t ü e k b e n : 1. vöröshasu béka — Bombinator igneus, — 1 kecske béka — Rana esculenta — (mindkettő kitömvve.) 4) H a l a k b a n : 20 db dunai hal.

Természetrajzi szertárunkban a mult évben megkezdett rendezést — a természetrajz tanára ez évben is folytatta; a rendezés folyamán szükségessé vált újabb felszerelésekhez járultak: 28 fiók az ásványok és puhányok, 4 a növények s 2 egyes minták részére. Beszerzetett 279 db deszka a kitömvött és praeparált állatok s 1 kis fiókos szekrény a mikroszkopikus praeparatumok számára, 1 lépeső 5 fokkal, 1 állvány, 2 pilleprés, 100 tőzeglapp, 270 doboz az ásványgyűjteményhez, állat- és növénytani tárgyakhoz: Bevásároltatott több eszköz és anyag a praeparálásokhoz.

VI. Tanári könyvtár.

A tanári könyvtár a lefolytiskolai évben a következő művekkel gyarapodott:

I. Vétel útján szereztetett 25 kötet iskolai könyv; továbbá: Lóczy, A kínai birodalom. — Okányi, Római régiségtan. — Gyulai, Katona és Bánk bánja. — Bánóczy, Kisfaludy Károly 1—2. — Beöthy, Szinműírók és színészek. — Szabó, Ásványtan. — Láng, Magyarország statistikája II. — Magyarország tiszti cím- és névtára. — Hermann, A magyar halászat könyve. — Oncken, Allgem. Geschichte 115—128. — Baumeister, Denkmäler des class. Altertums 28—40. — Kleyer, Die elektrischen Erscheinungen 50—69. — Roscher, Lexicon der Mythologie 9—10. — Janssen, Geschichte 5. — Weissenfels, Horaz. — U. a. Loci disputationis Horatianae. — Gebhardi, Ein aesthetischer Commentar zu den lyr. Dichtungen des Horaz. — Erbe, Corn. Nepotis vitae. — Krüger, Griechische Grammatik 1 5. — Jacobs, Elementarbuch der griech. Sprache 1—2. — Schreiber, Kulturhistorischer Bilderatlas. — Steinthal, Abriss der Sprachwissenschaft I. 1—2. — Reidt, Anleitung zum mathematischen Unterricht. — Petermann, Karte des mittelländischen Meeres 2 péld. — Verdet-Exner, Wellentheorie des Lichtes II. 3. (befejező rész). — A Szt.-István-társulat kiadványai.

Tudományos szakközlönyök és folyóiratok: Budapesti szemle. — Figyelő. — Tanár-egyleti közlöny. — Nyelvőr. — Philologiai közlöny. — Természettudományi közlöny. — Századok. — Történelmi tár. — Magyar tanügy. — Magyar philosophiai szemle. — Magyar földrajzi közlemények. — Magyar történelmi életrajzok. — Dittes, Paedagogium. — Zeitschrift für die öst. Gymnasien. — Zeitschrift für Mathematik u. Physik.

II. Ajándékok. A m. t. Akadémia kiadványai közül 47 kötettel és füzettel, az Eggenberger-féle könyvkereskedés 8, a Franklin-társulat 12 kötet iskolai könyvvel gazdagította könyvtárunkat. — Egyéb adományok: Könyvjegyzék a középiskolai könyvtárak számára. — A vall. és közokt. minist 15. jelentése, valamint jelentése a nyugdíj és gyámalap állapotáról. — Braun, Berichte von dem Haynald-schen Observatorium. — A magy. orvosok és természetvizsgálók 23. vándorgyűlése. — A gf. Károlyi család oklevéltára II IV. — A II. ker. főgymnasium új épületének története. — Szinnyi Magyar olvasókönyv I. (Hornyánszky). — Hunfalvy Földrajz I. (Athenaeum). — Kozma, Atlasz (Dobrovzsky és Franke). — Hofecker, Az őszhangzat és zeneszerzés tanítás módszere. (Szerző). — Kele, Az új magyar gyorsírás. (Szerző).

Mindezen becses ajándékokért fogadják a nagylelkű adakozók az igazgatóságnak hálás köszönetét.

VII. Jótékony ság.

1) „Flór Gyula emlékdija“, melyet néhai Flór Ferencz orvostudor és neje nagyságos Flór Leonóra asszony az 1852-iki decz. hó 24-én elhunyt gyermekök emlékezetére évenként egy hatodik osztálybeli jó erkölcsű, de szegény tanulóknak a tanári kar előterjesztése folytán alapítottak, jelen tanévben Reubner Márton tanulóknak ítéltetett oda, ki 40 frtnyi díjban részesült.

2) „Gróf Königsseg Aulendorf Móricz alapítványa“, melyet méltóságos Königsseg Aulendorf grófné. született Csáky Gizella grófnő az 1873-iki november hó 5-é elhunyt feledhetetlen gyermekének örök emlékezetére élete fogytáig, halála esetére pedig örökösait kötelezőleg örök időkre, egy szegénysorsú, de szorgalmas s jó magaviseletű tanuló részére tett, jelen tanévben a tanári kar ajánlata folytán Csaplovics Pál VII. osztálybeli tanulóknak adatott, ki 120 forintnyi ösztöndíjban részesült.

3) Az e tanintézetben 22 év óta fennálló „Segélyegylet“ választmánya ezen tanév első felében 440 frttal, a másodikban pedig 500 forinttal segélyezett és pedig

az I. félévben :

1 tanulót	25 forinttal	=	25 frt.
5 „ egyenkint	15 „	=	75 „
11 „ „	12 „	=	132 „
16 „ „	10 „	=	160 „
6 „ „	8 „	=	48 „
tehát 39 „ összesen	„	=	440 „

a II. félévben :

2 tanulót egyenkint	25 forinttal	=	50 frt.
4 „ „	20 „	=	80 „
2 „ „	15 „	=	30 „
34 „ „	10 „	=	340 „
tehát 42 tanulót összesen	„	=	550 frt.

Mindkét félévben 81 tanuló segélyezett 940 forinttal.

4) A „Szepesi-féle aranyat“ mint az 1858—9-iki 8. osztályú tanulók által az érettségi vizsgálat alkalmával a legjobb görög dolgozatot készítő tanuló számára alapított ösztöndíjt — az idén Harkányi Béla nyerte. Ezen ösztöndíj boldogult Szepesi Imréről, a class. tudományok lelkes művelőjéről neveztetett el, ki haláláig ezen ösztöndíjnak egyszersmind kezelője is volt.

5) „Trautwein nep. János-féle alapítvány.“ Az igazgató az 1872—3-iki 8. oszt. tanulók által a nevére 200 frtnyi értékpapírban tett alapítvány kamatját az alapító levél értelmében ezen évben Halász Árpád 8. osztálybeli tanulóknak adta.

6) „Sz. G. V. 1000 frtos alapítványa,“ melyet alapító egy, a magyar Sz. Korona területén született magyar ajkú és magyar nevű, egyszersmind szegényszorsú de jó viseletű és szorgalmas tanuló részére tett. Ezen alapítvány 52 frtnyi kamatját jelen tanévben a tanári testület közgyűlésileg Pálinkás Gusztáv V. A. osztálybeli tanulóknak ítélte oda.

7) „Somogyi-féle alapítvány.“ Nagyságos és ftdő Somogyi Károly, esztergomi főszékesegyházi apátkanonok úr az esztergomi székeskáptalannál 4%-es aranyjárdék kötvényekben 8000 frtnyi örökös alapítványt tett azon ohajtással, hogy annak 320 arany frtot tevő évi kamataiból a kegyes tanítórendiek budapesti főgymnásiumába járó róm. kath. szegény, jó viseletű s előmenetelő tanulók számára 8 ösztöndíj szerveztessék egyenkint 40 (50 frt. o. é.) ar. frtjával, úgy, hogy minden egyes osztályhoz csak egy ösztöndíj legyen kötve. Ezen ösztöndíj-alapnak a folyó év első felére befolyt kamatait, egyenkint 25 o. é. frtot, a jelen tanévben következő ifjak nyerték : Halász Ferencz 8. Hajder Róbert 7., Géczy Ede 6., Rott Nándor 5. A., Herde Jenő 4. A., Pacsics Sándor 3. A., Pinsker Emil 2. A., Twirst Gyula 1. A. osztálybeli tanulók.

Fogadják a nemeslelkű adakozók adományaikért, melyekkel az intézet tan- és művelődési eszközeit szaporítani, a szegényszorsú ifjak bajait enyhíteni, a szorgalmasabbakat jutalmazásaikkal kitüntetni kívánták, az igazgatóságnak illetők részéről kifejezett hálás köszönetét.

A nyilvános vizsgálatok befejezése után jun. 29-én ünnepélyes hálaadó isteni-tisztelet tartásával a tanév bevégeztetett.

IV.

Az 1886 – 87-iki iskolai évben végzett tananyag.

VIII. osztály.

- Hittán. A kath. egyház története dr. Wappler Antal könyvének IV. része után. Hetenkint 2 óra. **Trautwein János.**
- Magyar irodalom. A magyar irodalom fejlődésének áttekintése. A régibb irodalomnak rövid tárgyalása után főleg az újabb irodalom tüzetes ismertetése, a nevezetesebb irodalmi jelenségek méltatása és a főbb irányok megjelölése mellett. Nagyobb irodalmi és történelmi tanulmányok iskolai olvasása. K. k. Beöthy Zsolt: A magyar nemzeti irodalom történelmi ismertetése. Heti 3 óra. **Dr. Weiszbarth Károly.**
- Német nyelv. Költői olvasmány: „Goethe „Iphigenie auf Tauris.“ — Fordítás, elemzés, szerkezeti és széptani fejtegetések, nyelvtani és tárgyi magyarázatok főtökintettel a görög régiségekre. — K. k. Goethe: „Iphigenie auf Tauris“ magyarázta Bauer Simon — Het. 2 óra. **Dr. Maywald József**
- Latin nyelv. P. Corn. Taciti Ann. I. szemelvények, a VI. k. egészen. — Qu. Horatii Flacci Carm. I. 1, 2, 3, 4, 10, 11, 21, 22, 29, 37. — II. 2, 7, 10, 18. — III. 1, 3, 21, 30. — Epod. 1, 2, 4, 6, 7, 9, 13. — Sat. I. 1, 3, 6. — II. 3. — Epist. I. 1, 2, 8 és az Ars poëtikából 150 sor, különféle szempontból való magyarázatokkal. alaktani, mondattani s verstani ismétlésekkel. — K. k. P. Corn. Tac Ann. Petrovics. — Horatii Carmina ed Mueller (Teubner). — Vagács: Irályképző gyakorlatok. — Het. 5 óra. **Tóth György.**
- Görög nyelv. Homerosból szemelvények az Ilias XI. én. — 1—283. és 369—595 — XV. én. 592—746. — XVI. én. 1—111, 257—383 és 684—867. XVII-én 543—596. — XVIII. én. 369—617, a XXII. én. egészen. — Platóból a „Kriton“ című párbeszéd egészen és a Phaidonból részletek. — K. k. Homero Iliasa bő szemelvényekben, kiadta dr. Csengeri János. — Platonis Opera I^s ed. Hermann. — Het. 4 óra. **Tóth György.**
- Történelem. A magyarok oknyomozó története 1848-ig, kiváló tekintettel az alkotmány fejlődésére s a művelődési viszonyokra. K. k. Varga Ottó. A magyarok oknyomozó története. — Het. 3 óra. **Bartos József.**
- Természettan. Hőtan. Magnesség. Elektromosság Kosmographia elemei K. k. Fehér J.: Kísérleti természettan. — Het. 4 óra. **Dr. Schmidt Agoston.**
- Mennyiségtan. Az összes algebrai és geometriai tananyag ismétlése és a kapcsolástan. K. k. Dr. Lutter N.: Mennyiségtan elemei. — Het. 2 óra. **Dr. Schmidt Agoston.**
- Bölcsészeti előtan. A psychologia és logika elemei. A lelki élet önállósága. A lelki jelenségek főbb csoportjai. Az értelmi fejlődés. A logikai formák. A tudományok felosztása és a főbb módszerek. K. k. Beck-Greguss. A tapasztalati lélektan és tiszta logika vázlata. — Het. 3 óra. **Dr. Weiszbarth Károly.**

VII. osztály.

Hittan. Ker. kath. erkölcstan dr. Wappler A. könyvének III. része után. —
Het. 2 óra. **Kovács János.**

Magyar nyelv. Poetika, a költői műfajok elmélete, tekintettel történeti fejlődésükre, főleg a mintakul szolgáló remekművek taglaló ismertetése. Költői magánolvasmány mellett megfelelő aesthetikai és poetikai értekezéseknek, továbbá Sophokles Antigoné-jának (ford. Csiky G.) iskolai olvasása és magyarázása. K. k. Névy László: Poetika. A költői műfajok elmélete. Olvasmányok a poetikához. —
Het. 3 óra. **Dr. Weiszbarth Károly.**

Német nyelv. Schiller „Wilhelm Tell.“ Fordítás, elemzés, szerkezeti és szép-
tani fejtegetések, tárgyi magyarázatok. idiotismusok, synonymák, nyelv- és mon-
dattani ismétlések. — K. k. Schiller „Wilhelm Tell“ magyarázta Heinrich
Gusztáv. — Het. 3 óra. **Sarang József.**

Latin nyelv. Cicero beszédeiből az I. II. Catilinaria egészen, a III. IV. kivo-
nathban, továbbá az I. Philippica; magánolvasmány Pro Archia poeta. — Cicero
leveleiből: Ad. fam. II. 4. 5. 6.; III. 2. 11.; IV. 5.; VIII. 1.; XI. 8.; XII. 5.
10.; XIV. 7.; XVI. 12. Ad. Att. IV. 1. VII. 9. VIII. 3. IX. 6.; A.
11. A. XI. 6. összesen 18. Vergilius Aeneiseiből a VI. ének egészen: a töb-
binek tartalma. — Nyelvtani ismétlések; történelmi és régiség-tani magyarázatok:
aesthetikai fejtegetések. — K. k. Ciceronis oratt. sel. ed. Klotz I. II — Jánosi,
Cicero válogatott levelei. — Vergilius Aeneis ed. Ribbeck — Cserny David, Latin
stilus gyakorlatok II. r. Hetenkint 6 óra. **Dr. Maywald József.**

Görög nyelv. Szemelvények Homeros Iliasának I—VI. énekeiből, összesen
1745 sor. — Herodot műveiből válogatott részletek. — Az ó- és új inói
szójárás sajátosságai. Tárgyi magyarázatok, nyelvtani ismétlések. A mondat-
tanból az esettan, a névmások, az idők és módok használata fő- és mellék-
mondatokban. — K. k. Csengeri, Homeros Iliasa bő szemelvényekben. — He-
rodoti Hist. ed. Dietsch II. Hetenkint 5 óra. **Dr. Maywald József.**

Történelem. Egyetemes politikai földrajz világtörténelmi áttekintésekkel, kiváló
súlyt fektetve századunk nevezetesebb történelmi eseményeire. K. k. Scholtz
Albert, Politikai földrajz. — Het. 2 óra. **Bartos József.**

Természettan. Bevezető természettani alapfogalmuk. Mechanika. Hangtan és
Fénytan. K. k. Dr. Schmidt A. Természettan. Het. 4 óra.

Dr. Schmidt Agoston.

Mennyiség-tan. A másodfokú egyenletek teljes elmélete. A geometriai halad-
ványok és azok alkalmazása. Algebrai kifejezések grafikai ábrázolása. Gömbö-
lyű testek. K. k. Dr. Lutter N.: A mennyiség-tan elemei. Het. 3 óra.

Dr. Schmidt Agoston.

VI. osztály.

Hittan. Ker. kath. hittan. dr. Wappler A. könyvének II. része után — Het.
2 óra. **Kovács János.**

Magyar nyelv. a) Költői olvasmány: Schaksperetől Coriolanus. A tartalmi
magyarázat mellett a drámai szerkezet megértetése. b) Rhetorika, a prózai mű-
fajok elmélete, tekintettel történeti fejlődésükre főleg a görög latin és magyar
irodalomban. Megfelelő szónoki művek és rhetorikai értekezések olvasása, fő-
tekintettel az olvasókönyvben foglaltakra. K. k. Névy László: Rhetorika. A pró-
zai műfajok elmélete. Coriolanus. Bevezetéssel és magyarázatokkal ellátta Névy
László. — Het. 3 óra. **Dr. Weiszbarth Károly.**

- Német nyelv.** Bürger, Goethe és Schiller jelesebb balladának fordítása s elemzése a ballada történetének áttekintésével. Nyelv- és mondattani ismétlések. K. k. Heinrich G. Német balladák és románcok. Het. 3 óra. **Sarang József.**
- Latin nyelv.** C. Sallustius Crispus műveiből: „De conj. Cat.“ egészen, „De b. Jug.“-ból az 1. 2. 3. 10. és 14. fejezet. beemléztetett a: „De conj. Cat. 1—5., 20., 51. s részben 52. fejezete. — M. T. Cicero műveiből: Oratio pro lege Manilia seu de imperio Cn. Pompeii. — Vergilius Aeneiséből az I. ének egészen, a II. kivonatosan, a többi rövid tartalmi ismertetése; emlézésül I. 1—123. — A szerzők életrajza s irálya; tárgyi magyarázatok. A mondattan ismétlése. — K. k. C. Sallusti Crispi libri de coniuratione Catilinae et de bello Jugurthino. Bartal. — M. T. Ciceronis orationes selectae, p. I. Klotz (Teubner.) — P. Vergilii Maronis Aeneis. Ribbeck. — Szepesi-Tóth, latin mondattan. — Cserny-Dávid, latin stilusgyakorlatok II. r. — Hetenkint 6 óra. **Drajkó Béla.**
- Görög nyelv.** Az alaktan befejezése. — A mondattanból a szám és nem, a névelő, esettan, praepositiók. — Szemelvények Xenophonból. — K. k. Curtius görög nyelvtana. I. II. — Schenkl-Kiss görög olvasókönyve. — Schenkl-Abel olvasmányok Xenophonból. — Het. 5 óra. **Horváth György.**
- Történelem.** Világtörténelmi Ujkor a francia forradalom végéig. K. k. Somhegyi F.: Egyetemes Világtörténet. III. — Het. 3 óra. **Bartos József.**
- Természettudomány.** Állattan. Az állati test és élet; az állatok szervei és működéseik. A hét állatkör jellemzése és részletes leírása. Az állatok földrajzi elterjedése. K. k. Kriesch J.: A természettudomány vezérfonala I. R. Het. 3 óra. **Bertalan Alajos.**
- Mennyiségtan.** A tagadó és a tört kitevő hatványok. Képzetes számok. Számrendszerek. Logarithmusok; a Briggsféle logarithmusok kiszámítása és számolás logarithmusokkal. Logarithmusi egyenletek. Goniometria és trigonometria. A tömör mértanból egész a gömbölyű testekig. K. k. Dr. Lutter N.: Betűszám-tan III. füz. Mértan II. füz. Sorszámok. Het. 3 óra. **Rauchbauer József.**

V. A. és B. osztály.

- Hittan.** A kath. egély igazságainak bebizonyítása dr. Wappler A. könyvének I. része nyomán. Het. 2 óra. **Kovács János.**
- Magyar nyelv.** Az írásművek szerkesztésének általános szabályai, megfelelő olvasmányok: leíró, elbeszélő, magyarázó és értekező művek alapján. — Balladák és lyrai költemények olvasása; tatralmok, szerkezetök, versalakjok magyarázata. K. k. Névy: Stiliztika. II. r. és olvasmányok az írásművek elméletéhez Greguss — Beöthy Magyar Balladák: — Het. 3 óra. **Szölgvény János.**
- Német nyelv.** Válogatott románczok Herder Cid-jéből. — Fordítás, elemzés. nyelv- és mondattani ismétlések. — K. k. Herder Cid-Románczai, Heinrich Gusztávtól. — Het. 3 óra. **Sarang József. Weigang József.**
- Latin nyelv.** Livius XXI. könyve mellett az Anthologia következő költeményei: 1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 18, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 44, 45, 50, 54, 63. A metrika elemei. — Alak- és mondattani ismétlések. — K. k. Bartal-Malmosi. T. Livii XXI et XXII. — Ehhez jegyzetek u. a. szerzőktől. — Pirchala, Anthologia latina I. — Pirchala, Latin stilus-gyakorlatok — Szepesi-Tóth, Latin mondattan. Het. 6 óra. **Kovács János. Tóth György.**
- Görög nyelv.** Hangtan. A fő és melléknevek ejtegetése. A melléknevek fokozása. Névmasok és számnevek. Határozók. A ω végű igék. — Fordítások görögből magyarra és magyarból görögre: elemzés és szóemlézés. — K. k. Curtius — Abel: Görög nyelvtan. — Schenkl — Abel Görög olvasókönyv. Het. 5 óra. **Füredi János. Dr. Maywald József.**

Történelem. Ó-kor Augusztustól a római császárság végeig és a Középkor, hozzá való földrajzzal. K. k. Somhegyi F.: Egyetemes Világtörténet I. II. — Het. 3 óra.

Szólgyémy János.

Természettudomány. Növénytan. A növények sejt-, szövet-, kifejlődés- és élettana; a virágos és virágatlan növények rendszeres és leíró ismertetése. A növénytan történelme és a növényrendszerek. A növények földrajza. K. k. Dr. Róth Samu: A növénytan alapvonalai. 1885. — Hetenkint 2 óra.

Bertalan Alajos. Sarang József.

Mennyiségtan. Kéttagnak magasabb pozitív egész hatványai. (Pascal-féle háromszög.) Számítási haladvány. Négyzetgyök és az ismeretlen kiszámítása másodfokú egyenletekben. Köbgyök. Számolás gyökjelekkel. — Első fokú egyenletek két és három ismeretlennel. — A planimetria főtételei. K. k. Lutter N.: Mennyiségtan elemei. — Het. 4 óra.

Berkes Imre. Rauchbauer József.

IV. A. és B. osztály.

Hittan. Bibliai történet. Új-szövetség. K. k. Röder Fl.: Bibliai történet. II. r. — Het. 2 óra.

Kovács János.

Magyar nyelv. A stílus általános törvényei. Az egyszerű és szép stílus tényezői. Megfelelő olvasmányok taglalása. A hangsúlyos és időmértékes verselés. — Arany „Toldi“-ja tárgyi, tartalmi és nyelvi magyarázatokkal. K. k. Névy: Statistika I. — Lehr: Arany „Toldi“-ja. — Het. 4 óra.

Rauchbauer József.

Német nyelv. Alaktani ismétlés mellett a szóképzés tana. A mondatból a vonzatok tana, a praepositív esetek a tárgyi és határozói viszony megértésére: a mellék mondatok nevei s rövidítése; a körmondat fogalma. Olvasmányul szolgált „Der Argonautenzug“ és „Der hörnerne Siegfried“ című olvasmánycsoport. Költői olvasmányok: „Morgenlied“ — Müller; — Wanderers Nachtlied; — Goethe. — „Legende vom Hufeisen“ — Goethe; — Der Ostermorgen. — Em. Geibel; — „Der betrogene Teufel“ — Rückert; — „Der Alpenjäger“, — Schiller; — „Der Traum“, — Uhland. — K. k. Hoffman Mór: „Német nyelvtan és olvasókönyv.“ — Het. 3 óra.

Weigang József. Bertalan Alajos.

Latin nyelv. Az összetett mondatok. A mellérendelt és alárendelt mondatok. A consecutio temporum. A coniunctivus obliquus. Módozások és idők az alárendelt mondatokban. Az oratio obliqua. A szép stílus tényezői. — A verstan. Egyszerű s különemű verssorok; a versszakok. A rómaiak időszámítása. — Összefüggő történelmi olvasmányok Liviusból: A római köztársaság kezdete. Horatius Coelus. Mucius Scaevola. C. Marcius Coriolanus. Lex agraria. Fabii. — Ovidiusból: Gabii capti. Palladium. Terminalia. Emlézésül: A róm. köztárs. kezdete. Gabii capti. — K. k. Szepesti-Tóth: Latin Mondattan. — Bartal-Malmosi: Latin Olvasókönyv Liviusból és Ovidiusból. — Het. 6 óra.

Drajkó Béla.

Történelem. Ó-kor, Augusztus egyeduralmáig, megfelelő földrajzzal. K. k. Somhegyi Ferenc: Egyetemes Világtörténet I. — Het. 3 óra.

Szólgyémy János. Tóth György.

Természettudomány. Ásványtan. A szükséges kémiai előismeretek: a levegő és víz fizikai és kémiai tulajdonságai; a vegyület, keverék, súlyviszonyok és vegytani képletek fogalmai; a fontosabb fémek és nem fémek elemek; savak, alkáliak és sók, az égés, erjedés és lepárlás mivolta; szappan-, üveg- és porcellángyártás. Az ásványok fizikai tulajdonságai s a részletes ásványtanból: a természetes elemek, sulfidok, oxidok, haloid- és oxysok, hydrocarbon vegyületek — Kőzet-tan. Egyszerű s néhány általánosan ismert összetett kőzet ismertetése. — Földtan. Földünk képződése és időszakai. K. k. Roth S.: Ásványkőzet- és földtan. — Het. 3 óra.

Bertalan Alajos. Sarang József.

Mennyiségtan. Bevezetés a betűszámításba. Összeadás és kivonás egész számokkal. Sokszorozás egész számokkal, kiterjeszkedve a két taguak négyzetének és köbének képzésére. Osztás egész számokkal, kiterjeszkedve a mértani halad-

ványok képletére. A tört fogalma. A törtek átalakítása. Algebrai műveletek törtszámokkal. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Az arányok és aránylatok tana. K. k. Dr. Lutter N.: Betűszám. I. füz. — Het. 3 óra.

Karácsonyi Miklós.

Rajzoló mértan. A tömormértan alaptanai. A távlatlan elemei. Tömormértani alakok rajzolása, szemlélet szerint, a derékszögű vetület és a távlatlan elveinek alapján. A fény- és árnytan elemei. Diszitmények, növény-, állat- és az emberi fej-alak rajzolása fali táblák és fősztinták után. K. k. Fodor L. és Wagner: A. Constructiv planimetria. — Het. 2 óra.

Weixlgärtner Vincze.

III. A. és B. osztály.

Hittan. Bibliai történet. Ó szövetség. — K. k. Róder Florent: Bibliai történetek. I. R. — Het. 2 óra.

Füredi János.

Magyar nyelv. A rendszeres nyelvtan. Előadó és elemző gyakorlásra prózai és költői olvasmányok. K. k. Szinnyei József. Rendszeres Magyar Nyelvtan. Tomor-Várad: Magyar Olvasókönyv III. — Het. 3 óra.

Füredi János. Szőlgyémy János

Német nyelv. „Geschichten vom Herakles” című olvasmányesoport fordítása s néhány költemény. Ezek alapján a nyelv- és mondattan gyakorlatilag s végül rendszeresen. Írás, olvasás, praeparatiók, dolgozatok. K. k. Hoffmann Mór: Német Nyelvtan és Olvasókönyv I. rész. — Hetenkint 4 óra.

Berkes Imre. Füredi János.

Latin nyelv. Az esettan, az infinitivusi és participialis mondatszerkezet gyakorlati ismertetése történeti olvasmány alapján. A szóképzés tan kiegészítése. Az egyszerű mondat rendszeres tárgyalása. Szótanulás az olvasmányokkal kapcsolatban. Gyakorlati mondatok fordítása. Olvasmányok: Aristides, Pausanias, Miltiades, Themistocles. — K. k. Szepesi-Tóth: Latin mondattan. — Vass: Corn. Nep. — Het. 6 óra.

Berkes Imre. Horváth Gy.

Történelem. Magyarország története. K. k. Tankó János: Magyarok története. Az osztrák-magyar monarchia politikai földrajza. — Het. 4 óra.

Pálmai Miklós. Molnár Pál.

Természettani földrajz. Általános természeti tünemények; a természettani földrajz elemei. K. k. Dr. Schmidt Ágoston. Fizikai földrajz. — Het. 2 óra.

Dr. Schmidt Ágoston.

Szám. Kamatszámolás. Határidőszámolás. Értékpapírok. Váltók. Lerovatszámolás. Arányos osztás. Elegyítési feladatok. K. k. dr. Lutter N.: Közönséges Szám. III. füz. — Het. 3 óra.

Ruchbauer József Karácsonyi Miklós.

Rajzoló mértan. A síkmértan alaptanai. A szerkesztő síkmértan. Síkmértani feladatok megfejtése párhuzamosan a síkmértan előadásával. — Diszitmények növény- és állat-alakok rajzolása: lapos és fősztinták szerint, körülrajzban és a síkfestészet elveinek alapján előállítva. — K. k. Mayerhoffer Wagner: Constructiv planimetria. — Het. 2 óra.

Weixlgärtner Vincze.

II. A. és B. osztály.

Hittan. A kath. egyház szertartásai. Az egyházi személyek, helyek, tárgyak, cselekmények és az egyházi idő. K. k. Ivánkovics János: A kath. egyház szertartásai. — Het. 2 óra.

Füredi János. Karácsonyi Miklós.

Magyar nyelv. A határozók részletes tana. Az összetett mondatok; a mellérendelt és alárendelt mondatok viszonyai. A többszörösen összetett mondatok. A körmondat. Gyakorlatilag: szóképzés, szócsoportok. A hangsúlyos verselés ismertetése. K. k. Szinnyei: Iskola magyar nyelvtana II. rész és Tomor-

Váradi: Magyar olvasókönyv a középiskolák II. osztálya számára. — Het. 5 óra.

Molnár Pál. Dr. Weiszbarth Károly.

Latin nyelv. A cselekvő, szenvedő, álszenvedő s körülírt igehajlítás. Az igék multjai és hanyattszavai. A reudhagyó, hiányos és személytelen igék. A szóalkotás. A mondat szerkesztés és szókötés főbb szabályai. Olvasmányok. K. k. Szepesi-Budaváry: Latin alaktan II. r. — Het. 7 óra.

Molnár Pál. Horváth György.

Földrajz. Európa (Magyarország és a földközi tenger mellékének kivételével), Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália hegy- és vízrajza, a természet- és néprajzzal kapcsolatban. K. k. Brózik-Paszlavszky: Földrajz II. — Het. 4 óra.

Bartos József.

Számtan. Számolási rövidítések; számtani műveletek korlátozott pontossággal. Az arányosság fogalmának fejtegetése. Egyszerű hármas szabály Olasz praktika. Az összetett hármasszabály. Geometriai arányok és aránylatok elemei. Lányszabály. Száztóli számolás. A hazai és az idegen pénzek ismertetése. Az agio. A régi görög és római pénzek és mértékek ismertetése. Kamatszámolás. K. k. dr. Lutter N.; Közönséges számtan II. r. — Het. 4 óra.

Berkes Imre, Karácsonyi Miklós.

Rajzoló mértan. Térbeli alaktan. Egyenesek és síklapok a térben. A mértani testalakok megismertetése és hálózatainak rajzolása. A derékszögű vetülettan elemei és a tömörmértani testalakok rajzolása védkézzel, ugyanazon vetülettan alapján Egyszerű diszitmények szerkesztésének és rajzolásának folytatása. K. k. Fodor-Wagner, Rajzoló Stereometria — Het. 3 óra.

Weixlgärtner Vincze

Szépíráás. Magyar és német folyóíráás folytatása és gyakorlása. Ronde-íráás. — Vezérfonal: Nagy Sándor: Szépíráási mintalapok. — Het. 1. óra.

Weixlgärtner Vincze.

I. A. és B. osztály.

Hittan. A hit. A parancsolatok. A malaszt eszközei. Az imádság. K. k. Közép Katekizmus. — Het. 2 óra.

Molnár Pál. Pálmai Miklós.

Magyar nyelv. A nyelvtanból: A hangok; a mondat és mondatrészek; a beszédrészek; a névszók mint mondatrészek; a szóképzés; az összetett szók. — Elbeszélő prózai és költői olvasmányok főleg a népmonda és hun magyar történeti monda köréből. K. k. Szinnyi József: Iskolai magyar nyelvtan I. R. Tomor és Váradi: Magyar olvasókönyv. I. R. — Het. 6 óra.

Pálmai Miklós. Weigang József.

Latin nyelv. Az alaktanból: az öt névragozás, a főnevek nemei, melléknevek, azok fokragozása. Névmasok, számnevek, előszócskák, ige hajlítás. Szók emlézése, írásbeli gyakorlatok. K. k. Szepesi-Tóth: Latin nyelvtan I. R., Alaktan. Latin Gyakorló — és olvasókönyv. Het. 6 óra.

Tóth György.

Földrajz. Magyarország és a Földközi tenger környéke, a talajkülönbség, a növényi és állati élet s a népességi viszonyok feltüntetésével. K. k. Brózik-Paszlavszky: Földrajz. I. R. Het. 4 óra.

Sarang József. Beralan Alajos.

Számtan. A tizes számrendszer. A négy számolási művelet egész számokkal, tizedes és közönséges törtekkel; A tört mint hányados és viszony. A métermértékrendszer. Az időszámolás. K. k. dr. Lutter N.: Köz. számtan. I. R. — Hetenkint 3 óra.

Bertalan Alajos. Karácsonyi Miklós.

Rajzoló mértan. Sík-alaktan. A síkmértani idomok megismertetése és rajzolása védkézzel (konalzóval és körzővel) és szabadkézzel. Ugyanazon idomok alkalmazása egyszerű diszitmények szerkesztésére, táblai rajzok és faliminták után, körülrajzban és színekkel ellátva. — K. k. Fodor-Wagner: Rajzoló planimetria. — Het. 3 óra.

Weixelgärtner Vincze.

Szépíráás. Magyar és német folyóíráás folytatása és gyakorlása Ronde-íráás. — Vezérfonal: Nagy Sándor: Szépíráási mintalapok. — Het. 1 óra.

Weixelgärtner Vincze.

Írásbeli feladványok

A magyar nyelvből.

A VIII. osztályban.

Soha meg nem állani, soha magát czélnél nem hinni, legbiztosabb jele a nagy léleknek. Fejtegetés. — Nincs gyümölcsösebb föld a szegények tenyerénél, a ki ide sokat vet, minden bizonynyal sokat arat. Fejtegetés. — Az érzékek szerepe a műveltség előmozdításában. Bölcs fejtegetés. — A történetírás fejlődése a magyaroknál. Tört. értekezés. — A többi erény is megérdemli ugyan a jutalmat, de csak a kitartás nyeri el. Fejtegetés. — A magyar műpróza fejlődése rövid, jellemző vonásokban. Irodalomtört. értekezés. — A képzelő erő működésének módja és szerepe a művészetekben. Bölcs fejtegetés. — Kisfaludy Károly hatása a magyar dráma fejlődésére. Irodalomtört. értekezés. Az írónak valódi érdeme nem a gondolatok sokaságában, hanem azoknak nagyságában áll. Fejtegetés.

VII. osztályban.

A ki minden tüskétől irtózik, soha sem fog az erdön keresztül törni. Fejtegetés. Minden nagyszerűhez a megfontoláson alapuló bátorság az első lépés. Fejtegetés. — Garay János „A fekete eb” cz. költeményének aesth. fejtegetése. Aesth. fejtegetés. A csodálatos elem szerepe az eposban, különös tekintettel Zrínyi „Szigeti veszedelem”-ére. Aesth. fejtegetés. — Tompa Mihály „Levél egy kibujdosott barátom után” cz. költeményének alaki és tartalmi magyarázása. Aesth. fejtegetés. — A „Szigeti veszedelem” és „Zalán futása” főhőseinek összehasonlító jellemzése. Aesth. fejtegetés. — Egynehány szabad tárgyú epigramma készítése. Költői gyakorlat — Valamint a csatamezőn, úgy a tudományok körében is az előőrök ritkán aratnak dicsőséget. Fejtegetés. Korán meg kell szoknunk a munka jutalmát magában a munkában keresni. Fejtegetés. — A ki nemzete iránt teljesítő kötelességét, az lerótt tartozását az összes emberiség iránt. Fejtegetés.

VI. osztályban.

Csak azt tudjuk igazán megbecsülni, a mit sok küzdés és fáradozás után szerztünk. Fejtegetés. — Valódi barátság csak jó emberek között lehetséges. Fejtegetés. — A nemzeti történelem tanulása ápolja a valódi hazaszeretetet keblünkben. Fejtegetés. — A kritika Kőlcsey Ferencz nyomán. Értekezés. — Példák a belső érzésekre. Szónoki gyakorlat. — Megezőfólandó e tétel: csekély ismeret és érzéketlen kebel is elég arra, hogy valaki jó szónok lehessen. Szónoki gyakorlat. — A

tribunok szerepe Shakespere „Coriolanus“-ában. Aesth. fejtegetés. — Ki mit kezd és el nem végzi, nem tett semmit. Fejtegetés. — A nemzeti büszkeségről Szabó Károly nyomán, Fejtegetés. — Nem az ősi családfa terebélyes koronája adja meg számodra a kellemes nyugalmat, hanem tetteidnek tudata. Fejtegetés.

V. osztályban.

A vihar. Leírás. — A temető. Leírás. — A barátság. Magyarázat. — Hogyan kell hasznosan olvasni? Levél. — Buvár Kund. Elbeszélés Vörösmarty után. — A csárda. Leírás. — Szabadon választott tárgyú életkép. — A rom. Elmélkedés. — A szülők iránti szeretet. Ertekezés. — Az önművelés célja. Ertekezés.

Érettségi dolgozatok.

1. Magyar dolgozat. Ki volt tűzve három tétel tetszés szerinti választásra: 1) A ki nagyot és nemeset akar teremteni, három tulajdonsággal kell nagy mértékben birnia: észszel, szívvel és akarattal. — 2) A tragikum Katona Bánk-bánjában. — 3) Melyek Arany János költészetének jellemző vonásai?

Dolgozott 47; jelesen 11; jól 20; elégségesen 16.

2. Német dolgozat. Fordítás magyarból németre. Föladatott: „A tragikum Goethe Iphigeniájában.“

Dolgozott; 47; jelesen 11; jól 20; elégségesen 16.

3. Latin dolgozat. Fordítás magyarból latinra. Föladatott: „Mily eszközökkel tehetünk szert arra, hogy az emberek vonzalmát megnyerjük és azt megtartsuk.“ Cic. Off. nyomán.

Dolgozott 47; jelesen 10; jól 16; elégségesen 21.

4. Görög dolgozat. Fordítás görögből magyarra. Föladatott: „Paris Hector előtt kijelenti, hogy kész megküzdeni Menelaossal.“ Hom. II. III. én. 58—94.

Dolgozott 47; jelesen 14; jól 16; elégségesen 17.

5. Mennyiségtani dolgozat. Föladatott: 1) $\sqrt{2x+3} - \sqrt{x+1} = 1$. — 2.) Mekkora a sugara és magassága oly egyenes körkúpnak, melynek térfogata 14.51 dm^3 , s melynek palástsíkja kétszer akkora, mint alapsíkja?

Dolgozott 47; jelesen 24; jól 9; elégségesen 14.

VI.

AZ IFJUSÁG ÉRDEMSOROZATA.

VIII. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak.								Rendkívüli tantárgyak				
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcsész előtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Műnek	Magaviselet
Antal Ferencz	1	1	2	1	1	1	1	1	1	—	—	1	1
Babes Vincze gör. kel. v.	1	1	1	2	2	1	2	2	1	—	—	—	1
Borbás Sándor	1	2	3	3	3	1	3	3	3	—	—	—	1
Burger Ernő	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	—	1
5. Degré Andor	2	3	3	3	3	2	3	3	3	—	—	—	1
Deréký Pál	1	2	3	2	2	1	3	3	2	—	—	—	1
Egri Gyula ism.	1	2	3	3	2	1	2	2	2	—	—	—	1
Exner Kornél	1	1	3	3	2	1	2	2	2	—	—	—	1
Fenyvessy József héb.	1	1	2	2	2	1	3	3	1	—	—	—	2
10. Ghyczy Jenő	1	2	3	3	3	1	2	2	2	—	—	—	1
Ghyczy Miklós	1	2	3	2	1	1	1	2	2	—	1	—	1
Halász Árpád	1	2	3	3	2	1	3	2	2	—	—	—	1
Halász Ferencz ö. d.	1	2	1	1	1	1	2	2	2	—	—	1	1
Harkányi Béla	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
15. Heinrich Jenő	1	3	2	2	2	1	3	3	3	—	—	—	2
Horváth Tivadar ö. d.	1	2	3	2	1	1	2	3	2	—	—	1	2
Gróf Károlyi Gyula	1	2	2	2	1	1	3	2	2	—	—	—	1
Kondor Ferencz	1	2	2	2	2	1	2	2	2	—	—	1	1
Korányi Frigyes	1	1	2	2	1	1	2	1	2	—	—	—	1
20. Körös Kálmán	1	1	3	2	1	1	2	2	1	—	—	—	1
Kúrfürst Lajos	1	3	3	3	3	1	3	3	3	—	—	—	1
Landauer Béla héb.	2	2	2	2	3	2	3	3	2	—	—	—	2
Lipthay Béla	1	3	3	3	3	2	3	3	3	—	—	—	1
Moldoványi István	1	2	3	2	2	1	3	3	2	—	—	—	2
25. Nagy Dezső	1	1	1	1	1	1	2	2	1	—	—	—	1
Nagy Elemér ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Gróf Nádasdy Tamás	1	1	2	2	2	1	2	2	2	—	—	—	1
Návay Lajos	1	1	2	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Palotay János h. v.	1	1	2	1	1	1	3	3	1	—	—	—	1

VIII. osztály.

A tanuló neve.	Rendes tantárgyak.										Kiválósági tantárgyak		
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Bölcsész. előtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Műénekl.	Magaviselet
30. Pollák Emil héb.	2	3	3	3	3	1	3	3	2				1
Popper Mihály	1	2	2	3	3	1	3	3	3			1	2
Rajháty Ferencz	1	2	3	1	1	1	2	2	2				1
Rákosy Gyula	1	2	3	3	3	2	2	3	3			1	2
Rottenbiller Ödön	1	2	2	3	2	2	2	2	3				2
35. Róth Sándor	1	2	3	2	2	2	2	2	2			1	1
Ruszt Oszkár héb.	1	2	1	1	1	1	1	1	1				1
Schédy Kálmán	1	2	3	2	2	2	3	3	3				1
Gróf Somsich Béla	1	3	1	2	1	1	2	2	2				1
Tasnády Endre	1	2	3	3	3	2	3	3	3				1
40. Török István	1	2	3	3	2	2	3	3	3				1
Török Kálmán ism.	2	2	3	3	2	1	3	3	3				1
Vinczehidy Ernő	1	1	2	2	3	1	2	2	2				1
Zechmeister Hugó	2	3	2	3	3	2	3	3	3				2
Zuna Gusztáv	1	3	2	3	3	2	3	3	2				1

Kimaradt: Skoff Kornél.

Osszesen: 45.

VII. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak			Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Művészet	
Ahsbahs Lajos	2	3	1	3	3	3	3	2	—	—	—	2
Beniczky Zoltán	1	1	2	2	2	1	2	2	—	—	—	1
Brecht Frigyes	1	2	1	1	1	1	2	2	1	—	—	1
5. Buttykay Akos	2	3	3	3	3	2	3	2	—	—	—	2
Csaplovics Pál ö. d.	1	2	2	3	2	1	2	2	—	—	—	1
Dobrzyniecki Árpád	2	2	1	2	2	1	3	2	—	—	—	1
Drucker Géza, héb.	1	1	1	2	3	1	2	2	—	—	—	1
Duliczky Gyula	2	3	1	3	3	3	3	3	—	—	—	2
Duschel Károly	2	3	2	3	3	2	3	3	—	—	—	2
10. Emmerling Sándor	2	3	2	4	3	2	3	3	—	—	—	1
Gáll István	1	3	3	3	3	2	3	3	—	—	—	2
Gratl Adolf	2	2	1	2	3	2	2	2	—	—	—	1
Gyengő Kornél	2	2	1	3	3	1	3	3	—	1	—	2
Hajder Róbert ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
15. Hampel Antal ö. d.	2	2	1	2	3	1	3	3	1	—	—	1
Hamvasy Lajos	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Havas Géza, ism.	1	2	3	3	3	2	3	4	—	—	1	1
Horváth Géza	1	2	2	3	3	1	2	2	—	—	—	1
Hüttl Dezső	1	2	1	2	2	1	1	1	—	—	—	1
20. Hüttl Ernő	2	3	1	3	3	1	2	2	—	1	—	2
Kiticsán Miklós	2	2	2	3	3	1	2	2	—	—	—	1
Kollarits Jenő	1	1	2	2	2	1	2	2	—	—	—	1
Korbuly Imre	2	3	3	4	3	2	2	2	—	—	—	2
Krajcsovits János, ág. v.	2	2	2	3	3	1	3	3	—	—	1	2
25. Krepelka Béla	1	2	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Metzler Jenő	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Nádory Béla	1	3	3	3	3	1	3	3	1	—	1	1
Németh Gyula	1	3	2	3	3	1	2	3	—	—	—	1
Pauer Károly	3	3	3	3	3	2	4	3	—	—	—	2
30. B Pongrácz Anzelm	3	3	3	4	4	2	3	4	—	—	—	2
Pórszász Károly	3	3	2	3	3	2	3	3	—	—	—	1
Rédly Károly	2	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	2
Sánta Imre	3	3	3	4	3	3	3	4	—	—	—	2
Schneider János	1	3	3	3	3	1	3	2	—	—	—	2
35. Schwáb Nándor	1	2	1	2	2	2	1	1	1	—	—	1
Seitz Ottó	1	1	1	2	2	1	1	1	—	—	—	1
Steuer Géza, héb.	1	2	2	2	2	1	2	2	1	—	—	1
Szabó Nándor	1	1	2	1	2	1	1	1	—	—	—	1
Szalay József	1	1	3	2	3	1	2	2	—	—	1	1
40. Takács Elek	2	2	3	3	3	3	3	3	—	—	—	1

VII. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak			Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Meenyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Művészet	
Tauffer Emil	3	2	1	2	3	1	2	2				1
Vogel István	3	3	3	4	4	3	4	3				2
Waldhauser Géza	1	1	1	1	1	1	1	1				1
Waldhauser István	1	1	1	2	2	1	2	2				1
15. Wenhardt János	1	2	1	3	3	1	2	2				1
Wirnhardt Géza	3	3	3	3	3	2	3	3				1
Zubriczky József, ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	1				1

Tanintézetet változtatott: Máriaassy Ödön, ág. v.
 Kimaradt: Culmann Károly.
 Meghalt: Kállay Elek.

Összesen : 50.

VI. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak			Magaviselet	
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás		Műtétel
Abelsberg József	1	1	1	2	2	1	1	3				1
Anderlik Béla	1	1	1	2	1	1	1	1				1
Antal Jenő	1	2	2	2	2	1	1	3		1	1	1
Baghy Béla	1	1	1	2	1	1	1	1		1		1
5. Bartha Richárd	1	1	1	1	1	1	1	1		1		1
Barthos Tivadar, ö. d.	3	3	3	3	3	2	3	3				2
Bednárz Károly, ö. d.	3	3	2	3	3	3	3	3				1
Brázay Kálmán	3	3	3	3	3	2	3	3				1
Burg Jenő	1	3	3	3	2	1	1	3		1		1
10. Deáky Kálmán	1	2	3	3	2	2	2	2				1
Egger Emil, héb.	2	3	3	4	3	3	3	3				2
Esztergályos Ágoston	3	3	2	3	3	2	2	2		1	1	2
Éber Antal	1	3	1	2	3	1	2	3				2
Éberling Dezső	1	2	2	3	2	1	1	3				2
15. Éberling Oszkár	1	1	1	2	2	1	1	2				2
Funk Imre, ö. d.	2	2	2	3	2	2	1	2				2
Geiduschek József	1	2	2	2	2	2	1	2				1
Gébl János	2	3	3	3	3	1	2	3				1
Géczy Ede ism.	2	2	2	2	1	1	1	2				1
20. Ghyczy Elemér	2	2	3	3	2	1	2	2				1
Gregor Gyula	1	2	1	3	3	1	1	2				2
Halász Elemér	1	3	2	3	4	2	2	3				2
Illyasevics József, g. k. v.	1	2	2	3	2	1	1	2		1		1
Janik Béla	3	3	2	3	3	2	3	3			1	2
25. Janik József	3	3	3	4	3	3	3	3				2
Jankó Béla	2	2	3	3	3	2	1	3				2
Jankó Miklós, ág. v.	1	1	2	2	1	1	1	1		1		1
Jerney Elek	1	2	3	3	3	1	1	2				2
Kacsinecz József	2	3	4	4	4	1	3	4				2
30. Gr. Károlyi Imre	2	2	2	3	3	1	1	3				2
Köves Béla	1	1	1	2	1	1	1	2		1		1
Lipthay Gyula	3	3	3	3	3	3	3	3				2
Malatinszky Lajos, ö. d.	1	2	2	2	1	1	1	3		1		1
Masirevics Fedor, g. kel. v.	1	2	1	2	2	1	1	2				1
35. Márher Aladár	1	3	1	3	2	2	2	3			1	1
Molnár László	1	3	3	4	3	1	2	3				1
Nemes Iván	2	3	3	3	3	2	2	3				2
Oszvald Géza	1	1	1	1	1	1	1	1				1
Pausz Géza	2	2	2	3	3	2	2	3		1		2
40. Pápay István	1	3	3	3	3	1	1	3				1
Pekáry József	3	3	2	3	3	2	2	3			1	1

VI. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak			Magaviselet	
	Hitnan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás		Műtétel
Poor Ferencz	2	2	3	3	3	2	2	3				2
Püner Nándor	3	3	3	4	3	1	1	4				2
Regele Elemér	3	3	4	3	4	3	3					2
45. Reibner Márton, ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	1	1			1
Sárkány Jenő	1	1	1	2	1	1	1	1				1
Schiffler Antal	3	3	2	3	2	3	2	2	2			2
Seregi Zoltán	1	2	3	4	2	1	2	2	2			2
Simó Károly, unit.	1	1	1	1	1	1	1	1	1			1
50. Stróbl Lajos, h. v. ö. d	1	2	2	2	2	1	2	2		1		1
Szarvasy György	2	3	3	3	4	2	2	3	3			2
Szarvasy Imre	1	2	1	2	2	1	1	2		1		1
Széky Antal	1	2	1	3	3	1	1	2		1		1
Szitár István	3	3	3	4	3	3	3	3		2		2
50. Szkalla László	1	3	3	3	3	1	1	3	3			1
Szöke Béla	2	2	2	2	2	1	2	2			1	1
Takács Rezső	2	2	3	3	4	1	2	3				2
Tauffer Béla	1	2	1	1	1	1	1	1				1
Teichmann Ernő	3	3	3	3	3	3	3	3				2
60. Tscheuke Ármin, ág. v.	2	3	3	3	3	2	1	2				2
Uhl Gyula	1	3	2	2	3	2	1	2				2
Urik László	1	3	2	3	3	2	2	2				2
Urváry Lajos	1	1	1	1	1	1	1	1				1
Vasanics Aladár	3	3	4	3	2	2	2	3				2
65. Vásárhelyi Zoltán h. v.	1	3	4	3	3	1	3	3				2
Viczián Ede	1	2	3	2	1	1	1	3		1		1
Voggenhber Oszkár	3	3	3	3	3	2	2	2				1
Zitterbarth Ernő	2	3	3	3	3	2	2	3				1

Magántanulásra tértek: Gergely Pál, Ghyczy Pál, Vidéky Ödön.
 Tanintézetet változtattak: Csihás Béla, Hirsch József, gr. Károlyi György.
 Kimaradtak: Csernák György, Éber László, Viczián Albert.
 Meghalt: Lehmann Arthur.

Összesen: 78

V. A) osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak			Magaviselet
	Hitton	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Műtétel	
									—	—	—	
Andrássy Géza	1	3	2	1	1	2	1	2	—	—	—	1
Baghy Gyula	1	2	2	1	2	1	1	2	2	—	—	1
Balassa Jenő	1	2	3	2	3	2	2	3	—	—	1	2
Beniczky Elemér	1	1	3	2	3	1	2	3	—	—	—	1
5. Bossányi György	1	1	2	1	1	1	1	2	—	—	—	1
Dániel Tivadar	2	3	3	3	3	1	3	4	—	—	1	2
Eitner Sándor	2	2	3	2	3	1	3	4	—	—	—	1
Farnadi Elemér	2	3	3	3	3	2	2	3	—	—	—	1
Fábián Zsigmond	2	2	3	2	1	1	3	1	—	—	—	1
10. Fischer Gyula	2	2	3	1	1	1	2	2	—	—	—	1
Gobbi Károly	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—	—	2
Hacker Antal	3	2	3	3	3	2	3	4	—	—	1	2
Hauptmann Kálmán	1	3	3	2	3	1	1	3	—	—	—	1
Hecht Béla, héb.	1	2	2	2	2	2	1	3	—	—	—	2
15. Hets Béla	3	3	3	3	3	3	4	3	—	—	1	2
Heuer Ede	1	2	3	1	1	1	1	2	—	—	1	1
Horovitz János	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—	—	1
Kaizer József	2	3	3	3	3	2	3	4	—	—	—	2
N. Kiss József	2	4	2	1	2	3	2	3	—	—	—	2
20. Kovács Gyula	3	3	3	3	3	3	3	4	—	—	—	2
Kövesi Géza, héb.	2	2	2	1	2	1	1	2	—	—	—	2
Kuhinka Ferencz	2	3	3	2	3	2	3	3	—	—	—	2
Kurczbacher Ödön	1	1	1	1	1	1	2	2	—	—	—	1
Molnár Béla	1	3	3	3	4	3	2	3	—	—	—	1
25. Németh Zoltán, ág. v.	1	2	1	2	2	1	3	3	—	—	—	2
Ocskay Rezső	1	3	3	1	2	2	3	3	—	—	1	2
Offenmüller Béla	2	3	2	2	2	2	3	3	—	—	1	2
Pauer Miksa	2	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	2
Pálinkás Gusztáv	1	1	1	1	1	1	1	2	1	—	—	1
30. Pecháta József	3	3	3	3	4	3	2	3	—	—	—	2
Pecháta Lajos	3	3	3	3	3	2	3	4	—	—	—	2
Rott Nándor ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Rozenthal Hugó, héb.	2	2	1	2	2	3	2	2	—	—	—	2
Schneider Béla	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	—	1
35. Skoff Zoltán	1	2	3	1	1	1	2	2	—	—	—	1
Spett Ferencz	1	2	3	2	3	2	3	3	1	—	—	1
Válnitsek Béla	2	3	3	3	3	2	2	3	—	—	—	2
Wéhner Gyula	3	3	3	3	2	3	3	4	—	—	—	2
Zimmermann Sándor	2	3	3	3	4	3	3	3	—	—	—	2
40. Zubriczky Aladár	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1

Beteg: Gáspár Antal, Vörös Béla.

Tanintézetet változtatott: Komin János

Kimaradt: Erdélyi Endre.

Meghalt Szemenyei Andor.

Összesen: 45.

V. B) osztály.

A tanuló neve.	Rendes tantárgyak.										Rendkívüli tantárgyak	
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Görög nyelv	Történelem	Természettud.	Mennyiségtan	Francia nyelv	Gyorsírás	Műnek	Magatislet
Bakonyi István	2	2	3	3	4	2	2	3	—	—	1	1
Boroviczény Nándor	2	3	3	3	3	2	2	2	—	—	—	2
K. Császár Géza	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	2
Doktay Andor	2	2	3	2	3	1	2	3	—	—	—	1
5. Dubsky Alfréd, héb.	1	2	1	2	2	1	1	1	—	1	—	1
Dudits Oszkár	3	3	3	3	3	1	3	2	—	—	—	1
Farkas Géza	1	2	2	1	2	1	1	2	—	—	—	1
Fodor Árpád	2	1	2	2	3	2	2	2	—	1	—	1
Gebhard Ferencz	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	2
10. Hajder Rezső	2	3	1	3	2	3	2	3	—	—	—	1
Heidrich Antal	1	2	1	3	3	1	1	3	—	—	—	1
Heuthaler József	3	2	3	3	3	2	3	3	—	—	—	1
Kégl János	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Knorr Zoltán	3	2	2	2	3	2	2	2	—	—	—	1
15. Leitner Vilmos héb.	1	2	1	2	2	1	1	2	—	1	—	1
Lengyel Lóránd	2	2	3	3	3	1	1	1	—	—	—	1
Lovik Béla, ág. v.	1	2	2	3	3	2	2	2	—	—	—	1
Majthényi János	1	2	1	2	3	1	2	1	—	—	—	1
Mayer Béla	2	2	3	3	3	2	2	2	—	—	—	2
20. Mieth István	1	2	1	3	3	1	2	3	—	—	—	1
Minich Jenő	2	2	2	3	3	1	2	3	—	—	—	1
Perina József	1	2	2	3	3	1	2	2	—	—	—	1
Pick Ernő, héb.	2	3	1	3	3	2	3	3	—	—	—	2
Piufsich Oszkár	3	2	3	4	4	2	3	3	—	—	—	2
25. B. Pongrácz Antal ism.	3	3	3	4	4	3	3	3	—	—	—	2
Prohászka Aladár	1	1	2	1	2	1	2	2	—	—	1	1
Rieger Alfréd	2	3	2	4	3	3	2	3	—	—	—	2
Sánta Dénes, ism.	2	3	3	4	3	3	3	3	—	—	—	2
Schneider Alajos	1	3	2	3	3	2	1	2	—	—	—	1
30. Stankovits Szilárd, gör. kel v.	1	2	1	2	2	1	3	1	—	—	—	2
Steidl Adolf	2	3	1	3	4	2	3	4	—	—	—	3
Szaszovszky József	2	3	3	3	3	2	3	3	—	1	—	2
Varga János	1	2	3	3	3	2	1	2	—	—	—	1
Vértesy Gyula	2	3	3	3	4	2	3	3	—	—	—	2
35. Vetier Gyula	2	2	2	3	3	1	3	3	—	—	—	1
Walter Béla	2	3	3	3	3	1	2	3	—	—	—	2
Wertheimer Alfréd, héb.	2	2	1	2	3	1	1	2	—	1	—	1
Zitterbarth Vilmos	2	3	3	3	3	2	3	3	—	—	—	2

Magántanulásra tértek: Gross Aladár, Kauser Róbert, ism.

Kimaradtak: Modos Miklós, gör. kel., ism., Oravszky Kálmán, Párty Endre, Piukz-
vich Elemér, ism., Reiszig Ede.

Összesen: 45.

IV. A) osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Bendkívül tantárgyak			Magaviselet	
	Hitlan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettan	Számtan	Rajzoló mértan	Francia nyelv	Gyorsírás		Műének
Alter Béla	1	2	2	2	1	2	3	1			1	1
Bartha Bódog	1	2	1	2	1	1	1	1			1	1
Beck Emil, héb.	1	3	2	4	3	3	3	2				2
Csiszár István	1	2	2	2	1	1	1	1				1
5. Fanda István	2	3	2	3	3	2	3	3				3
Fenyvessy Béla, héb.	1	1	1	1	1	1	1	1				1
Galamb Kálmán, ism.	2	3	3	3	2	2	3	2				1
Gobbi Gyula	1	2	1	1	1	1	1	2				1
Havas Miklós	1	1	2	2	1	1	2	1				1
10. Herde Jenő	1	1	1	1	1	1	1	1				1
Horváth Károly	2	2	2	3	3	1	3	1				1
Jamnitzky Dénes	2	3	3	4	3	3	3	3				2
Kaluzsa Kálmán	2	2	2	2	2	2	2	1				1
Kiss Károly	1	1	2	2	1	1	1	1	2			1
15. Kovács Antal	1	1	1	1	1	1	1	1				1
König Géza	1	2	2	3	1	1	2	1				2
Latzkovits Antal	2	3	2	3	2	3	3	2			2	2
Láng Árpád	1	2	2	3	1	3	3	3				2
Losonczy Elemér	1	2	2	3	1	1	2	2	2		2	1
20. Lovik Károly, ág. v.	1	1	1	3	2	2	3	3				2
Majoros Endre	2	2	4	4	2	3	4	3			2	3
Menyhárt Dezső	1	2	3	3	1	2	3	3				1
Mihalyik Árpád	1	2	2	3	1	1	1	1				1
Pártos Gyula	1	2	3	3	2	3	3	2				3
25. Perina János	1	2	2	3	1	2	3	1				1
Pichler Elemér	1	2	1	2	1	1	2	2				1
Piller Ernő ö. d.	1	2	1	2	1	1	1	1			1	1
Rakovszky Antal	1	1	1	2	1	1	1	1				1
Reichl Károly	1	1	1	1	1	1	1	1				1
30. Rein Sándor, ism.	2	3	3	4	3	3	3	3			1	2
Kévy László	1	1	2	2	2	2	3	1				1
Schleiminger Imre	1	2	2	3	2	2	2	2				1
Sibelka Henrik	1	1	1	1	1	1	1	2			1	1
Suján Ferencz	1	2	3	3	3	3	4	3	1			1
35. Szalay Gyula	1	3	3	3	2	2	2	2				1
Szénásy György	1	2	3	3	2	2	3	3				1
Szombathely Antal	1	1	1	2	1	2	2	3				1
Viola Lajos, ism.	1	2	3	3	3	2	3	2				2
Waigand József	1	1	1	1	1	1	1	1				1
40. Woratsek Ferencz	1	2	2	3	3	2	3	1				1
Zimányi Miklós, ág. v.	2	2	3	3	1	2	4	2				2

Tanintézetet változtatott: Krachovitz Viktor.
 Kimaradt: Buffán Aurél, g. k
 Meghalt: Dezsőffy Béla

Összesen: 44.

IV. B. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak			Magviselés	
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Történelem	Természettan	Mennyiségtan	Rajzoló mértan	Francia nyelv	Gyorsírás		Műfűzés
									—	—		—
Bakonyi Károly	2	2	3	3	2	1	2	3	—	—	—	1
Báthory István	1	1	1	2	1	1	1	2	—	—	—	1
Beöthy László, h. v.	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
Clauser Mihály	2	2	2	3	1	3	3	2	—	—	—	2
5. Elek Gusztáv	1	2	2	3	1	2	2	1	—	—	—	1
Erdélyi Sándor, h. v.	1	1	3	1	1	1	1	3	—	—	—	2
Hállay Károly	1	2	1	2	3	3	3	2	—	—	—	1
Haluska Lajos, ism.	1	2	2	3	1	3	2	2	—	—	—	1
Helle Oszkár	2	2	4	3	3	3	2	3	—	—	—	2
10. Heves Pál	2	2	2	2	2	1	1	1	—	—	—	1
Hirsch Miksa, héb.	3	3	3	3	1	3	3	3	—	—	—	2
Horváth Árpád	1	2	3	3	1	1	3	2	—	—	—	1
Jedlicska Károly	1	2	3	3	1	1	3	3	—	—	—	1
Karla József	1	1	1	2	1	2	2	2	—	—	—	1
15. Kétli István	1	2	1	2	1	1	2	1	—	—	—	2
Köves György	1	2	1	2	1	1	2	1	—	—	—	1
Kurzenreiter Károly	1	2	2	3	2	1	3	2	—	—	—	1
Lovrich Gyula	1	3	3	3	2	3	3	3	—	—	—	1
Masirevics Samu, g. k. v.	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1
20. Meszter Ferencz	2	2	3	4	3	4	3	3	—	—	—	2
Müller Henrik	1	1	1	1	1	1	1	2	—	1	—	2
Pápay Gyula	1	3	3	3	1	2	2	3	—	—	—	1
Péchy Aladár	1	1	4	3	3	2	2	1	—	1	—	2
Pflanczer Győző	1	3	2	3	1	1	3	3	1	—	—	1
26. Potenezsár József	2	4	4	4	4	4	4	1	—	—	—	3
Raics Aurél, ág. v.	1	2	2	3	1	2	2	1	—	—	—	1
Rajháty Győző	2	1	3	3	1	2	3	1	—	—	—	1
Schandl Emil	1	2	2	2	2	2	2	1	—	—	—	1
Siklóssy József	1	2	3	2	2	2	4	3	—	—	—	2
30. Szarvassy Mihály	2	3	4	3	3	3	4	3	—	—	—	2
Szentkirályi Albert, ág. v.	1	2	1	2	2	1	2	1	—	—	—	1
Szilvássy István	2	3	3	4	3	3	2	3	—	—	—	2
Temple Rezső	1	2	2	3	1	2	3	2	1	—	—	2
Unger Alajos	1	3	3	2	2	2	3	3	—	—	—	2
35. Vásárhelyi Dezső, h. v.	2	3	3	3	2	3	3	3	—	—	—	1
Villányi István	1	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	2
Wehner Károly	1	2	3	3	2	2	3	2	—	—	—	1
Weidlinger Géza, ism.	1	1	3	4	3	1	3	2	—	—	—	2

Magántanulásra tértek: Höberth Arzén, Jankovich Dezső, Sebastiani Vilmos.

Meghaltak: Kobatsch Oszkár, Komjáthy Zoltán, h. v.

Összesen: 43.

III. A. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Történelem	Számтан	Rajzoló mértan	Francia nyelv	Művészet	
Bornemissza Dénes, h. v.	3	3	3	4	3	3	3	3	—	—	2
Brandenstein Béla	2	3	4	4	3	4	4	3	—	1	2
Burg Kornél, ö. d.	2	2	3	3	1	2	3	2	—	—	1
Dalmady Ödön, ö. d.	1	1	1	2	1	1	2	1	—	—	1
5. Danczer Béla, ism.	2	2	2	3	1	2	2	2	—	—	1
Dedinszky Mik'ós, ág. v.	2	1	2	2	1	2	2	3	—	—	1
Eberling Árpád	2	1	2	2	1	1	2	2	—	1	1
Eitner Jenő	1	3	3	3	3	3	3	1	—	—	1
Ernyei Ödön	2	2	2	3	2	3	3	2	—	1	1
10. Haberhauer Aladár	2	2	3	2	2	3	3	3	—	—	2
Holzwarth Jenő	1	2	2	3	1	2	2	2	1	—	1
Janny Gyula	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Kállay András	2	2	2	3	1	3	3	3	—	—	2
Kollerich Béla, ism.	2	2	2	2	2	2	2	3	—	—	1
15. Kontur László	1	2	2	2	2	2	2	1	—	2	1
Kovács Béla	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	2
Kölber Dezső	3	3	3	4	3	3	3	3	—	—	2
Krist Ferencz	2	3	3	4	3	3	3	3	—	—	2
Lafranko József	1	2	3	3	2	3	3	3	—	—	2
20. Lobmayer Jenő	3	3	3	3	2	3	3	3	—	—	1
Loewe Ernő	2	2	3	3	2	2	2	3	—	—	2
Lów Tibor, héb.	1	3	2	3	2	2	2	2	—	—	1
Magyar Elek	1	1	2	2	1	1	2	3	—	1	1
Matavo vszky Ernő	3	3	4	4	3	4	4	4	—	—	2
25. Mocznik Lajos	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—	1
Molnár Gyula	1	2	4	3	2	3	2	2	—	1	1
Nagy Dezső	2	2	3	3	2	3	3	3	—	—	1
Pecsics Sándor, ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
Penninger Antal	2	3	3	4	1	3	3	2	—	—	1
30. Pfeiffer Vladimir	2	3	3	3	2	3	3	3	—	—	2
Porzezinsky Vilmos	2	3	2	3	1	1	3	3	—	—	1
Pottyondy Gusztáv	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	1
Prókay Nándor	2	2	1	3	2	3	3	3	—	1	2
Pucher József	1	3	2	3	2	3	3	3	—	—	2
38. Pucher Ödön	3	3	3	3	2	3	3	3	—	—	3
Püner Gyula	3	3	3	4	2	3	3	2	—	—	2
Rausch Aladár	2	2	1	2	1	2	1	1	—	—	2
Rózsa Kálmán	1	1	2	2	1	2	2	3	—	—	1
Ruzitska László	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—	1
40. Schmiedlechner Károly	1	2	2	2	1	2	2	3	—	—	2

III. A. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet	
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Történelem	Számítás	Rajzoló mértan	Francia nyelv		Művészet
Seefehlner Egon	1	2	2	2	1	2	2	1	—	—	2
Senyei Gyula	1	1	3	2	2	3	2	2	—	2	2
Skrzipiecz József	1	2	2	2	2	2	2	1	—	—	1
Spiesz Ágoston	1	1	2	2	1	2	2	2	—	1	1
45. B. Staudach Adolf	1	3	3	3	2	3	3	3	—	—	2
Szabó Andor	2	3	4	4	3	2	3	3	—	—	2
Szauner Zsigmond	1	1	1	1	1	1	2	2	—	—	1
Szvoboda József, ism.	1	3	3	3	2	3	3	3	—	1	1
Titsch Gyula	3	3	3	4	3	3	3	3	—	1	1
50. Trautmann Jenő	1	3	3	2	2	3	3	3	—	—	2
Tretter György	1	2	2	3	2	3	3	3	—	—	1
Turinszky János, ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
Vaskó József	3	2	4	3	2	3	3	2	—	2	2
Verebély Tibor	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
55. Gr. Waldeck György, h. v.	2	3	3	4	2	3	4	3	3	—	3
Waldhauser Ferencz	3	3	3	3	2	3	2	3	—	—	1

Tanintézetet változtattak: Gazibara Milán, Pap Loránt,
 Kimaradtak: Glatz Géza, Sasfi János.

Összesen: 60.

III. B. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak								Rendkívüli tantárgyak			Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Történelem	Számítan	Rajzoló mértan	Franczia nyelv	Gyorsírás	Műének	
Auer Béla	2	2	2	4	2	3	3	2				2
Balassa Kornel héb.	1	3	3	4	2	3	3	3				2
Barthos József	2	3	3	4	3	3	4	3				1
Bohdaneczky Lajos	2	3	2	3	1	3	3	3				2
5. Böckh Hugó	1	3	3	3	2	2	2	2				1
Bredl Sándor	1	1	2	3	1	2	2	2				1
Csávossy Ignác	1	1	1	2	1	1	1	1				1
Dezseóffy Aurél	2	2	3	2	2	2	2	1			1	1
Dezseóffy János	3	2	3	3	2	3	2	2			2	1
10. Domonkos Gyula	1	1	2	3	1	1	3	1				1
Dungyerszki Gedeon, gör. k.	1	2	2	3	1	2	3	3				1
Dutka József	2	3	3	3	2	2	3	3				1
Fenyvessy Rezső, héb.	1	2	2	2	1	2	4	2				2
Földessy Lajos	1	2	3	3	1	2	3	2		2		1
15. Fritz József	1	1	1	2	1	1	1	1				2
Fürst Vilmos	3	3	3	4	2	3	3	3				1
Glattfelder Gyula	1	1	1	2	1	1	2	1			1	1
Glatz Győző	3	2	3	4	3	4	4	2				2
Gromann Lajos	1	1	1	2	2	1	1	1			1	1
20. Halter Károly	1	2	2	3	2	2	3	2				1
Holzwarth Károly	1	2	2	3	1	1	2	2		1		1
Járitz Gyula	1	2	1	2	1	2	1	1			1	2
Jedinák János	2	2	3	3	2	3	4	2			1	2
Joó Károly	3	2	3	3	3	3	4	1			1	2
25. Joób Aladár, ág. v.	3	3	3	3	2	3	3	3				2
Kiss Péter	2	2	2	3	2	2	2	3				2
Kleineisel Jakab	1	1	1	2	2	1	3	2				1
Lazay Lajos	1	2	1	1	2	1	2	1				1
Lehrandt Ödön	1	2	3	3	1	3	4	2				1
30. Manhold Pál	1	2	2	3	3	3	3	2				1
Molnár Lajos, ism	2	2	3	3	3	3	3	3			1	2
Müller Lajos	1	1	1	2	1	1	1	1				1
Pálmán Endre	1	2	2	3	1	1	2	2				1
Pantl Kálmán	2	2	2	3	2	2	3	2				1
35. Peller László	1	2	2	3	2	2	3	2				1
Petheő János	1	2	3	4	1	3	3	1			1	1
Pietrasevszky Kázmér	1	1	1	2	1	1	3	1				1
Purt Ernő, ág. v.	1	1	1	1	1	1	1	1		1		1
Roth Ferencz	1	1	1	2	1	1	3	2				1
40. Sánta Antal	2	2	3	3	3	3	3	3				1

III. B. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak								Bendkívüli tantárgyak			Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Német nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Történelem	Számтан	Rajzoló mértan	Francia nyelv	Gyorsírás	Műének	
Sax Béla	1	1	2	2	1	1	2	2	—	—	—	2
Stenger Rezső	2	3	3	3	1	1	2	3	1	—	—	2
Surgoth Gyula	2	3	3	4	2	3	4	2	—	—	—	2
Szalay Antal	1	3	3	4	3	2	3	3	—	—	—	2
45. Szarka István	3	3	3	4	2	3	4	3	—	—	2	2
Szarvasy Sándor	1	1	1	2	1	1	3	2	—	1	—	1
Szentkirályi István, ág. v.	1	2	1	2	1	1	2	1	—	—	—	1
Thierry Frigyes	1	2	2	3	2	1	3	3	—	—	2	2
Ujlaky Ödön	1	3	1	3	1	1	2	2	—	—	—	2
50. Urbanek Károly	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1	1
Virág Gyula ö. d.	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—	1	1
Vragássy Jenő	1	1	2	2	1	1	3	1	—	—	—	1
Weber Géza	1	1	3	2	1	1	3	2	—	—	—	1

Tanintézetet változtatott : Csávássy Zoltán.

Kimaradt : Ottenreiter Rároly.

Összesen : 55.

II. A. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Mégviselés
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Francia nyelv	Műének	
Alter Géza	2	2	2	2	3	3	2	—	—	1
Antal Lajos	1	2	2	1	2	3	2	—	—	1
Bartos Rezső	3	3	4	2	4	1	1	—	2	2
Benesch Ferencz	1	2	3	3	3	2	1	—	1	1
5. Bignio Lajos	2	3	3	3	3	2	1	—	—	2
Bohdaneczký Béla	2	3	3	2	2	2	2	—	—	2
Brázay Zoltán	1	2	3	1	3	2	2	—	—	1
Brückner Károly	1	1	3	2	2	2	2	—	2	1
Buttykay Emil	1	2	1	1	1	1	1	1	—	1
10. Cornides Sándor, ág. v.	1	2	2	1	3	2	2	—	—	2
Dolecsko János	3	3	3	3	3	2	2	2	—	2
Emmerling István	3	3	3	2	3	2	2	—	—	1
Frankl Ödön	1	2	2	2	2	2	2	—	—	2
Gaszner Béla	1	2	2	2	2	2	2	—	—	1
15. Gmelin Rezső, ág. v.	4	4	4	4	4	3	1	—	—	2
Goszleth Géza	2	3	4	2	3	1	1	—	2	1
Gyömörey Oszkár, ism.	1	2	2	1	3	3	2	1	—	1
Hamari Ferencz	2	2	2	2	3	1	1	—	—	2
Hauszmann Jenő	3	3	3	3	4	3	3	3	—	2
20. Holl Imre	1	2	2	3	1	1	1	—	—	2
Hollósy Jenő	1	2	3	3	2	2	2	—	—	1
Horváth Sándor, ö. d.	1	2	2	1	3	1	2	1	—	1
Jambrikovits Károly	2	3	4	3	2	1	1	—	—	1
Junger Aladár	3	4	4	3	4	3	2	—	2	1
25. Kadics Gusztáv	3	3	4	4	4	3	2	—	—	2
Kaszala Géza	2	2	2	3	2	2	2	—	—	2
Komjáthy Pál, hel. v.	2	3	3	1	3	3	2	—	—	1
Kováts József	1	2	3	1	3	2	2	—	2	1
Köves Andor	1	3	3	2	3	2	2	—	—	1
30. Krausz Jenő	3	3	3	2	4	2	2	—	—	2
Marnó Gyula	3	3	2	3	3	3	2	—	—	1
Maurer Ármánd	2	2	3	3	2	2	2	—	—	2
Merkl Adolf	1	2	2	1	1	2	2	—	—	1
Nagy Tibor, hel. v.	1	2	3	1	2	1	1	—	—	1
35. Navratil Ákos	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Ney Béla	2	2	2	1	2	2	2	—	—	1
Orzechowski Róbert, ism.	2	2	3	1	3	1	2	—	—	2
Pfeifer Nándor	2	2	2	2	3	2	2	1	2	1
Pinsker Emil, ö. d.	1	1	2	1	1	1	1	—	1	1
40. Prückler Frigyes	2	2	3	2	2	2	2	—	—	1
Rayda Elemér	2	3	3	2	2	1	2	—	—	1

II. A. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívül tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Francia nyelv	Műének	
Samassa Aurél	1	1	2	1	2	1	1	—	—	1
Schmich Vilmos	2	1	1	1	3	1	1	—	—	1
Schneider Ernő, ism.	2	2	3	1	2	2	2	—	—	1
45. Simon Vilmos	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Spuller Arthur	2	3	3	1	3	3	2	—	—	2
Szerencs József	4	3	4	4	4	2	2	—	—	2
Szontágh Emil, ág. v.	1	3	3	2	2	2	2	—	2	2
Tánczos Béla, hel. v.	1	2	3	2	1	1	2	—	—	1
50. Till Antal	2	2	2	3	3	2	1	—	—	2
Tóth Rezső, hel. v.	1	2	3	2	1	1	2	1	—	1
Urbányi Gyula	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Vaszilievits László, gör. kel.	1	3	3	3	4	1	2	—	—	2
Veroszta József.	1	2	2	1	3	2	2	—	—	1
54. Vezsenyi Jenő	3	3	3	2	3	2	2	3	1	2
Vojcsik Frigyes	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1
Vragássy Lipót	1	2	2	1	2	1	1	—	—	1
Zsigmond István	2	3	3	3	3	2	1	—	—	2

Kimaradtak: Farkas László, Nitsch Ottó, Reuter Kamil'o, ism., Wattay Kornél.

Összesen: 62.

II. B. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Francia nyelv	Műcnck	
Balázsy Gyula	1	3	2	3	3	2	1	—	—	2
Bäcker Zoltán	1	3	3	2	3	2	2	—	—	2
Bittermann Géza	2	3	3	3	3	2	2	—	—	2
Borszéky Károly	1	1	1	1	2	1	2	—	1	1
5. Buday Aladár	2	3	3	3	2	3	2	—	—	2
Demény Ferencz	1	2	3	2	3	1	1	—	1	1
Dietzl Ferencz	1	3	3	2	3	2	2	—	—	1
Enyedy Zoltán	1	2	2	2	2	2	2	—	2	1
Eber Ernő	2	3	3	3	3	3	2	—	—	2
10. Eber Jenő	2	3	3	3	3	3	3	—	—	3
Fehér Amade	3	4	4	3	4	4	2	—	—	2
Fejérváry Tibor	3	3	3	3	4	3	2	—	—	2
Fényesi Jenő, héb.	2	2	2	1	3	2	1	—	—	1
Fölser István	1	2	1	2	1	2	2	—	2	1
15. Frivaldszky Géza	1	1	1	1	2	2	2	—	1	1
Gabler Lajos	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
Gabriel Albin	3	3	4	3	3	3	2	—	2	1
Ginner Győző	3	3	3	2	3	3	2	—	—	2
Góth Lajos	3	3	4	3	3	3	2	—	2	3
20. Grósz Rezső	2	2	2	2	3	2	1	—	2	2
Gulyás István	3	3	3	1	3	2	2	—	—	1
Gyémánt Miklós	3	3	4	3	3	3	2	—	—	2
Hausegger Árpád	1	1	1	1	2	1	2	—	—	1
Hábori Nándor	1	1	2	1	1	1	2	—	—	1
25. Heuthaler György	1	2	2	1	2	1	2	—	—	1
Horváth Imre	3	3	3	3	3	3	1	—	—	2
Hunyady Ferencz	1	3	2	2	2	1	2	—	—	1
Kiss Ferencz	2	2	4	3	2	2	2	—	2	1
Klazer Kálmán	1	2	3	1	3	1	2	—	—	1
30. Klim Róbert	1	2	1	1	2	1	1	—	—	1
Koháry Ödön	1	3	3	3	4	2	2	—	—	2
Lengyel Béla	1	2	3	3	2	2	2	—	—	2
Mann József	4	4	4	4	4	3	2	—	—	2
Mészáros Elek	2	3	3	2	3	2	2	—	—	2
35. Molnár Károly, ism.	1	2	3	2	3	2	1	—	1	1
Muzsikó István ism.	1	2	2	1	1	2	2	—	—	1
Noséda Imre	1	1	2	1	3	1	1	—	1	1
Nyikos Kálmán. h. v.	2	3	3	2	3	2	2	—	—	2
Petőcz Gyula	1	2	2	2	2	2	2	—	—	1
40. Petz Frigyes	3	3	3	3	2	3	2	—	—	2

II. B. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számít.	Rajzoló mértan	Szépírá.	Francia nyelv	Műnek	
Reisz József	3	3	2	3	3	1	1	—	—	2
Reviczky Szever ö. d.	2	2	2	1	2	2	2	—	—	1
Röhlich Gyula	3	3	3	3	4	2	2	—	2	2
Sári József	2	4	4	3	4	2	2	—	—	3
45. Schneider Ferencz	3	4	4	3	4	3	2	—	—	1
Szitár Ferencz	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Szüllő Ágost.	2	3	3	2	1	1	2	—	—	1
Tatity Árpád, ism. g. k. v	1	3	3	3	3	3	2	—	—	1
Tömöry Károly	3	3	3	3	2	2	2	—	—	2
50. Vollerics Aladár	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1
Wetzel Ernő	2	3	3	1	3	3	2	—	2	2
Zimburg Arthur	1	1	2	1	1	1	2	—	—	1
Zsillagh Dezső	3	4	4	4	4	3	2	—	2	2

Tanintézetet változtatott: Gergolovits Vilmos.
 Kimaradtak: Kontz Miklós, Miltenberger Nándor, Németh Imre.

Összesen: 57.

I. A. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgy	Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Műfénék	
Ács Ambrus	1	1	2	1	1	1	1	2	1
Bárczy Dezső	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Beliczgy Gyula, ág. v. ism.	3	3	3	2	2	2	2	—	1
Billau Ágoston	3	3	4	3	3	1	2	3	2
5. Bogyó Kálmán	4	4	4	4	4	3	2	—	2
Borsó Dezső	1	3	3	3	3	3	2	—	1
Braunsteiner Olivér	3	3	2	2	3	3	2	—	2
Buttykay Géza	1	1	1	1	1	1	2	—	1
Császár Kálmán	3	4	4	4	4	3	2	—	2
10. Czentner Sándor	2	4	4	4	3	3	3	2	3
Despinitz Kálmán, gör. kel.	1	3	3	3	3	2	2	—	1
Diviaczky Rezső	3	3	3	3	3	2	2	—	2
Fehér István	3	3	4	3	3	3	3	—	3
Fekete Béla	2	2	2	2	3	3	2	—	2
15. Förster Aurel	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Fritz Géza	1	1	1	1	2	1	1	—	1
Geissler Frnő	3	3	3	3	3	2	2	—	1
Giczi Kálmán	3	3	3	3	3	4	2	—	2
Hafner József	3	3	3	3	3	3	2	—	3
20. Haliczky Zoltán	2	2	2	2	3	2	2	2	1
Hinkelmann Sándor	2	3	3	2	2	2	2	3	2
Horváth Béla	4	3	4	4	4	3	2	—	2
Huber Sándor	3	3	3	3	3	2	2	—	2
Hunyady Béla	2	3	3	2	3	2	2	—	2
25. Hümpfner Ferencz	2	2	2	2	2	2	1	—	1
Király Gyula	2	3	3	3	3	3	2	—	1
Könnye Rezső	2	3	3	3	3	1	1	2	2
Kurzbacher Sándor	1	1	1	2	2	1	1	—	1
Kühn József	2	3	3	2	3	3	2	2	2
30. Laban Károly	1	1	1	1	1	1	2	—	1
Lebanovics Nándor	1	3	3	2	3	2	1	—	1
Liposcsák Vladimír	3	3	3	3	3	2	2	—	2
Lippi Lajos	3	4	4	4	3	3	2	—	1
Liska Manó	3	3	3	3	3	2	2	1	1
35. Matlon János	3	4	4	3	4	2	2	—	2
Mayer Ernő	1	1	1	2	1	3	3	—	1
Mészáros Evin	1	1	1	2	3	2	2	—	1
Minorich Albert	2	1	1	1	2	2	1	—	2
Montág Gyula	3	3	3	2	3	3	2	—	2
40. Mosánszky János	3	3	3	3	3	3	2	—	2

I. A. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgy	Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számtan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Műének	
Nagy Ferencz	3	3	3	3	3	3	2	—	2
Neisár Jenő	3	4	4	3	4	3	3	—	2
Pauperá Ferencz	2	3	3	2	3	3	2	—	1
Penninger József	4	4	4	4	4	4	2	—	3
45. Péntek Zoltán	3	4	4	3	4	3	2	—	3
Poray Vitold	3	4	4	4	3	1	2	—	2
Purebl Győző, ism.	2	2	2	2	2	2	1	3	1
Rábely László	1	1	2	2	2	2	2	2	1
Regele Zoltán	3	3	3	3	3	4	3	—	2
50. Rédl Soma	3	3	3	3	3	3	2	—	2
Rusz Kornél héb.	1	3	3	3	3	2	2	—	2
Schumlitz György, ö. d.	1	1	1	2	2	1	2	1	2
Sittner Rezső	3	3	2	3	2	3	2	—	1
Stanchich Béla	3	3	3	3	3	3	2	—	2
55. Szevera János	1	1	2	2	3	2	2	—	1
Szlavik Gyula	2	3	3	2	3	2	3	—	2
Tietz Emil	3	3	3	3	3	3	2	—	2
Twirst Gyula, ö. d.	1	1	1	1	1	1	2	—	1
Varga Péter	3	3	4	3	4	3	3	—	1
60. Vásárhelyi Géza, h. v.	2	3	3	2	3	2	2	—	1
Vezényi Árpád	1	1	1	1	1	1	2	—	2
Volmuth József	2	2	2	2	2	2	2	—	1
Vürth Ferencz	4		4	4		3	2	—	3
Weisz István	3		4	4		3	2	—	2
65. Zatlóka Emil	2		2	2		2	2	—	2
Zitterbarth Ödön	2		3	3		2	2	—	1

Magántanulásra tértek: Fürst Nándor, Krachovitz Jenő, Schmidt István.

Kimaradtak: Asztaller Gyula, Blaskovits Géza, Csermák György, Eberle Sándor, Fáncsi Kálmán, Halla Lajos, Haris Sándor, Havlin Ödön, Hegedüs Pál, Karácsonyi Aladár, Manhold Kálmán, Mayer Lajos, Nuszbaumer Ede, Popovits Richárd, Pusztovics Kálmán, Schlotter Ferenc, Svachulay Sándor, Vellay János, Würger János, Zalka József.

Összesen: 89.

I. B. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számtan	Rajzoló mértan	Szépíráás	Francia nyelv	Műének	
Apáth Béla	3	4	4	4	4	3	2	—	—	2
Battyányi János, ág. v.	2	2	1	2	2	2	1	—	—	1
Bazsanth József	1	3	3	1	3	1	2	—	—	1
Bittermann Dezső	4	4	4	4	4	4	4	—	—	2
5. Blaschnek Hugó, ism.	3	3	4	4	3	4	2	—	—	2
Bohács Géza	3	3	3	3	3	3	2	—	—	1
Bősze Gyula	1	3	3	2	3	2	1	—	—	1
Breinhach Béla	3	4	4	4	4	3	2	—	—	2
Dietz Elek	1	3	3	3	2	1	1	—	—	1
10. Dittrich Vilmos	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1
Dunst Elemér, ism.	1	3	3	2	3	2	2	—	—	2
Egry Zoltán, ág. v.	1	3	3	4	4	4	2	—	—	2
Etzinger Alajos	1	3	3	2	3	3	2	—	—	1
Fekete Gyula	1	2	3	2	3	1	2	—	—	1
15. Frivaldszky Zoltán	1	1	1	1	1	2	2	—	1	1
Goszleth Gyula	3	4	4	4	4	3	2	—	2	1
Groholy József.	1	2	2	2	2	3	2	—	—	1
Hamvassy István	1	2	3	1	2	2	1	—	2	1
Haris Jenő	2	3	3	3	3	3	2	—	—	2
20. Haubentaller István	3	4	4	3	4	3	2	—	—	2
Hirschler Gyula	2	2	2	1	2	3	2	—	—	1
Hirschler István	2	3	3	2	2	3	2	—	—	2
Hoffenprádl Károly, ism.	2	3	3	1	2	3	2	—	—	2
25. Horváth Ede	3	4	4	4	3	2	1	—	—	1
Hugmayer Otto	2	3	3	3	3	3	2	—	—	1
Inn Lipót	3	3	3	3	3	3	2	—	2	2
Jelenszky Géza	1	2	2	1	2	2	2	—	—	1
Kedvessy György	1	2	2	2	2	1	1	—	—	2
Keincz Géza	3	3	3	3	3	3	2	—	—	1
30. Kohári Ferencz	1	2	2	3	3	2	1	—	—	2
Kremnitzky Vilmos	2	4	4	4	4	2	2	—	2	1
Körmendy Győző	1	2	3	1	2	3	2	—	—	3
Laczkovits Aladár	2	3	3	3	3	2	1	—	—	2
Laskovits Gyula	2	3	4	2	4	3	2	—	—	1
35. Latesz Kornél, ág. v.	2	2	2	2	3	2	1	—	—	2
Laukó Ernő	2	2	3	3	3	1	2	—	—	1
Jobmayer Alfréd	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Mannó Leonidász g. k.	1	3	3	3	3	2	1	—	—	2
Milos György, g. k.	1	2	3	1	2	1	1	—	1	1

I. B. osztály.

A tanuló neve	Rendes tantárgyak							Rendkívüli tantárgyak		Magaviselet
	Hittan	Magyar nyelv	Latin nyelv	Földrajz	Számítan	Rajzoló mértan	Szépírás	Francia nyelv	Műténk	
40. Mocznik Gusztáv	1	2	3	1	2	2	2	—	—	1
Musztecz János, g. k.	1	4	4	4	4	3	2	—	—	2
Ney Géza	1	3	3	2	3	2	1	—	—	1
Pacsu László ism.	2	3	3	3	2	2	1	—	—	2
Piufsch Gábor	2	2	2	1	3	2	2	—	—	3
45. Purmann Jenő	1	2	2	1	1	2	2	—	—	1
Rumbach Pius	3	4	4	4	4	4	3	—	—	1
Sebők Imre	1	2	2	1	3	3	1	—	—	1
Szabó János, ism.	4	4	4	3	4	3	2	—	—	2
Szabellédi Ferencz	1	3	4	3	3	3	2	—	—	1
50. Szeghy Géza	2	4	4	3	4	2	2	—	1	2
Székely Aladár, ág. v.	1	3	4	3	3	3	2	—	—	2
Szinnyei Ferencz	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Sziráki János	1	2	2	2	3	2	2	—	—	1
Szohner Lajos	1	2	2	1	2	2	1	—	—	2
55. Szuchy Móricz	2	2	2	1	2	1	1	—	—	2
Teleszky Béla	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Thold Orbán	1	2	3	2	2	3	2	—	2	1
Tiermeier János	3	3	3	3	3	3	2	—	2	2
Urbanek Sándor	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
60. Vayer József	1	2	3	1	2	2	2	—	—	1
Wertheimer Oszkár, héb.	1	2	2	1	2	2	1	—	—	1
Zaitz Imre	3	4	4	3	4	3	2	—	—	1

B e t e g e k : Hets Ödön, Kamner Károly, Kállay Tamás, Serly Bódog.

T a n o d á t v á l t o z t a t t a k : Hrehus Béla, Náday Béla, Pap Elemér, Wattay Sándor.

M a g á n t a n u l á s r a t é r t e k : B. Fechtig Nándor, Csernák Béla.

K i m a r a d t a k : Balás Elek, Bányai Béla, Csázik János, Dobé Nándor, Eble Károly, Gürsch Károly, ism., Michnik Ottó, Oberhoffer József, Pintér Jenő, Szentesi Alfonz, Takáts István, Takátsy János, Techert János, Vagányi Sebestyén.

M e g h a l t : Pfeiffer Albin.

Összesen 89.

A beirt nyilvános tanulók összes száma: 762.

VIII.

STATISZTIKAI TÁBLÁZATOK.

A) A tanintézet tanulóiról általában.

a) A tanulók száma osztályonként:

Osztály	A tanév elején			A tanév végén			Az előbbi tanévhez arányítva				A tanév végén be- tegeskedett	Év zben		
	Nyilvános tanuló	Magántanuló	Összesen	Nyilvános tanuló	Magántanuló	Összesen	a tanév elején		a tanév végén			kimara' t	megt halt	magántanu- lásra tért
							több	keve- sebb	több	keve- sebb				
I. A.	89	3	92	66	5	71	12	—	—	5	—	21	—	2
I. B.	89	3	92	62	3	65	10	—	—	4	3	20	1	3
II. A.	62	2	64	58	2	60	2	—	2	—	—	4	—	—
II. B.	57	4	61	53	4	57	—	1	—	5	—	4	—	—
III. A.	60	8	68	56	8	64	20	—	19	—	—	4	—	—
III. B.	55	7	62	53	7	60	10	—	10	—	—	2	—	—
IV. A.	44	3	47	41	3	44	—	8	—	9	—	2	1	—
IV. B.	43	2	45	38	2	40	—	10	—	11	—	—	2	3
V. A.	45	—	45	40	—	40	—	1	—	2	2	3	1	—
V. B.	45	—	45	38	—	38	—	—	—	5	—	5	—	2
VI.	78	2	80	68	2	70	25	—	18	—	—	6	1	3
VII.	50	3	53	47	3	50	3	—	5	—	—	2	1	—
VIII.	45	3	48	44	3	47	—	—	2	—	—	1	—	—
Összesen	762	40	802	664	42	706	82	20	56	41	5	74	7	13

b) A tanulók közt vallásra nézve volt									c) A tanulók közt anyanyelvre nézve volt								d) A tanulók nyelvismeretét tekintve				
A tanév végén az egyes osztályokban	róm. kath.	gör. kath.	gör. keleti	hely. hitv. evang.	ágost. hitv. evang.	unitarius	héber	Összesen:	magyar	német	román	olasz	tót	szerb-horvát	ruthén	más nyelvű	Összesen:	az iskola			hány beszélt a magyar nyelvet általában
																		fő tannyelvét	első segéttannyelvét	második segéttannyelvét	
I. A.	64	1	2	1	1	—	2	71	66	2	—	—	—	2	—	1	71	35	—	—	71
I. B.	57	—	3	—	4	—	1	65	63	2	—	—	—	—	—	—	65	46	—	—	65
II. A.	51	—	2	4	3	—	—	60	52	7	—	—	—	—	—	1	60	8	—	—	60
II. B.	54	—	1	1	—	—	1	57	53	4	—	—	—	—	—	—	57	26	—	—	57
III. A.	60	—	—	2	1	—	1	64	55	9	—	—	—	—	—	—	64	20	—	—	45
III. B.	51	—	1	4	1	—	3	60	56	2	—	—	—	2	—	—	60	27	—	—	60
IV. A.	39	—	—	—	2	—	3	44	44	—	—	—	—	—	—	—	44	23	—	—	44
IV. B.	33	—	1	3	2	—	1	40	39	—	—	—	—	1	—	—	40	22	—	—	40
V. A.	36	—	—	—	1	—	3	40	40	—	—	—	—	—	—	—	40	15	—	—	40
V. B.	32	—	1	—	1	—	4	38	37	1	—	—	—	—	—	—	38	12	—	—	38
VI.	59	1	1	4	3	1	1	70	66	3	—	—	—	1	—	—	70	28	—	—	70
VII.	47	—	—	—	1	—	2	50	47	3	—	—	—	—	—	—	50	5	—	—	50
VIII.	41	—	1	1	—	—	4	47	46	—	1	—	—	—	—	—	47	16	—	—	47
Összesen	624	2	13	20	20	1	26	706	664	33	1	—	—	6	—	2	706	283	—	—	706

e) A tanulók életkorát tekintve járt

és pedig a tanév végén	az I. A. oszt.			az I. B. oszt.			a II. A. oszt.			a II. B. oszt.			a III. A. oszt.			a III. B. oszt.			a IV. A. oszt.		
	9—10 éves	11—12 éves	idősebb	9—10 éves	11—12 éves	idősebb	10—11 éves	12—13 éves	idősebb	10—11 éves	12—13 éves	idősebb	11—12 éves	13—14 éves	idősebb	11—12 éves	13—14 éves	idősebb	13—13 éves	14—14 éves	idősebb
	48	22	1	10	49	6	26	32	2	17	29	1	36	24	4	25	31	4	21	20	3

és pedig a tanév végén	a IV. B. oszt.			V. A. oszt.			V. B. oszt.			VI. oszt.			VII. oszt.			VIII. oszt.			Összesen		
	12—13 éves	14—15 éves	idősebb	13—14 éves	15—16 éves	idősebb	13—14 éves	15—16 éves	idősebb	14—15 éves	16—17 éves	idősebb	16—17 éves	17—18 éves	idősebb	16—17 éves	19—20 éves	idősebb			
	23	16	1	16	21	3	23	14	1	32	32	6	24	22	4	26	16	5	706		

f) Az 1868. XXXVIII. (népiskolai) törv. cikk 1. §-a (általános tankötelezettség) szempontjából véve a középiskola tanulói közt hány volt

Osztály- ban.	A tanév elején								A tanév végén							
	9	10	11	12	13	14	15	Összesen	9	10	11	12	13	14	15	Összesen
	éves								éves							
I. A.	11	49	23	8	1	—	—	92	11	37	14	8	1	—	—	71
I. A.	13	45	26	8	—	—	—	92	—	10	31	18	6	—	—	65
II. A.	1	17	35	9	1	1	—	64	—	1	25	29	3	1	1	60
II. B.	—	22	20	16	2	1	—	61	—	3	24	16	13	1	—	57
III. A.	—	3	32	17	10	3	1	66	—	—	5	31	15	9	2	62
III. B.	—	1	17	34	4	5	1	62	—	—	1	24	27	4	4	60
IV. A.	—	—	1	16	20	5	2	44	—	—	1	2	18	16	4	41
IV. B.	—	—	—	20	16	7	2	45	—	—	—	1	22	11	5	39
V. A.	—	—	—	1	15	20	6	42	—	—	—	—	2	14	17	33
V. B.	—	—	—	2	15	21	6	44	—	—	—	—	3	20	9	32
VI.	—	—	—	—	3	26	35	64	—	—	—	—	—	6	26	32
VII.	—	—	—	—	—	1	15	16	—	—	—	—	—	—	4	4
VIII.	—	—	—	—	—	1	4	5	—	—	—	—	—	—	1	1
Összesen	25	137	154	131	87	91	72	697	11	51	101	129	110	82	73	557

g) A tanulók közt honosságra nézve volt										h) tanulók egészségi állapotát tekintve				i) A tanulók erkölcsi állapotát tekintve											
és pedig a tanév végén	helybeli	megyebeli	magyarországi más megyebeli	fiumei	horvát-szlavonországi	külállambeli				Összesen:	hány betegségi eset volt egész éven át				hány tanuló kapott				hány fegyelmi eset volt egész éven át						
						hová való					könnyű	súlyos	járványos	halállal végződő	jó	szabályszerű	kevésbé szabályszerű	ROSSZ	igazgatói megrovással sújtott	tanári megrovással sújtott	tanács folytán eltávolított?	kizáró?			
						együttvéve	ausztriai	romániai	szerbiai														olaszországi		
I. A.	46	7	15	1	1	1	1	—	—	71	182	5	3	—	29	29	8	—	—	—	—	—	—	—	—
I. B.	43	6	14	—	—	2	2	—	—	65	143	11	7	1	38	22	2	—	2	—	—	—	—	—	—
II. A.	44	—	14	—	—	2	2	—	—	60	109	2	1	—	36	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II. B.	37	4	15	1	—	—	—	—	—	57	123	—	2	—	28	22	3	—	—	—	—	—	—	—	—
III. A.	46	3	13	—	1	1	1	—	—	64	191	1	—	—	32	22	2	—	—	1	—	—	—	—	—
III. B.	33	6	20	1	—	—	—	—	—	60	160	1	—	—	29	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—
IV. A.	30	—	14	—	—	—	—	—	—	44	122	—	2	1	29	9	3	—	—	4	—	—	—	—	—
IV. B.	29	2	9	—	—	—	—	—	—	40	117	6	—	2	21	17	—	—	—	2	—	—	—	—	—
V. A.	30	2	8	—	—	—	—	—	—	40	169	1	—	1	19	21	—	—	—	2	—	—	—	—	—
V. B.	33	1	4	—	—	—	—	—	—	38	86	1	2	—	23	14	1	—	—	—	—	—	—	—	—
VI.	40	2	27	—	—	1	1	—	—	70	81	3	—	1	37	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VII.	24	4	20	—	—	2	2	—	—	50	74	5	—	1	32	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VIII.	26	3	17	—	1	—	—	—	—	47	118	—	—	—	35	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	461	40	190	3	3	9	9	—	—	706	1675	36	17	7	388	257	19	—	—	12	—	—	2	—	—

j) A szülők közt polgári állásra (foglalkozásra) nézve hány volt?								k) A tanulók által elkövetett mulasztási esetekről		
Osztály	önálló őstermelő	önálló kis- és nagyiparos, kereskedő, vállalkozó s más ilyen?	tisztviselő		más értelmiségi	személyes szolgálatból élő munkás, napszámos, szolga, és más ilyen?	Összesen:	és pedig az egész tanévben		
			állami és községi	magán				igazoltatott	nem igazoltatott	Hány tanuló nem mulasztott
I. A.	5	24	15	8	10	9	71	2000	31	10
I. B.	5	25	10	9	10	6	65	2754	25	8
II. A.	2	20	18	7	11	2	60	2508	6	11
II. B.	5	12	24	2	12	2	57	1777	22	11
III. A.	10	17	20	5	9	3	64	1702	—	7
III. B.	6	18	9	6	21	—	60	1539	1	8
IV. A.	6	9	14	6	5	4	44	1381	—	8
IV. B.	6	4	9	4	15	2	40	1099	1	4
V. A.	3	13	8	2	12	2	40	1370	—	7
V. B.	5	10	9	4	7	3	38	1266	1	4
VI.	18	11	20	10	9	2	70	1814	1	12
VII.	7	15	11	2	12	3	50	1003	1	10
VIII.	7	11	10	5	13	1	47	900	1	9
Összesen:	85	189	177	70	146	39	706	21113	90	109

B) A tanulásban tett előmeneteiről.

Osztály	1. A rendes tantárgyakat véve							2. A rendkívüli tantárgyakat véve		
	minden tantárgyból jeles	minson tantárgyból leg- alább jó	minden tan- tárgyból leg- alább elégséges	egy tantárgy- ból elégtelen	két tantárgy- ból elégtelen	többtantárgy- ból elégtelen	Összesen:	Hányan tettek kielégítő eredménnyel vizsgálatot?		
								a francia nyelvből	gyorsírásból	a műfélékből
I. A.	8	9	36	5	1	12	71	—	—	11
I. B.	6	8	34	2	1	14	65	1	—	12
II. A.	4	10	36	5	1	4	60	7	—	15
II. B.	6	13	26	7	—	5	57	4	—	16
III. A.	9	12	31	8	2	2	64	2	—	15
III. B.	2	12	33	9	3	1	60	1	3	16
IV. A.	6	10	22	5	—	1	44	2	1	7
IV. B.	3	8	21	5	2	1	40	2	1	1
V. A.	6	4	23	7	—	—	40	2	2	7
V. B.	1	4	26	4	3	—	38	—	5	2
VI.	5	13	38	11	2	1	70	3	14	6
VII.	4	13	26	4	1	2	50	6	2	5
VIII.	3	10	34	—	—	—	47	—	2	9
Összesen	63	126	386	72	16	33	706	30	30	122

C) Az éretthégi vizsgálatok eredményéről.

Hányan jelentkeztek összesen érettségire?		A jelentkezők közt hány volt:		Írásbelit hány tett sikerrel		Szóbelit hány állott sikerrel		Hányan kaptak			Az érettségi vizsgálatra állók közül hány készült																
az intézetben végző		másutt végző						érettségi bizonyítványt			pályára																
											theologiai	belkeszéti	jogi	orvosi	mérnöki	építész	gépész	vegyész	gazdasági	erdészeti	hányszati	ipari	kereskedői	alsóbb hivatali	katonai	még nem határozott	
47	47	—	—	47	45	20	17	8	2	3	21	3	2	—	—	—	1	9	1	—	—	—	—	1	4	—	—

IX.

Figyelmeztetés.

A jövő 1887—8-ki tanév szeptember hó 1-én veszi kezdetét. Erre a beiratások augusztus hó 29., 30. és 31-én a delelőtti órákban történnek.

A főlvételnél előnnyel bírnak az első két napon az idevalók és a katolikus növendékek, az ide való más vallásuak, végre a vidékiek.

A felvétetni kívánó tanuló a felvételre szülei, gyámja vagy ezek megbízottja kíséretében személyesen tartozik az igazgatónál és az illető tanároknál jelentkezni.

A nem helyben lakó szülők vagy gyámok gyermekek vagy gyámoltjak felvételekor alkalmas helyettést tartoznak nevezni, kire a házi felügyeletre nézve jogait és kötelességeiket átruházzák, hogy a gondviselés alá helyezett tanulókra nézve a tanintézet fegyelmi s tanulmányi közléseit nevékben elfogadhassa. A szülék vagy gyámok az e részben netán időközben történt változtatást személyesen vagy írásban tartoznak a gymnasiumi igazgató vagy osztályfőnök tudomására juttatni, míg másrészt a tanári kar jogában áll, ott, hol alapos oknál fogva a házi felügyeletet elégtelennek, vagy épen károsnak tapasztalja, tanártestületi határozat alapján követelni, hogy a felügyeletben célszerű változás tétessék.

Az első osztályba szabályszerűen csak oly tanuló léphet, ki a 9 évet betöltötte és 12 évnél nem idősebb, mely körülmény keresztlevél, illetőleg hiteles születési bizonyítvány alapján igazolandó. Tizenkét évnél idősebb fiu felvétele fölött a tanártestület határoz. Ismereteinek mértékére nézve megköveteltetik, hogy a népiskola negyedik osztályának tananyagában kellő jártassággal bírjon és ezt iskolai bizonyítvánnyal vagy külön főlvételi vizsgálatlal igazolja.

A felsőbb osztályokba való felvétel a megelőző osztálynak sikeres végezetétől függ. és vagy arról tanuskodó nyilvános iskolai okiratok (Bizonyítvány és Tudósítvány, vagy ezek hiányában külön vizsgálat alapján történik. Ha ez okiratokból (Bizonyítvány) és Tudósítvány, mely utóbbi a végzett tananyagról ad felvilágosítást) az következtethető, hogy a főlvé-

tetni kívánó tanulónak előmenetelét azon osztályban, melybe fölvétetni kíván, alig remélhetni, az illető tanuló fölvételi vizsgálat alá vonatik, s annak eredményéhez képest alsóbb osztályba is soroztathatik.

Oly tanulóknak, kik egy tantárgyból nyertek elégtelen osztályzatot és kiket a tanári kar képesnek tart arra, hogy a szünet alatt önszorgalmukból pótolhatják mulasztásukat, megadja az engedélyt, hogy a szünet három utolsó napjának valamelyikén javító vizsgálatra jelentkezzenek. Kik két tantárgyból nyertek elégtelen tanjegyet, azok a nm. vallás- és közoktatási magy. kir. miniszteriumhoz folyamodhatnak, hogy a szünet végén javító vizsgálathoz bocsáttassanak: folyamodványaikat azonban a gymnasiumi igazgatóságnál a Te Deum napján tartoznak benyújtani, hogy ez július 1-én véleményezésével ellátva a tankerületi kir. főigazgatósághoz és ez a magas miniszteriumhoz áttehesse. Ezen javító vizsgálatához más tanintézetnél nem bocsáttatnak.

Kik kettőnél több tantárgyból nyertek elégtelen osztályzatot, az osztály ismétlésére utaltatnak.

A tanév kezdetén minden tankerületben csak egy gymnasiumban tartatik érettségi vizsgálat. Kik ekkor ezen vizsgálathoz bocsáttalni kívánnak, hó utolsó napjaiban tudhatják meg, melyik gymnasium van erre felsőbb tanhatóság által kijelölve.

A belrt nyilvános tanulók összes száma : 762.

VII.

Az érdemsorozatban használt rövidítések magyarázata.

G. k. v. = görög keleti vallású; ág. v. = ágostai vallású; h. v. = helvét vallású; héb. = héber, ö. d. = ösztöndíjas ism. = ismétlő.

A tanulmányi előmenetelre nézve.

1	annyi	mint	jeles
2	"	"	jó
3	"	"	elégséges
4	"	"	elégtelen

A magaviseletre nézve.

1	annyi	mint	jó
2	"	"	szabályszerű
3	"	"	kevésb. szab.
4	"	"	rossz.
